

WIĘCEJ NIŻ DOWODY

Ocena wiarygodności w systemach uchodźczych krajów Unii Europejskiej

**Response
to Vulnerability
in Asylum**

Wybrane fragmenty raportu

Tłumaczenie zostało zrealizowane w ramach projektu “Response to Vulnerability in Asylum” współfinansowanego przez Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców.

Całość raportu dostępna jest na stronie **Refworld**.

<http://www.refworld.org/docid/519b1fb54.html>

© Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców
Przedstawicielstwo Regionalne na Europę Centralną, maj 2013

Zdjęcie: © UNHCR

Projekt graficzny: BakOS DESIGN

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy	4
2.1 Ograniczenia i zmienność ludzkiej pamięci	5
2.1.1 Rekonstrukcja	5
2.1.2 Pamięć dotycząca faktów: daty i przedmioty.....	7
2.1.3 Emocje i pamięć.....	8
2.1.4 Opowiadanie	8
2.2 Wpływ traumy na pamięć i zachowanie.....	9
2.3 Strach i brak zaufania.....	13
2.4 Kultura i zwyczaje.....	14
2.5 Wykształcenie	15
2.6 Społeczno-kulturowa tożsamość płci (gender)	16
2.7 Orientacja seksualna i/lub tożsamość płciowa	18
2.8 Stygmatyzacja i wstyd	20
2.9 Inne czynniki dotyczące wnioskodawcy: wiek, pochodzenie ze środowiska miejskiego lub wiejskiego, zawód, status socioekonomiczny, religia	21

3. Czynniki wpływające na osobę prowadzącą postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	22
3.1 Osoba prowadząca postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	22
3.1.1 Procesy myślowe osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	23
3.1.2 Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	23
3.1.3 Stan umysłu osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	24
3.2 Kontekst polityczny, społeczny i instytucjonalny.....	25
3.3 Powtarzalny charakter zadań	26
3.4 Zobojętnienie, zmęczenie, dystans, stres i wtórna trauma	27
4. Wnioski	29
Załączniki	30

1. Wstęp

W rozdziale 2 „Ocena wiarygodności: cel i zasady” stwierdzono, że organy rozpatrujące wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej mają ograniczoną swobodę w ocenie wiarygodności [wnioskodawcy] podczas trwania procedury uchodźczej. Ocena ta musi opierać się na zagwarantowaniu praw podstawowych wnioskodawcy oraz być zgodna z prawem i określonymi standardami. To z kolei wymaga, aby ocena wniosku, włączając w to ocenę wiarygodności, przeprowadzona była z uwzględnieniem:

- 1 indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących wnioskodawcy oraz
- 2 istotnych elementów wpływających na osobę prowadzącą postępowanie o nadanie statusu uchodźcy.

Czynniki i okoliczności powinny być za każdym razem uwzględniane w spójny sposób oraz od początku do końca [procesu ustalania] wiarygodności.¹ Poszczególne czynniki zostały szerzej omówione w kolejnych podrozdziałach.

¹ Istotne proceduralne okoliczności analizowane są w dalszych rozdziałach i będą omawiane w świetle indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących wnioskodawcy, jak również czynników wpływających na osobę podejmującą decyzję, które są tutaj omawiane. Należy jednakże zaznaczyć, że wiek wnioskodawcy, młody lub podeszły, został wyłączony w ramach tego badania i nie wchodzi w zakres raportu. Należy powiedzieć, że wiek jest czynnikiem, który powinien być wzięty pod uwagę podczas oceny wiarygodności z dwóch momentach: w czasie zdarzeń związanych z wnioskodawcą oraz w czasie procedury o udzielenie ochrony międzynarodowej. Moduł EAC 7, punkt 4.2.12.

2. Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy²

Oczekiwanie związane z możliwością uzasadnienia wniosku przez wnioskodawcę, czynniki stosowane w celu oceny wiarygodności oświadczeń wnioskodawcy oraz kryteria używane do ustalania, czy ewentualne wątpliwości należy rozstrzygnąć na korzyść wnioskodawcy opierają się na założeniach odnoszących się do ludzkiej pamięci, zachowania, wartości, postaw życiowych, postrzegania i reagowania na ryzyko oraz sposobu w jaki przedstawia się prawdziwą relację.³ Powszechnie zakłada się, że ludzka pamięć, zachowania oraz percepcja są zgodne z pewną *normą* oraz że wszelkie odstępstwa od tej normy mogą wskazywać na brak wiarygodności. Badania naukowe z dziedziny psychologii pokazały, że założenia powszechnie przyjmowane przez osoby przeprowadzające przesłuchania oraz prowadzące postępowania o nadanie statusu uchodźcy niekoniecznie muszą być zgodne z obecną wiedzą na temat ludzkiej pamięci, zachowań i percepcji. Przeciwnie, badania wskazują na to, że nie ma takiej normy, której ludzka pamięć, zachowanie i percepcja nie zmienia się znacząco i w nieprzewidywalny sposób oraz że podatne są one na szeroki wachlarz czynników i okoliczności.⁴

² Termin „indywidualne okoliczności” nie jest synonimem wyrażenia „dane biograficzne” lub „tożsamości”. To o wiele szersza koncepcja, która obejmuje pochodzenie i doświadczenia osobiste samego wnioskodawcy oraz osób, które znajdują się w podobnej sytuacji (na przykład sąsiadów, członków rodziny, przyjaciół oraz członków tej samej lub zbliżonej grupy społecznej, religijnej czy politycznej). Okoliczności ogólne dotyczące wnioskodawcy obejmują warunki w jego bezpośrednim miejscu zamieszkania, regionie i kraju pochodzenia, jak również warunki panujące w państwie członkowskim [w którym wnioskodawca przebywa]. Zob. rozdział 2 „Ocena wiarygodności: cel i zasady” po więcej informacji.

³ J. Herlihy, K. Gleeson, S. Turner, „What Assumptions about Human Behaviour Underlie Asylum Judgments?”, *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 3, 2010, ss. 351-366.

⁴ J. Cohen, „Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers”, *International Journal of Refugee Law*, tom 13, nr 3, 2001, ss. 293-309.

Biorąc pod uwagę indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy, osoba prowadząca postępowanie powinna wyjść poza ograniczenia geograficzne, kulturowe, socjoekonomiczne, płciowe, związane z wykształceniem i religią, tak aby móc wziąć pod uwagę odmienne, indywidualne doświadczenia, temperament i postawy.⁵ Tego rodzaju czynniki i okoliczności mogą obejmować rozmaite obszary nauki, między innymi neurobiologię, psychologię, kulturoznawstwo, badania dotyczące społeczno-kulturowej tożsamości płci (*gender*), antropologii oraz socjologii. W rezultacie konieczne jest, aby całościowa ocena dotycząca wiarygodności była podejmowana świadomie, w oparciu o odpowiednie dowody empiryczne istniejące w każdej z tych dziedzin.

Osoby przeprowadzające wywiady i prowadzące postępowanie o nadanie statusu uchodźcy muszą wziąć pod uwagę i uwzględnić indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy we wszystkich aspektach i na wszystkich etapach oceny wniosku – także podczas oceny wiarygodności. To jest istotny wymóg prawny.⁶

2.1 Ograniczenia i zmienność ludzkiej pamięci

Od wnioskodawców wymaga się, aby przypomnieli sobie przeszłe i obecne fakty w celu uzasadnienia swojego wniosku. Aby to uczynić, zdani są na swoją pamięć. Osoby prowadzące postępowanie o nadanie statusu uchodźcy powinny mieć realistyczne oczekiwania względem tego, co wnioskodawca powinien wiedzieć i pamiętać. Podkreśla się, że niektóre osoby prowadzące postępowania

⁵ S. Conlan, S. Waters, K. Berg, *Difficult to Believe: The Assessment of Asylum Claims in Ireland*, Irish Refugee Council, 2012.

⁶ Artykuł 8(2)(a) Dyrektywy Proceduralnej: „Państwa Członkowskie zapewniają, aby: (a) wnioski były rozpatrywane, a decyzje podejmowane indywidualnie, obiektywnie i bezstronnie”. Artykuł 4(3) Dyrektywy Kwalifikacyjnej: „Ocena wniosku o udzielenie międzynarodowej ochrony powinna być przeprowadzana indywidualnie”. Artykuł 13(3)(a) Dyrektywy Proceduralnej stwierdza, że państwa członkowskie „zapewniają, aby osoba prowadząca przesłuchanie była wystarczająco kompetentna do uwzględnienia osobistych lub ogólnych okoliczności towarzyszących złożeniu wniosku, w tym odmienności kulturowej i bezbronności wnioskodawcy, w takim stopniu, jaki jest możliwy”.

mogą mieć za duże wymagania odnośnie tego co wnioskodawcy powinni pamiętać.⁷

Wiele badań z dziedziny psychologii pokazało, że istnieje duże zróżnicowanie w zdolności konkretnych osób do zapamiętywania, kodowania i przywoływania zdarzeń [wspomnień].⁸ Niektóre osoby wykazują większą łatwość przywoływania zdarzeń. Jednak wiele osób ma problemy z przypomnieniem sobie faktów i wspomnień dotyczących zdarzeń z przeszłości. Ponadto badania psychologiczne wielokrotnie dowodziły, że dokładne przywoływanie i przypominanie, nawet najważniejszych, traumatycznych lub nieodległych, zdarzeń z życia może być bardzo trudne.⁹ Niespójność, zacieranie się szczegółów oraz luki w pamięci to naturalny proces rejestrowania, kodowania i przywoływania zdarzeń.

Poniższe części omawiają niektóre z najważniejszych informacji na temat pamięci, wyłączając w to zdarzenia traumatyczne. Części te zostały przygotowane w oparciu o badania psychologiczne i mają znaczenie dla oceny wiarygodności [wnioskodawcy].

2.1.1 Rekonstrukcja

Wspomnienia składają się z doświadczenia zdarzeń, które nie są kodowane jako zdarzenia same w sobie.¹⁰ Na pamięć składają się odzwierciedlenia indywidualnej świadomości i podświadomych doświadczeń jakiegoś zdarzenia,

⁷ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, ss. 469-511. Patrz: Chapter 4: Gathering the Facts [Rozdział 4 „Ustalanie faktów”], gdzie omówione są przykłady takich badań.

⁸ J. Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', 13, nr 3, 2001, s. 293-309, [w:] E. Tulving, *Episodic and Semantic Memory*, New York Academic Press, 1972, ss. 381-403.

⁹ C. A. Morgan-III, et al., 'Accuracy of Eyewitness Memory for Persons Encountered during Exposure to Highly Intense Stress', *International Journal of Law and Psychiatry*, tom 27, nr 3, 2004, ss. 265-279; T. Valentine, J. Mesout, 'Eyewitness Identification under Stress in the London Dungeon', *Applied Cognitive Psychology*, tom 23, nr 2, 2009, ss. 151-161.

¹⁰ M. Conway, E. Holmes, *Memory and the Law: Recommendations from the Scientific Study of Human Memory*, Leicester: The British Psychological Society Press, 2008, s. 2.

co może ulec zmianie podczas każdego przywoływania [takiego zdarzenia].¹¹ Pamięć autobiograficzna to zebranie w całość pewnej konstrukcji, podczas procesu przypominania sobie, opartej na wiedzy danej osoby, na przykład dotyczącej szkoły, zawodu, przyjaciół, podróży, osiągnięć lub porażek oraz doświadczanych zdarzeń.¹² W pamięci autobiograficznej informacja wizualna, słowna i dźwiękowa nie jest kodowana jako dokładna kopia wydarzeń z danego okresu czasu, ale jest rekonstruowana w chwili przypominania sobie [danego zdarzenia] jako jakaś ustna relacja.¹³

Wspomnienia tworzone podczas procesu rekonstrukcji różnią się co do treści oraz porządku danych. Żadne z dwóch przytoczonych [wspomnień] nie będzie identyczne. Niespójność jest nieunikniona.¹⁴ Dlatego, zdarzenia autobiograficzne zmieniają się z upływem czasu, czasem znacząco.¹⁵ Po jakimś wydarzeniu pamięć w naturalny sposób zaciera się, a szczegóły są zapominane.¹⁶ Można to zmienić poprzez powtarzanie, tj. mówienie o danym zdarzeniu. Niektóre wspomnienia mogą zacierać się, inne zniekształcają, a jeszcze inne stają się bardziej wyraziste.¹⁷

¹¹ M. Conway, E. Holmes, *Memory and the Law: Recommendations from the Scientific Study of Human Memory*, Leicester: The British Psychological Society Press, 2008, s. 2.

¹² M. Conway, E. Holmes, *Memory and the Law: Recommendations from the Scientific Study of Human Memory*, Leicester: The British Psychological Society Press, 2008, s. 2.

¹³ Mimo tego, że mogą przywoływać niektóre z sensorycznych doświadczeń dotyczących oryginalnego wydarzenia: J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, ss. 171-192. M Conway, E Holmes, *Memory and the Law: Recommendations from the Scientific Study of Human Memory*, Leicester: The British Psychological Society Press, 2008.

¹⁴ S. Black, L J Levine, T M Lauhere, 'Autobiographical Remembering and Hypernesia: A Comparison of Older and Younger Adults', *Psychology and Ageing*, tom 14, nr 4, 1999, ss. 671-682.

¹⁵ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511. Patrz także: J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, 2009, ss. 71-92; J Cohen, 'Errors of Recall and Credibility of Testimony: Can Omissions and Discrepancies in Successive Statements Reasonably Be Said to Undermine Credibility of Testimony', *Medico-Legal Journal*, tom 69, nr 1, 2001, ss. 25-34.

¹⁶ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511. Zobacz również orzeczenia, które uwzględniły wpływ upływu czasu na pamięć: *Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic*, IT-96-23-T oraz IT-96-23/1-T, wyrok w sprawie, 22.02.2001, par. 564, przytoczone w: P. Levrincova, *Did It Really Happen? Testimonies before the International Criminal Tribunals and Refugee Status Determination*, praca naukowa, Uniwersytet Karola, Praga, 2010, s. 140.

¹⁷ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

Ludzie pamiętają więcej szczegółów poprzez wielokrotnie odtwarzanie. Zjawisko to znane jest jako hipermnestia.¹⁸ Badania dowiodły, że kolejne przywoływanie przeżyć będzie powodować uszczegóławianie wersji oryginalnej z kilkoma dosłownymi powtórzeniami oraz z wieloma nowymi szczegółami.¹⁹ Dlatego, informacje, których nie podano podczas pierwszego przesłuchania mogą nie być oznaką braku spójności, ale [wynikiem] normalnego funkcjonowania pamięci.²⁰ Wspomnienia mieszane lub ogólne, określane jako schematy, mogą składać się z połączenia oddzielnych, konkretnych przypadków.²¹ Połączenie takie może wystąpić niezależnie od tego, czy zdarzenia te wywołały cierpienie, były istotne czy prozaiczne.²² Dlatego, dokładne przywołanie oddzielnych wydarzeń może być niezwykle trudne, a całe ciągi zdarzeń mogą zostać pominięte.²³

Pamięć młodszych osób jest bardziej podatna na zmienność. Dotyczy to również najświeższych zdarzeń.²⁴ Pamięć starszych osób jest bardziej trwała, ale osoby te w większym stopniu opierają się na wiedzy i w mniejszym na dynamicznej rekonstrukcji przeżywanych doświadczeń.²⁵

¹⁸ D. G. Payne, 'Hypernesia and Reminiscence in Recall: A Historical and Empirical Review', *Psychological Bulletin*, tom 101, nr 1, 1987, ss. 5-27; 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

¹⁹ S. J. Anderson, G. Cohen, S. Taylor, 'Rewriting the Past: Some Factors Affecting the Variability of Personal memories', *Applied Cognitive Psychology*, tom 14, nr 5, 2000, ss. 435-454.

²⁰ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511: „Siła zjawiska hipermnestji/wspomnień doprowadziła jeden z zespołów badaczy do sformułowania kategorycznego wniosku, że w kontekście medycyny sądowej: «Jeżeli zeznania świadka są niespójne, ponieważ dodał do nich kolejne informacje, świadek taki nie powinien być traktowany jako mniej wiarygodny»” nawiązanie do R. P. Kern, T. M. Libkuman, H. Otani, 'Memory for Negatively Arousing and Neutral Pictorial Stimuli Using a Repeated Testing Paradigm' *Cognition & Emotion*, tom 16, nr 6, 2002, ss. 749-767.

²¹ A. Baddeley, M. W. Eysenck, M. C. Anderson, *Memory*, Hove: Psychology Press, 2009. Patrz także J A List, 'Age and Schematic Differences in Reliability of Eyewitness Testimony', *Development Psychology*, tom 22, nr 1, 1986, ss. 50-57.

²² H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, s. 469-511.

²³ S. Bidrose, G. S. Goodman, 'Testimony and Evidence: A Scientific Case Study of Memory for Child Sexual Abuse', *Applied Cognitive Psychology*, tom 14, nr 3, 2000, ss. 197-213.

²⁴ S. J. Anderson, G. Cohen, S. Taylor, 'Rewriting the Past: Some Factors Affecting the Variability of Personal memories', *Applied Cognitive Psychology*, tom 14, nr 5, 2000, ss. 435-454.

²⁵ S. J. Anderson, G. Cohen, S. Taylor, 'Rewriting the Past: Some Factors Affecting the Variability of Personal Memories', *Applied Cognitive Psychology*, tom 14, nr 5, 2000, ss. 435-454.

2.1.2 Pamięć dotycząca faktów: daty i przedmiotów

Zapamiętywanie faktów jest lepsze niż zapamiętywanie ich źródeł.²⁶ Zatem zapytanie kogoś, skąd wie o jakimś fakcie, nie jest dobrym sposobem na zbadanie jego/jej wiedzy. Pamięć dotycząca faktów związanych z czasem, takich jak daty, godziny, częstotliwość, czas trwania i kolejność wydarzeń,²⁷ nazw własnych; dosłownego przebiegu rozmów czy informacji drugorzędnych²⁸ oraz obecności przedmiotów codziennego użytku jest bardzo często zawodne i może być trudne lub niemożliwe do przywołania.²⁹

Przywoływanie dat, częstotliwości i czasu trwania jest prawie zawsze rekonstruowane na podstawie wniosków, oszacowań i domysłów oraz rzadko kiedy są dokładne.³⁰ Dotyczy to jednakowo wydarzeń autobiograficznych oraz innych.³¹ Możemy dokładnie pamiętać daty, jeżeli celowo je zapamiętamy i będziemy je sobie regularnie przypominać, na przykład tak jak jest z datami urodzin i ważnych rocznic. Wiele z badań pokazuje jednak, że daty, które są zapamiętywane w taki sposób, zazwyczaj dotyczą życia osobistego. Niekoniecznie wkładamy wysiłek w zapamiętywanie dat poszczególnych wydarzeń, włączając w to zdarzenia traumatyczne i o znaczeniu emocjonalnym.³² Na przykład, jeżeli staramy się ustalić datę jakiegoś wydarzenia, opisać czas jego trwania lub częstotliwość z jaką wystąpiło, opieramy się na szacunkach. Oszacowanie zapewne nie jest dokładne, ale nie musi oznaczać braku wiarygodności. Dana osoba może starać się sobie

²⁶ J. S. McIntyre i F. I. M. Craik, 'Adult Age Differences for Item and Source Information', *Canadian Journal of Psychology*, tom 41, nr 2, 1987, ss. 175-192.

²⁷ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

²⁸ S. A. Christianson and M A Safer, 'Emotional Events and Emotions in Autobiographical Memories', [w:] D C Rubin (red.), *Remembering our Past: Studies in Autobiographical Memory*, Cambridge, 1995, ss. 218-41.

²⁹ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

³⁰ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511, przywołanie różnych badań.

³¹ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511, przywołuje różne badania, które dowodzą niedokładnego zapamiętywania przez różne osoby dat dotyczących zdarzeń osobistych i ogólnych.

³² H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

przypomnieć [pewne zdarzenia]. Jeżeli jesteśmy ponownie proszeni o podanie daty lub opisanie danego wydarzenia po upływie jakiegoś czasu, ponownie dokonamy oszacowania i możemy dać inną odpowiedź.³³ Tak więc, brak spójności może wskazywać na to, że dana osoba próbuje sobie przypomnieć to czego doświadczyła, nie zaś to co wcześniej powiedziała.

Trudno jest zapamiętać nazwy własne.³⁴ Co prawda różne osoby mają różne zdolności do ich zapamiętywania, ale często zapominamy nawet nazwiska naszych przyjaciół i znajomych. Niektóre osoby mają bardzo małą zdolność do przypomnienia sobie nazw własnych. Brak zdolności do przywołania nazwy własnej nie musi oznaczać braku wiarygodności, ale może po prostu wskazywać na to, że nazwy własne są trudne do zapamiętania.

Osoba będzie dążyła do przypomnienia sobie tylko takiego aspektu zdarzenia, jakie przykuło jej/jego uwagę, głównie w oparciu o [ocenę] subiektywną. Człowiek nie jest zdolny do dokładnego zapamiętywania szczegółów, na których się nie skupiał mimo, że miały miejsce w zasięgu wzroku i słuchu.³⁵ Dlatego, osoby prowadzące postępowanie nie powinny wymagać od wnioskodawców przywoływania każdego szczegółu jakiegoś zdarzenia, nawet jeżeli dla osoby prowadzącej postępowanie może być ono godnym zapamiętania.³⁶

W wielu badaniach sformułowano wnioski, które stwierdzają, że ludzie szczególnie słabo zapamiętują wygląd przedmiotów codziennego użytku. Głównie dlatego, że nie kodują informacji, które są bezużyteczne.³⁷ Jest to ważne z punktu widzenia oceny wiarygodności wnioskodawców, która opiera się na opisie przedmiotów takich jak: pieniądze, dokumenty tożsamości itp.

³³ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

³⁴ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

³⁵ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

³⁶ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

³⁷ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

To samo może dotyczyć również dużych obiektów takie jak budynki, mosty itp. Niemożność opisanego rodzaju obiektów nie musi wskazywać na brak wiarygodności. Pamięć danej osoby, która dotyczy otoczenia będzie skupiać się wokół najważniejszych punktów orientacyjnych, takich jak pomnik czy sklep. Może to również wpływać na zniekształcenia pamięci odnośnie dystansu, szacowanej wielkości czy układu przestrzennego.³⁸

2.1.3 Emocje i pamięć

Umiarkowany poziom emocji może poprawiać zapamiętywanie zdarzeń. Z kolei wysoki poziom emocji upośledza kodowanie³⁹ jakiegokolwiek zdarzenia.⁴⁰ Na przywoływanie pamięci autobiograficznej wpływa nastrój. Na przykład, jeżeli dana osoba jest przygnębiona, zapewne łatwiej przypomni sobie doświadczenia negatywne, niż pozytywne.⁴¹

2.1.4 Opowiadanie

Kontekst [sytuacja], w którym przywoływane są zdarzenia ma wpływ na ich rekonstrukcję. Osoba, która opowiada o jakiś wydarzeniach, może przybierać inną perspektywę dla różnych odbiorców czy celów.⁴² Może to prowadzić do niespójności pomiędzy wcześniejszymi a późniejszymi oświadczeniami, które składane są w różnych okolicznościach i przed różnymi osobami.

³⁸ M. Conway, E. Holmes, *Memory and the Law: Recommendations from the Scientific Study of Human Memory*, Leicester: The British Psychological Society Press, 2008, s. 21, przegląd prowadzonych badań.

³⁹ Słownik AllPsych Online Dictionary definiuje kodowanie jako przekształcanie informacji, które zostaną zapisane w pamięci.

⁴⁰ J. Herlihy, S. Turner, 'Asylum Claims and Memory of Trauma: Sharing our Knowledge', *The British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 3, 2010, ss. 3-4; T. Valentine, J. Mesout, 'Eyewitness Identification under Stress in the London Dungeon', *Applied Cognitive Psychology*, tom 23, nr 2, 2009, ss. 151-161; K. A. Deffenbacher, S. D. Penrod, B. H. Bornstein and E. K. McGorty, 'A Meta-Analytic Review of the Effects of High Stress on Eyewitness Memory', *Law and Human Behaviour*, tom 28, nr 6, 2004, ss. 687-706.

⁴¹ J. M. G. Williams, T. Barnhofer, C. Crane, D. Hermans, F. Raes, E. Watkins and T. Dalgliesh, 'Autobiographical Memory Specificity and Emotional Disorder', *Psychological Bulletin*, tom 133, nr 1, 2007, ss. 122-148.

⁴² M. Eastmond, 'Stories as Lived Experience: Narratives in Forced Migration Research', *Journal of Refugee Studies*, tom 20, nr 2, 2007, ss. 248-264; B Tversky, E J Marsh, 'Biased Retellings of Events Yield Biased Memories', *Cognitive Psychology*, tom 40, nr 1, 2000, ss. 1-38.

Na pamięć wpływa charakter pytania lub odpowiedź [sugestia] służące do uzyskania informacji. Mogą być to pytania otwarte lub zamknięte oraz sposób w jaki zadaje się pytania. Wspomnienia łatwo poddają się sugestiom,⁴³ tym łatwiej, jeżeli osoba przesłuchiwana jest w stresie, ma niską samoocenę lub uważa, że osoba prowadząca przesłuchanie jest nastawiona do niego/niej krytycznie lub negatywnie.⁴⁴ Badania pokazały, że istnieje również różnica pomiędzy informacjami uzyskanymi podczas rozmowy bezpośredniej a [przedstawionymi] w formularzu wypełnianym samodzielnie [przez wnioskodawcę].⁴⁵ Zachowania oraz postrzeganie intencji osoby prowadzącej wywiad wpływa na przywoływanie zdarzeń.⁴⁶ Dlatego, jest bardzo prawdopodobne, że ponowne wywiady lub oświadczenia pisemne, doprowadzą do niezgodności wynikających z kształtu formularza i procesu prowadzenia przesłuchania. Taka sytuacja może mieć znaczenie dla oceny wiarygodności danej osoby i jej/jego wersji zdarzeń.

Dlatego wiele badań dotyczących funkcjonowania pamięci wskazuje, że „wersje wydarzeń mogą zmieniać się z wielu powodów, a zmiany takie niekoniecznie sugerują, że narrator kłamie”.⁴⁷ W istocie, badania dowodzą, że przywoływanie [jakich zdarzeń] rzadko jest ich dokładnym odtworzeniem, a różnice zdarzają się często.

⁴³ G. Gisli, *The Psychology of Interrogations, Confessions and Testimony*, Chichester: J. Wiley and Son, 1992; E. Loftus, 'Planting Misinformation in the Human Mind: A 30-year Investigation of the Malleability of Memory', *Learning & Memory*, tom 12, nr 4, 2005, ss. 361-366. Patrz także: J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, ss. 171-92 oraz J. Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', *International Journal of Refugee Law*, tom 13, nr 3, 2001, ss. 293-309, gdzie znajdują się recenzje tej pracy.

⁴⁴ J. Baxter, J. Boon, C. Marley, 'Interrogative Pressure and Responses to Minimally Leading Questions', *Personality and Individual Difference*, tom 40, nr 1, 2006, ss. 87-98.

⁴⁵ H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

⁴⁶ D. Bögner, J. Herlihy, C. Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, no.1, 2007, ss. 75-81; D Bögner, C Brewin, J. Herlihy, 'Refugees' Experiences of Home Office Interviews: A Qualitative Study on the Disclosure of Sensitive Personal Information', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, tom 36, nr 3, 2009, ss. 519-535.

⁴⁷ J. Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', *International Journal of Refugee Law*, tom 13, nr 3, 2001, ss. 293-309.

2.2 Wpływ traumy na pamięć i zachowanie

Prawdopodobieństwo doświadczenia traumatycznych wydarzeń⁴⁸ jest znacznie wyższe wśród osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, niż wśród przeciętnej populacji.⁴⁹ W psychologicznej literaturze [fachowej] wskazuje się, że pamięć dotycząca traumatycznych zdarzeń różni się od tej normalnej.⁵⁰ Istnieją liczne dowody na to, że potrzeba radzenia sobie z traumatycznym przeżyciem wpływa na pamięć.⁵¹ Wiele badań pokazuje wpływ traumy na przywoływanie [zdarzeń] oraz zachowanie.⁵²

Zespół stresu pourazowego obejmuje objawy bolesnego, ponownego przeżywania wydarzeń z przeszłości, sensorycznego kodowania wydarzeń, świadomego i nieświadomego unikania wspomnień o danym zdarzeniu, drażliwość, słabą koncentrację oraz inne oznaki hiperpobudzenia.⁵³ Dana

⁴⁸ Na przykład S. Dahl, A. Mutapcic, B. Schei, 'Traumatic Events and Predictive Factors for Posttraumatic Symptoms in Displaced Bosnian Women in a War Zone', *Journal of Traumatic Stress*, tom 11, nr 1, 1998, ss. 137–145; C. Gorst-Unsworth, E. Goldenberg, 'Psychological Sequelae of Torture and Organised Violence Suffered by Refugees from Iraq. Trauma-Related Factors Compared with Social Factors in Exile', *The British Journal of Psychiatry*, tom 172, nr 1, 1998, ss. 90-94; M. Hollifield, T. Warner, N. Lian, B. Krakow, J. H. Jenkins, J. Kesler, J. Stevenson, J. Westermeyer, 'Measuring Trauma and Health Status in Refugees: A Critical Review', *Journal of the American Medical Association*, tom 288, nr 5, 2002, ss. 611-621.

⁴⁹ American Psychiatric Association, *DSM-IV-TR: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 2000: „Podręcznik diagnostyki i statystyki, jeden z dwóch głównych międzynarodowych podręczników używanych w diagnozie psychiatrycznej, definiuje doświadczenie traumatyczne jako coś co dany człowiek doświadcza, widzi lub z czym się zderza poprzez zdarzenia lub zdarzenia, które wiążą się z rzeczywistym lub zagrożeniem śmierci lub poważnymi obrażeniami, lub zagrożeniem integralności psychicznej, osobistej lub innych osób”.

⁵⁰ J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, ss. 171-192; J. Herlihy, L. Jobson, S. Turner, 'Just Tell Us What Happened to You: Autobiographical Memory and Seeking Asylum', *Applied Cognitive Psychology*, tom 26, nr 5, 2012, ss. 661-676.

⁵¹ J. Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', *International Journal of Refugee Law*, tom 13, nr 3, 2001, ss. 293–309; patrz także publikacja rządu Australii *Guidance on Vulnerable Persons*, Migration Review Tribunal and Refugee Review Tribunal, czerwiec 2012, par. 64 i 92.

⁵² J. Herlihy, L. Jobson, S. Turner, 'Just Tell Us What Happened to You: Autobiographical Memory and Seeking Asylum', *Applied Cognitive Psychology*, tom 26, nr 5, 2012, ss. 661-676.

⁵³ American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (wyd. IV), Washington DC: American Psychiatric Association, 1994; patrz także publikacja rządu Australii *Guidance on Vulnerable Persons*, Migration Review Tribunal and Refugee Review Tribunal, czerwiec 2012, par. 79.

osoba może doświadczać tych trudności bez wypełniania wszystkich kryteriów koniecznych do uzyskania rozpoznania psychiatrycznego.⁵⁴

Osoby, które przeżyły traumę, często doświadczają symptomu unikania, tj. starają się nie myśleć i nie mówić o tym zdarzeniu lub unikają sytuacji, które mogłyby przywołać to wspomnienie.⁵⁵ To normalna strategia radzenia sobie z taką sytuacją, która [najpierw] musiałaby zostać stłumiona, tak aby ułatwić przekazanie wszystkich istotnych informacji podczas przesłuchania. Dlatego ujawnianie takich traumatycznych wspomnień może być wyjątkowo trudne, bardzo bolesne, a nawet potencjalnie szkodliwe dla wnioskodawcy.⁵⁶ Ponadto, wnioskodawca może nawet nie być świadomy tego, że stara się unikać czynników przywołujących zdarzenia lub sytuacje, które mogłyby spowodować ponowne przeżywanie traumatycznych doświadczeń.⁵⁷ Unikanie może wyjaśniać odmowę odpowiedzi na pytanie, pominięcie w zeznaniach istotnych informacji, ogólnikowość i niespójności podczas przywoływania istotnych faktów na późniejszym etapie toczącej się procedury.⁵⁸

⁵⁴ J. Herlihy, S. Turner, 'Should Discrepant Accounts Given by Asylum Seekers be Taken as Proof of Deceit?', *Torture*, tom 16, nr 2, 2006, ss. 81-92.

⁵⁵ American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (wyd. IV), Washington DC: American Psychiatric Association, 1994; Patrz także: Szwedzka Rada ds. Migracji (Migrationsverket), *Gender-Based Persecution: Guidelines for Investigation and Evaluation of the Needs of Women for Protection*, 28 marca 2001, s. 14: „Opis łańcucha wydarzeń może być mniej lub bardziej szczegółowy, ponieważ kobieta może nie chcieć przypomnieć sobie wszystkich szczegółów i okoliczności. Należy o tym pamiętać podczas oceny informacji podawanych przez kobietę”.

⁵⁶ J. Herlihy, S. Turner, 'Should Discrepant Accounts Given by Asylum Seekers be Taken as Proof of Deceit?', *Torture*, tom 16, nr 2, 2006, ss. 81-92.

⁵⁷ J. Herlihy, L. Jobson, S. Turner, 'Just Tell Us What Happened to You: Autobiographical Memory and Seeking Asylum', *Applied Cognitive Psychology*, tom 26, nr 5, 2012, ss. 661-676.

⁵⁸ D. Bögner, J. Herlihy, C. Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, ss. 75-81; patrz także Modul EAC 7, punkt 4.2.5: „Osoby, które doświadczyły traumy mogą nie chcieć zgłaszać i omawiać wszystkich szczegółów związanych ze swoimi doświadczeniami. [...] Jednym z elementów diagnozy zespołu stresu pourazowego (PTSD) jest fakt, iż dana osoba czyni starania unikać rozmów związanych z doznaną traumą. Podczas wywiadu możliwe jest, że ubiegający się o status uchodźcy będzie unikał udzielania odpowiedzi”.

Badania dowodzą także, że wnioskodawcy mający za sobą traumatyczne przeżycia mogą doświadczać dysocjacji.⁵⁹ Dysocjacja może nastąpić bezpośrednio, podczas wystąpienia lub odtwarzania traumatycznego doświadczenia.⁶⁰ Dysocjacja doświadczona podczas wydarzenia może upośledzić jego kodowanie w pamięci danej osoby. Wnioskodawca może doświadczać amnezji dysocjacyjnej, tj. niezdolności do zapamiętania niektórych lub wszystkich elementów traumy, ponieważ całe wydarzenie lub niektóre jego aspekty nie zostały nigdy zakodowane w pamięci. Dysocjacja może powodować brak znajomości szczegółów, niejasności, niespójności lub luki w pamięci wnioskodawcy.⁶¹ Może także wystąpić w chwili, gdy osoba zostanie poproszona o przywołanie traumatycznego doświadczenia.⁶² Wnioskodawca może sprawiać wrażenie osoby roztrągniętej, obojętnej lub niechętej do współpracy.

Wnioskodawcy, którzy doświadczyli traumatycznych przeżyć mogą wykazywać obojętność, co pozwala im zdystansować się do faktów, które przedstawiają. Wnioskodawca może sprawiać wrażenie obojętnej. Bez znajomości tej strategii radzenia sobie z [obciążeniem] psychicznym, takie zachowanie

⁵⁹ Dysocjacja jest to "Przerwanie zwykle zintegrowanych funkcji świadomości, pamięci, tożsamości lub postrzegania otoczenia". American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (wyd. IV), Washington DC: American Psychiatric Association, 1994; D Bögner, J. Herlihy, C Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, ss. 75-78; odniesienia, patrz także: J Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', *International Journal of Refugee Law*, tom 13, nr 3, 2001, ss. 293-309.

⁶⁰ *Zubeda v. Ashcroft*, 333 F.3d 463, 476-77 (3rd Cir. 2003): „Konieczne jest zachowanie ostrożności z uwagi na wiele czynników, które mogą utrudniać cudzoziemcowi opisanie dotyczących go okoliczności z taką spójnością, jakiej można oczekiwać po osobie, która jest ... nekana przez traumatyczne wspomnienia, które mogą upośledzać komunikację pomiędzy przedstawicielem organu prowadzącego przesłuchanie w postępowaniu o nadanie statusu uchodźcy a osobą ubiegającą się o status uchodźcy. Jest to szczególnie istotne, gdy uwzględnimy, że dany cudzoziemiec mógł starać się stłumić dokładnie te wspomnienia i szczegóły, które nagle stały się tak ważne dla uzasadnienia jego wniosku”.

⁶¹ J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, ss. 171-192; patrz także Moduł EAC 7, 4.2.5.

⁶² D Bögner, J. Herlihy, C Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, ss. 75-78; patrz także: *Falcon Rios v. Canada*, CAT/C/33/D/133/1999, 17 grudnia 2004, par. 8.5: "Zdaniem Komisji, niejasność, o której mówi strona państwowa, może być postrzegana jako wynik wrażliwości psychicznej skarżącego wspomnianej w raporcie. Ponadto niejasność ta nie jest na tyle istotna, aby pozwolić na sformułowanie wniosku, że skarżący jest niewiarygodny”.

może być błędnie interpretowane, jako potwierdzenie braku wiarygodności.⁶³ Wnioskodawcy mogą również reagować w inny sposób, który może wydawać się dziwny osobom nieznającym psychologicznych mechanizmów radzenia sobie z obciążeniem. Może być to na przykład śmianie się, uśmiechanie się lub głęboka cisza.⁶⁴ To tylko jeden z powodów tego, że osoby prowadzące postępowanie nie powinny brać wyłącznie zachowania jako wyznacznika wiarygodności.

Pamięć dotycząca doświadczeń traumatycznych może różnić się jakościowo od pozostałej pamięci autobiograficznej.⁶⁵ Wnioskodawca może nie zakodować żadnej narracji, a jedynie wrażenia sensoryczne, tj. emocje, odczucia, dźwięki, zapachy lub obrazy takie jak doświadczenie nagłych nawrotów urazu (flashbacks) i koszmary senne.⁶⁶ Wspomnienia takie nie są przywoływane dobrowolnie, ale są wyzwalane pewnymi bodźcami lub przypomnieniem sobie traumatycznego przeżycia. Gdy pojawia się bodziec, osoba może ponownie przeżyć traumę, w taki sposób jakby wydarzyło się w chwili obecnej.⁶⁷ Dlatego

⁶³ J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, ss. 171-192; patrz także *Sheikh v. Canada* (Minister of Citizenship and Immigration) [2000] FCJ No. 568 w par. 28 (Federal Court of Canada) [w:] H. Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

⁶⁴ Moduł EAC 7, punkt 4.2.5.

⁶⁵ Występowanie problemów ze zdrowiem psychicznym wśród osób ubiegających się o ochronę międzynarodową jest zdecydowanie wyższe od przyjętej normy. Wnioskodawca może wykazywać objawy problemów ze zdrowiem psychicznym, związanych z jego doświadczeniami w kraju pochodzenia, podczas ucieczki i/lub w przypuszczalnym kraju udzielającym schronienia. Należy pamiętać o tym, że stres, niepokoje, depresja i brak snu mogą wpływać na pamięć autobiograficzną i na zachowanie. Patrz: M. Fazel, J. Wheeler, J. Danesh, 'Prevalence of Serious Mental Disorder in 7000 Refugees Resettled in Western Countries: A Systematic Review', *Lancet*, tom 365, nr 9467, 2005, ss. 1309-1314; M. J. Ouimet, M. Munoz, L. Narsiah, V. Rambure, J. A. Correa, 'Pathologies courantes chez les demandeurs d'asile a Montréal : prévalence et facteurs de risque associés', *Canadian Journal of Public Health*, tom 99, nr 6, 2008, ss. 499-504; J. Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', *International Journal of Refugee Law*, tom 13, nr 3, 2001, ss. 293-309.

⁶⁶ C. Brewin, J. D. Gregory, M. Lipton, N. Burgess, 'Intrusive Images in Psychological Disorders: Characteristics, Neural Mechanisms and Treatment Implications', *Psychological Review*, tom 117, nr 1, 2010, ss. 210-232; J. Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', *International Journal of Refugee Law*, tom 13, nr 3, 2001, ss. 293-309, nawiązuje do wyników licznych badań. Patrz także: J. Herlihy, S. Turner, 'Should Discrepant Accounts Given by Asylum Seekers be Taken as Proof of Deceit?', *Torture*, tom 16, nr 2, 2006, ss. 81-92. J. Herlihy, L. Jobson, S. Turner, 'Just Tell Us What Happened to You: Autobiographical Memory and Seeking Asylum', *Applied Cognitive Psychology*, tom 26, nr 5, 2012, ss. 661-676; patrz także Moduł 7 szkoleń EAC, punkt 4.2.5.

⁶⁷ J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, ss. 171-192.

też wnioskodawca, który ma za sobą ciężkie, traumatyczne przeżycia może nie być w stanie przedstawić spójnej wersji wydarzeń, gdyż taka w ogóle nie istnieje. Może on/ona jedynie przechowywać fragmenty lub doznania związane z tym doświadczeniem.⁶⁸ Ponieważ wrażenia sensoryczne nie są przywoływane dobrowolnie, podczas różnych przesłuchań, [wnioskodawca] może przedstawiać różne wspomnienia.

Osoby doświadczające traumatycznych przeżyć mają skłonność do zapamiętywania pewnych szczegółów kosztem innych. Zwykle lepiej przypominają sobie szczegóły najbardziej ważne, na których się koncentrowały. Powoduje to gorsze przywoływanie szczegółów pobocznych.⁶⁹ Badania naukowe pokazują, że nieścisłości mogą dotyczyć części szczegółów pobocznych.⁷⁰

Detencja, niezależnie czy ma miejsce w kraju pochodzenia czy w państwie, w którym złożono wniosek, może mieć wpływ na zdolność do zapamiętywania i przywoływania szczegółów konkretnych wydarzeń. Jeżeli prześladowanie osoby ubiegającej się o nadanie statusu uchodźcy polegało na wielokrotnym zatrzymywaniu, może powodować to trudności w rozróżnieniu poszczególnych zdarzeń, zwłaszcza jeżeli były one podobne. Badania nad pamięcią⁷¹ pokazują, że ludzie polegają na wiedzy ogólnej lub schematach dotyczących sytuacji

⁶⁸ J. Herlihy, S. Turner, 'Should Discrepant Accounts Given by Asylum Seekers be Taken as Proof of Deceit?', *Torture*, tom 16, nr 2, 2006, ss. 81-92; patrz także Moduł EAC 7, punkt 4.2.5: „Oznacza to, że gdy wnioskodawca jest przesłuchiwany i pytany o doświadczenia, które były traumatyczne, a jego wspomnienia mają wyłącznie lub w większości charakter fragmentaryczny, jest mało prawdopodobne, aby był w stanie opowiedzieć o swoich doświadczeniach w sposób spójny, ponieważ kompletna wersja wydarzeń po prostu nie istnieje. Osoba ta będzie posiadała jedynie fragmenty wspomnień i wrażenia, które zapewne mogą, przypadkowo, przywołać odczucia doznawane podczas pierwotnego doświadczenia”.

⁶⁹ J. Herlihy, S. Turner, 'Asylum Claims and Memory of Trauma: Sharing our Knowledge', *The British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, ss. 3-4; patrz także publikacja rządu Australii *Guidance on Vulnerable Persons*, Migration Review Tribunal and Refugee Review Tribunal, marzec 2012, par. 4.3.

⁷⁰ J. Herlihy, S. Turner, 'Should Discrepant Accounts Given by Asylum Seekers be Taken as Proof of Deceit?', *Torture*, tom 16, nr 2, 2006, ss. 81-92; J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, ss. 171-192; S A Christianson, E. F. Loftus, H. Hoffman, G. R. Loftus 'Eye Fixations and Memory for Emotional Events', *Journal of Experimental Psychology, Learning, Memory and Cognition*, tom 17, nr 4, 1991, ss. 693-670.

⁷¹ Więcej informacji znajduje się w podpunkcie dotyczącym Rekonstrukcji, a zwłaszcza pamięci schematycznej.

i mogą odwoływać się do nich przypominając sobie konkretne zdarzenia⁷², zwłaszcza gdy są one bolesne.⁷³

Normalna zmienność pamięci może zwiększyć się, jeżeli wnioskodawca doświadczył traumy.⁷⁴ Upośledzenie pamięci i koncentracji to tylko dwa spośród [całego zestawu] symptomów zespołu stresu pourazowego. Na dokładność przywoływanych wspomnień wpływać mogą inne objawy związane z traumatycznymi doświadczeniami, takie jak depresja⁷⁵, niepokój, zaburzenia snu, koszmary nocne, bóle głowy, problemy z układem krążenia, ból oraz pourazowe uszkodzenia mózgu.⁷⁶

Należy także pamiętać, że psychologiczne i fizyczne skutki traumy mogą również wpływać na zachowanie wnioskodawcy.

⁷² J. Herlihy, L. Jobson, S. Turner, 'Just Tell Us What Happened to You: Autobiographical Memory and Seeking Asylum', *Applied Cognitive Psychology*, tom 26, nr 5, 2012, ss. 661-676.

⁷³ J. M. G. Williams, 'Capture and Rumination, Functional Avoidance, and Executive Control (CaRFAX): Three Processes that Underlie Overgeneral Memory', *Cognition & Emotion*, tom 20, nr 3-4, 2006, ss. 548-568.

⁷⁴ *Tala v. Sweden* [Sprawa Tala przeciwko Szwecji], CAT/C/17/D/43/1996, 15 listopada 1996, par. 10.3.

⁷⁵ Badania wykazały, że depresja ma znaczny wpływ na pamięć, co może wyjaśniać brak szczegółów i niespójność relacji wnioskodawcy. W szczególności, depresja jest powiązana ze zjawiskiem „nadmiernie ogólnikowej pamięci”, polegającym na tym, iż dotknięte nią osoby mają problemy z opisywaniem konkretnych wspomnień. Patrz: L Wilson-Shaw, N Pistrang, J. Herlihy, 'Non-Clinicians' Judgments about Asylum Seekers' Mental Health: How do Legal Representatives of Asylum Seekers Decide When to Request Medico-Legal Reports?', *European Journal of Psychotraumatology*, tom 3: 18406, 2012; J. M. G. Williams, T. Barnhofer, C. Crane, D. Hermans, F. Raes, E. Watkins and T. Dalgliesh, 'Autobiographical Memory Specificity and Emotional Disorder', *Psychological Bulletin*, tom 133, nr 1, 2007, ss. 122-148; Moduł EAC 7, punkt 4.2.7.

⁷⁶ J. Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', *International Journal of Refugee Law*, tom 13, nr 3, 2001, ss. 293-309.

Międzynarodowe⁷⁷ i krajowe orzecznictwo⁷⁸, jak również wytyczne publikowane przez organy wymiaru sprawiedliwości⁷⁹ uznają, że potrzeba radzenia sobie z traumatycznymi doświadczeniami wpływa na pamięć. Przedstawiają również wpływ takich doznań na zeznania i zachowanie wnioskodawców. Na przykład, Komitet Przeciwko Torturom wielokrotnie stwierdzał, że od ofiar tortur nie można oczekiwać całkowitej zgodności zeznań:

*“Strona wskazała na sprzeczności i niespójności w wersji wydarzeń autora, jednak Komitet uważa, że od osób poddawanych torturom nie można oczekiwać całkowitej zgodności oraz że niespójności, jakie występują w przedstawieniu faktów dokonanych przez autora, nie są istotne i nie budzą wątpliwości w odniesieniu do ogólnej prawdziwości stwierdzeń autora”.*⁸⁰

Komitet, jak również Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii i Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy, wyjaśnił też, że niezgodności

dotyczące pewnych faktów materialnych nie muszą koniecznie podważać wiarygodność całości zeznań wnioskodawcy.⁸¹

Wnioskodawca może czuć się przestraszony, oszołomiony i zdezorientowany w obcym środowisku. Dezorientacja odczuwana przez osoby nawiązujące kontakty z organami władzy i systemem prawnym z obcej kultury może powodować zagubienie lub ograniczyć zdolność przywoływanie wspomnień. Jednocześnie, wnioskodawca, co zrozumiałe, może być zaniepokojony procedurą o nadanie statusu uchodźcy i jej wynikiem. To może wpływać na jego lub jej tembr głosu i sposób mówienia, zdolności do przedstawienia faktów materialnych z wniosku, zachowanie (może wyglądać na zdezorientowanego, zdenerwowanego lub nieprzekonanego) lub prowadzi to do ominięcia i niespójności.⁸²

⁷⁷ *Prosecutor v. Alfred Musema (Appeal Judgement)*, [ICTR-96-13-A, 16 listopada 2001, par. 20, cytowany w Rosemary Byrne, ‘Assessing Testimonial Evidence in Asylum Proceedings: Guiding Standards from the International Criminal Tribunals’, *International Journal of Refugee Law*, tom 19, nr 4, December 2007, ss. 609-638. Patrz także: *Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic*, IT-96-23-T oraz IT-96-23/1-T, wyrok w sprawie, 22.02.2001, par.564 i 679 cytowane w P Levrincova, *Did It Really Happen? Testimonies before the International Criminal Tribunals and Refugee Status Determination*, praca naukowa, Uniwersytet Karola, Praga, 2010 rok strona 95: Z uwagi na charakter traum doznanych przez świadków, nie można w rozsądny sposób oczekiwać, że przypomną sobie oni „najdrobniejsze szczegóły poszczególnych zdarzeń, na przykład dokładną sekwencję wydarzeń, lub też dokładne daty i godziny zdarzeń, które opisywali”, patrz także *Prosecutor vs. Alfred Musema (Appeal Judgement)*, ICTR-96-13-A, 16 listopada 2001, par. 60; *Prosecutor v. Anto Furundzija (Trial Judgment)*, IT-95- 17/1-T, ICTY, 10 grudnia 1998, par. 113.

⁷⁸ *A. M. v. Federal Asylum Review Board*, Higher Administrative Court 2005/01/0080 28.06.2005; Tribunale di Napoli, Sezione Civile I bis, 2 febbraio 2011, sentenza n. 30, *F. C. v. Migration Office of the Ministry of Interior of the Slovak Republic*, Sąd Najwyższy Republiki Słowacji, 1Sža/12/2009, 26 maja 2009.

⁷⁹ Publikacja rządu Australii *Guidance on Vulnerable Persons, Migration Review Tribunal and Refugee Review Tribunal*, marzec 2012, par. 4.3: „Osoba mogła doznać traumatycznych przeżyć, może także być ofiarą zaburzeń lub choroby, która wpływa na jej zdolność składania zeznań, na pamięć lub na zdolność do czynienia obserwacji i przywoływania konkretnych wydarzeń lub szczegółów”. Patrz także par. 5.3: „Traumatyczne doświadczenia, w tym doznane tortury, mogą wpływać na różne aspekty przypadku wnioskodawcy, w tym na terminowość złożenia wniosku, zgodność z przepisami imigracyjnymi, lub na spójność oświadczeń składanych od chwili przybycia do Australii. Mogą także mieć negatywny wpływ na zdolność wnioskodawcy do składania zeznań dotyczących takich zdarzeń”.

⁸⁰ *Ismail Alan v. Szwajcaria*, CAT/C/16/D/21/1995, 8 maja 1996. Patrz także: *Tala v. Szwecja*, CAT/C/17/D/43/1996, 15 listopada 1996, par. 10.3. oraz *Kisoki v. Szwecja*, CAT/C/16/D/41/1996, 8 maja 1996, par. 9.3.

⁸¹ *Halil Haydin v. Szwecja*, CAT/C/21/D/101/1997, 16 grudnia 1998, par. 6.7: „Komitet odnotowuje, że strona państwa wskazała na sprzeczności i niezgodności w wersji wydarzeń autora i odnotowuje także wyjaśnienia autora, dotyczące tych niezgodności. Komitet uważa, że od ofiar tortur rzadko kiedy można oczekiwać całkowitej dokładności, zwłaszcza gdy ofiara cierpi na zespół stresu pourazowego; odnotowuje także, że zasada pełnej dokładności nie zawsze ma zastosowanie, gdy niezgodności mają charakter istotny. W obecnej sprawie, Komitet uważa, że prezentacja faktów przez autora nie budzi istotnych wątpliwości dotyczących wiarygodności i ogólnej prawdziwości jego twierdzeń”. Patrz także *Prosecutor vs. Juvénal Kajelijeli (Judgment and Sentence)*, ICTR-98-44A-T, 1 grudnia 2003, par. 40 nawiązujący do sprawy *Delalic et al.* (Appeal Chamber), *Prosecutor v. Kupreskic et al.* (Appeal Judgment) IT-95-16-A, 14 stycznia 2000 w par. 31; *Prosecutor v. Anto Furundzija (Trial Judgment)*, IT-95- 17/1-T, ICTY, 10 grudnia 1998, par. 113: „[...] W istocie, niespójności w pewnych okolicznościach mogą wskazywać na prawdziwość twierdzeń”.

⁸² Publikacja rządu Australii *Guidance on Vulnerable Persons, Migration Review Tribunal and Refugee Review Tribunal*, marzec 2012, par. 4.3: „Członkowie muszą pamiętać, że osoba może być zaniepokojona lub zdenerwowana z uwagi na otoczenie, w jakim prowadzone jest przesłuchanie oraz z uwagi na znaczenie jego wyników”.

2.3 Strach i brak zaufania

W rezultacie doznanych przeżyć, wnioskodawca ubiegający się o udzielenie ochrony międzynarodowej może być nieufny wobec organów władzy, tłumaczy z jej/jego kraju pochodzenia lub dawnego zamieszkania lub innych osób.⁸³

Niektórzy wnioskodawcy mogą być szczerze przekonani, że ich prześladowcy z kraju pochodzenia lub poprzedniego miejsca zamieszkania mają szeroką sieć kontaktów w innych państwach, włączając w to kraj, w którym ubiegają się o udzielenie ochrony międzynarodowej. Ponadto, wnioskodawca może nie życzyć sobie ujawniania pewnych faktów z obawy przed tym, że życie jego/jej krewnych, przyjaciół lub osób z nim/nią związanych, które pozostały w kraju pochodzenia lub dawnego zamieszkania, będą zagrożone.

UNHCR stwierdził, że „[o]soba, która z uwagi na swoje doświadczenia obawiała się władz we własnym kraju, może nadal okazywać obawę w obliczu jakiegokolwiek władzy. Może w związku z tym bać się mówić swobodnie i zdawać pełną i dokładną relację w swojej sprawie”⁸⁴

Strach lub brak zaufania wobec organów państwowych może tłumaczyć niechęć do ujawniania informacji podczas wywiadów wstępnych⁸⁵ i/lub osobistych.

⁸³ J. Herlihy, S. Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, s. 171-192 na s. 174, [w:] Turnera, 'Torture, refuge and trust' w: D. E. Valentine, J. C. Knudsen (eds.), *Mistrusting Refugees*, Berkeley: University of California Press, 1995. Patrz także: UNHCR, *Guidelines on International Protection nr 1*, W. Kälin, 'Troubled Communication: Cross-Cultural Misunderstandings in the Asylum-Hearing', *International Migration Review*, tom 20, nr 2, Special Issue: Refugees: Issues and Directions, lato 1986 r., ss. 230-241.

⁸⁴ Podręcznik UNHCR, par. 198.

⁸⁵ *Guan v. Gonzales*, 432 F.3d 391, 396 (2d Cir.2005); *AZ (Trafficked women) Thailand v Secretary of State for the Home Department*, CG [2010] UKUT 118 (IAC), 8 kwietnia 2010 r., par. 116.

Fakt ten został odnotowany międzynarodowym orzecznictwie⁸⁶ oraz w wytycznych dla organów sądowych.⁸⁷

Wnioskodawcy, którzy ubiegają się o nadanie statusu uchodźcy z powodu społeczno-kulturowej tożsamości płci, przemocy na tle seksualnym i ze względu na płeć, orientację seksualną lub tożsamość płciową, a także w związku z handlem ludźmi, mogą obawiać się odwetu ze strony rodziny, społeczności lub handlarzy ludźmi.⁸⁸ Niektórzy wnioskodawcy mogą obawiać się osób, które zorganizowały ich podróż i wjazd do kraju [w którym ubiegają się o nadanie statusu uchodźcy]. Wszystko to może powodować niechęć wnioskodawcy do ujawniania pewnych istotnych informacji, dostarczenia dokumentów lub innych dowodów.⁸⁹

⁸⁶ *Tala v. Szwecji*, CAT/C/17/D/43/1996, 15 listopada 1996 r. W tej sprawie, prowadzonej przed Komitetem Przeciwko Torturom, osoba przyznała, że złożyła nieprawdziwe oświadczenia oraz przyznała, że jej oświadczenia były sprzeczne i niespójne na wstępnym etapie postępowania w sprawie nadania statusu uchodźcy, lecz podczas procedury odwoławczej złożył spójną, dokładną i szczegółową relację. Wyjaśnił, że jego początkowe postępowanie wynikało z jego stanu psychicznego i obawy przed przedstawieniem pełnej relacji władzom. Komitet bez zastrzeżeń zaakceptował te wyjaśnienia.

⁸⁷ Publikacja rządu Australii Guidance on Vulnerable Persons, Migration Review Tribunal and Refugee Review Tribunal, marzec 2012, par. 4.3: „Może także występować nieufność uniemożliwiająca swobodną rozmowę z przedstawicielami władz”. Patrz także par. 5.6: „Osoba może nie ujawniać całości swojej historii, ponieważ obawia się zagrożenia dla swoich krewnych lub przyjaciół, lub nie ufa przedstawicielom władz”.

⁸⁸ UNHCR, *Guidelines No. 1; Guidelines No. 9*, par. 63 (i)-(viii). Patrz także UKBA, Asylum Instructions, *Gender Issues in Asylum Claims*, wrzesień 2010 r. Patrz także UNHCR, *Guidelines nr 7*.

⁸⁹ W większości procedur prowadzonych w pierwszej instancji kwestie dotyczące poufności są respektowane i przestrzegane, natomiast w postępowaniu odwoławczym sytuacja może wyglądać inaczej.

2.4 Kultura i zwyczaje

Kultura w różny sposób wpływa na ocenę wiarygodności. Różnice w kulturze wnioskodawcy oraz osoby prowadzącej postępowanie wpływają na komunikację i zrozumienie pomiędzy nimi. Zrozumienie i interpretacja jakiegokolwiek odebranej informacji jest zdeterminowane kulturowo.⁹⁰ Sposób, w jaki kultura wpływa na przekazywanie oraz interpretowanie informacji ustnej lub pisemnej pomiędzy różnymi osobami sprawia problemy, ponieważ kultura może być obiektywna lub subiektywna.⁹¹ Niepoprawna interpretacja stwierdzeń i zachowań jest szczególnie niebezpieczne w związku z komunikacją międzykulturową.

Słowa, pojęcia i znaczenia mogą mieć odmienny wydźwięk w różnych kulturach.⁹² Nieumiejętność identyfikacji kulturowej względności może być

⁹⁰ S Bryant, J K Peters, 'The Five Habits: Building Cross-Cultural Competence in Lawyers', *Clinical Law Review*, tom 8, nr 1, 2001, ss. 33-94, "Weźmy na przykład klientkę, która wyjaśnia, że powodem opuszczenia kraju rodzinnego było to, że we śnie objawił się jej Bóg i powiedział, że już czas, aby wyjechała. Jeżeli czas wyjazdu jest bardzo istotny dla wiarygodności jej wersji wydarzeń, w jaki sposób osoba odpowiadająca za ustalenie faktów ma ocenić jej wiarygodność? Czy osoba ta reprezentuje kulturę, w której sny brana są pod uwagę, gdzie interwencje boskie nie są niczym niespodziewanym, lub w której ważne życiowe decyzje mogą być podejmowane na podstawie takich oczekiwań lub wartości? Czy osoba ta, w wyniku różnic kulturowych, uzna wersję wydarzeń za niewiarygodną, wskazującą na zaburzenia myślowe – czy też, dzięki podobieństwom kulturowym, uzna klientkę za wiarygodną?".

⁹¹ Kultura obiektywna jest tym, co możemy zaobserwować – jak przedmioty codziennego użytku, żywność, ubrania itp., natomiast na kulturę subiektywną składają się elementy niewidzialne, takie jak wyznawane wartości, postawy i przekonania. Najwięcej nieporozumień międzykulturowych dotyczy kultury subiektywnej. S. Bryant, J. K. Peters, 'The Five Habits: Building Cross-Cultural Competence in Lawyers', *Clinical Law Review*, tom 8, nr 1, 2001, s. 33-94, cytowanie K. Cusher, R.W. Brislin (red.), *Intercultural Interactions: A Practical Guide* 1996, s. 6 i 10. Przykład podany przez autorów nawiązuje do prawnika i klienta, jednakże, jest istotny ze względu na poniższe stwierdzenia: „Wyobraźmy sobie, że prawnik mówi klientowi: 'Jeżeli czegoś pan nie rozumie, proszę poprosić mnie o wyjaśnienia' albo 'Jeżeli wyrażam się niejasno, proszę zadawać pytania'. Prawniki może założyć, że klient, który nie poprosi o dodatkowe wyjaśnienia, z pewnością rozumie jego słowa. Jednak liczne różnice kulturowe mogą wyjaśniać niechęć klienta do obarczania prawnika winą za nieprawidłową komunikację (drugie pytanie), lub do obwiniania siebie samego za brak zrozumienia (pierwsze pytanie). Klienci wywodzący się z określonych kultur mogą uznać powyższe rozwiązania za niegrzeczne i w związku z tym niechętnie będą prosić o dodatkowe wyjaśnienia, nie chcąc obrazić prawnika lub zawstydić samych siebie”.

⁹² W Kälin, 'Troubled Communication: Cross-Cultural Misunderstandings in the Asylum-Hearing', *International Migration Review*, tom 20, nr 2, Special Issue: Refugees: Issues and Directions, lato 1986 r., ss. 230-241, „Słowa, pojęcia i koncepcje, które opatrzone są tą samą etykietą, często mają odmienne znaczenia w różnych kulturach”. Patrz także: *Matter of X*, United States Executive Office for Immigration Review (EOIR), 9 sierpnia 2011 r., s. 8: „Zdaniem Sądu, wydaje się bardzo prawdopodobne że większość niezgodności pomiędzy zeznaniem świadka a jej oświadczeniem można wyjaśnić kulturalnymi i językowymi subtelnościami dotyczącymi definicji słowa „gwałt”.

istotną przyczyną nieporozumień i wad w ocenie wiarygodności.⁹³ Na przykład, dla osoby prowadzącej przesłuchanie lub prowadzącej postępowanie słowa „brat” czy „siostra” mogą oznaczać rodzeństwo biologiczne lub adoptowane, podczas, gdy dla wnioskodawcy pochodzącego z innej kultury może to obejmować również osoby, które przynależą do tej samej grupy etnicznej lub klanu. Takie różnice w rozumieniu [konotacji słów] mogą wyjaśniać pozorne niedokładności lub niezgodności w oświadczeniach składanych przez wnioskodawcę. Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy posiłkował się ekspertyzą lingwistyczną, aby móc lepiej zrozumieć znaczenie słów w języku ruanda-rundi.⁹⁴

Pojęcie czasu, odległości i położenia również może ulegać relatywizmowi kultury. Różne kultury mają różne pojęcie czasu.⁹⁵ W niektórych z nich pojęcie czasu może nie opierać się na takich jednostkach i narzędziach, jak zegary i kalendarze w formie przyjętej na Zachodzie. Wydarzenia mogą być zapamiętywane poprzez odniesienia do pór roku, świąt religijnych, świąt lub innych wydarzeń. Nawet w kulturach używających kalendarza, znaczenie czasu może różnić się znacząco od tego znanego w społeczeństwie zachodnim. Ponadto informacje uważane za istotne w kulturach Zachodu, na przykład daty urodzin i rocznice, mogą nie mieć znaczenia dla innych.⁹⁶ W nawiązaniu do tych kwestii, Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy ocenił, że kultura świadków może oznaczać, że będą oni mieli trudności w określeniu daty, czasu, odległości i położenia. Dlatego Trybunał stwierdził, że nie może wyciągać negatywnych wniosków na temat wiarygodności w oparciu o nieskładne

⁹³ W. Kälin, 'Troubled Communication: Cross-Cultural Misunderstandings in the Asylum-Hearing', *International Migration Review*, tom 20, nr 2, Special Issue: Refugees: Issues and Directions, lato 1986 r., ss. 230-241.

⁹⁴ *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu*, [Prokurator przeciwko Jean-Paul Akayesu], sprawa nr ICTR-96-4-T, wyrok, 2 września 1998 r., par. 146, [w:] P. Levrincova, *Did It Really Happen? Testimonies before the International Criminal Tribunals and Refugee Status Determination*, praca naukowa, Uniwersytet Karola, Praga, 2010 r., s. 132.

⁹⁵ W. Kälin, 'Troubled Communication: Cross-Cultural Misunderstandings in the Asylum-Hearing', *International Migration Review*, tom 20, nr 2, Special Issue: Refugees: Issues and Directions, lato 1986 r., ss. 230-241. Patrz także Moduł EAC 7, punkt 4.2.20: „co oznacza 'dawno temu' ? 15 lat, 1 rok?”.

⁹⁶ H Evans Cameron, 'Refugee Status Determinations and the Limits of Memory', *International Journal of Refugee Law*, 2010, tom 22, nr 4, 2010, ss. 469-511.

odpowiedzi w tym zakresie.⁹⁷ W związku z tym bardziej czynniki kulturowe, nie zaś brak wiarygodności, mogą wyjaśniać pozorny brak szczegółów lub niejasności oświadczeń składanych przez wnioskodawcę.

Jak wspomniano w rozdziale 5 „Wskaźniki wiarygodności”, wskaźnik „wystarczająca ilość szczegółów” opiera się na założeniu, że osoba, która relacjonuje prawdziwe przeżycia będzie bardziej ekspresyjna i będzie podawać więcej szczegółów, włączając w to czego on/ona doświadczała. Coraz więcej publikowanych informacji pokazuje, że osoby, które mają odmienną kulturę w bardzo różny sposób zapamiętują i przywołują wspomnienia autobiograficzne.⁹⁸

Środowisko kulturowe oraz społeczne normy kulturowe mogą wpływać na sposób, w jaki ludzie prezentują swoje relacje osobie prowadzącej przesłuchanie.⁹⁹ Na przykład, kobieta mogła spędzić całe swoje życie w odosobnieniu, nie kontaktować się z obcymi lub organami władzy czy jest przyzwyczajona do tego, że to mężczyzna wypowiada się w jej sprawach.¹⁰⁰

Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy uznał iż dowody przedstawiane przez ekspertów w dziedzinie antropologii są kluczowe dla zrozumienia ram kulturowych, w jakich składane są zeznania. Na przykład, Izba Procesowa wezwała biegłego wyłącznie po to, aby wyjaśnił w jaki sposób pewne elementy kultury rwandyjskiej mogą wpływać na zeznania. Biegły wyjaśnił, że osoby pochodzące z Rwandy nie zawsze odpowiadają bezpośrednio na zadawane pytania, zwłaszcza jeżeli uważają, że dotyczą one kwestii wrażliwych. Ponadto poinformował o tym, że większość z nich wychowała się i żyje w tradycji,

⁹⁷ *Prosecutor v. Alfred Musema (Judgement and Sentence)*, ICTR-96-13-T, 27 stycznia 2000, par. 103, [w:] P. Levrincova, *Did It Really Happen? Testimonies before the International Criminal Tribunals and Refugee Status Determination*, praca naukowa, Uniwersytet Karola, Praga, 2010 r., s. 125. Patrz także R. Byrne, 'Assessing Testimonial Evidence in Asylum Proceedings: Guiding Standards from the International Criminal Tribunals', *International Journal of Refugee Law*, tom 19, nr 4, grudzień 2007, ss. 609-638.

⁹⁸ J. Herlihy, L. Jobson, S. Turner, 'Just Tell Us What Happened to You: Autobiographical Memory and Seeking Asylum', *Applied Cognitive Psychology*, tom 26, nr 5, 2012, ss. 661-676, omówienie kwestii kultury i wspomnień autobiograficznych.

⁹⁹ Refugee, Asylum and International Operations Directorate (RAIO), U.S. Citizenship and Immigration Services, *Asylum Officer Basic Training Module: Gender-Related*, październik 2012 r., par. 7.1.3.

¹⁰⁰ Publikacja rządu Australii *Guidance on Vulnerable Persons*, Migration Review Tribunal and Refugee Review Tribunal, marzec 2012, par. 4.3: „Doświadczenie społeczne i doświadczenia związane z wykształceniem, kulturą danej osoby może wpływać na sposób, w jaki przedstawia ona dowody jej dotyczące, jak również na zakres zrozumienia pewnych koncepcji” (podkreślenie autorów raportu).

która opiera się na przekazie ustnym, fakty są relacjonowane taki sposób w jaki postrzega je świadek. Fakty relacjonowane ustnie mogą być przedstawiane w pierwszej osobie, niezależnie od tego, czy dana osoba faktycznie była ich naocznym świadkiem.

Pozwoliło to wyjaśnić, dlaczego niektórzy świadkowie składali zeznania w taki sposób, jakby byli naocznymi świadkami wydarzeń, podczas gdy w rzeczywistości były to informacje pochodzące z drugiej ręki. W rezultacie, Izba Procesowa Trybunału dostosowała sposób prowadzonego przesłuchania tak, aby uwzględnić te czynniki. Postanowiła także nie wyciągać żadnych negatywnych wniosków dotyczących wiarygodności świadka na podstawie braku jasných i bezpośrednich odpowiedzi udzielanych na pytania dotyczące wrażliwych kwestii.¹⁰¹ Izba Procesowa podkreśliła wręcz, że niezbędna jest wrażliwość na czynniki związane z kulturą nie tylko podczas prowadzenia przesłuchania i oceny wiarygodności, lecz także podczas zbierania i przygotowywania dowodów.¹⁰²

2.5 Wykształcenie

Poziom wykształcenia osoby ubiegającej się o nadanie statusu uchodźcy powinien być również wzięty pod uwagę podczas oceny jej wiarygodności. Niektórzy wnioskodawcy mają niski poziom wykształcenia lub w ogóle nie są wykształceni, podczas gdy inni mają kwalifikacje akademickie.

Poziom wykształcenia może wpływać na możliwość wyjaśniania przyczyn złożenia wniosku oraz udzielania odpowiedzi na pytania. Krótkie odpowiedzi na pytania otwarte mogą wynikać po prostu z ograniczonego zasobu słów,¹⁰³

¹⁰¹ *Prosecutor v. Alfred Musema (Judgement and Sentence)*, ICTR-96-13-T, 27 stycznia 2000, par. 103, [w:] P. Levrincova, *Did It Really Happen? Testimonies before the International Criminal Tribunals and Refugee Status Determination*, praca naukowa, Uniwersytet Karola, Praga, 2010 r., s. 125. Patrz także R. Byrne, 'Assessing Testimonial Evidence in Asylum Proceedings: Guiding Standards from the International Criminal Tribunals', *International Journal of Refugee Law*, tom 19, nr 4, grudzień 2007, ss. 609-638.

¹⁰² *Prosecutor v. Alfred Musema (Judgement and Sentence)*, ICTR-96-13-T, 27 stycznia 2000, par. 105, [w:] P. Levrincova, *Did It Really Happen? Testimonies before the International Criminal Tribunals and Refugee Status Determination*, praca naukowa, Uniwersytet Karola, Praga, 2010 r., s. 125.

¹⁰³ Moduł EAC 7, punkt 4.2.16.

braku płynności językowej lub świadomości, iż w danej sytuacji wymagana jest odpowiedź szczegółowa. Niezdolność do przedstawienia logicznej i spójnej relacji może wynikać z braku wykształcenia i nauki logicznego myślenia, nie zaś z braku wiarygodności.¹⁰⁴

Osoba ubiegająca się o nadanie statusu uchodźcy może być niepiśmienna, może także nie wiedzieć w jaki sposób podchodzić do takich kwestii jak czas, data czy odległość.¹⁰⁵ Na przykład, Izba Procesowa Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy stwierdziła, że niektórzy świadkowie byli rolnikami o bardzo ograniczonym zakresie formalnego wykształcenia. W związku z tym można było spodziewać się, że będą mieli problemy ze składaniem zeznań w odniesieniu do takich dowodów jak mapy czy fotografie określonych miejsc, filmy lub inne prezentacje graficzne, daty, godziny, odległości, kolory czy rodzaje pojazdów.¹⁰⁶ Nie można wyciągać negatywnych wniosków dotyczących wiarygodności takich świadków tylko z powodu braku jasności w udzielanych odpowiedziach dotyczących takich kwestii.¹⁰⁷

Poziom formalnego wykształcenia osoby ubiegającej się o nadanie statusu uchodźcy może wpływać na rozumienie kontekstu pewnych wydarzeń, w jakich ona uczestniczyła. Może także wpływać na zdolność wnioskodawcy do udzielania odpowiedzi na pytania dotyczące wiedzy ogólnej, zadawane w celu sprawdzenia wiarygodności. Wnioskodawcy mający słabe wykształcenie mogą posiadać bardzo ograniczoną wiedzę na temat historii, geografii oraz społecznej, politycznej i gospodarczej sytuacji w ich kraju lub regionie pochodzenia.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Moduł EAC 7, punkt 4.2.16.

¹⁰⁵ Moduł EAC 7, punkt 4.2.16.i 4.2.17.

¹⁰⁶ *Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda*, (Judgement and Sentence), sprawa nr ICTR-96-3-T, 6 grudnia 1999 r., par. 23, [w:] P. Levrincova, *Did It Really Happen? Testimonies before the International Criminal Tribunals and Refugee Status Determination*, praca naukowa, Uniwersytet Karola, Praga, 2010 r., s. 125.

¹⁰⁷ *Prosecutor v. Alfred Musema* (Judgement and Sentence), ICTR-96-13-T, 27 stycznia 2000 r., par. 103, przytoczone w: P. Levrincova, *Did It Really Happen? Testimonies before the International Criminal Tribunals and Refugee Status Determination*, praca naukowa, Uniwersytet Karola, Praga, 2010 r., s. 125. Patrz także R. Byrne, 'Assessing Testimonial Evidence in Asylum Proceedings: Guiding Standards from the International Criminal Tribunals', *International Journal of Refugee Law*, tom 19, nr 4, grudzień 2007, ss. 609-638.

¹⁰⁸ Moduł EAC 7, punkt 4.2.17.

Wpływ poziomu wykształcenia wnioskodawcy na możliwość składania zeznań nie jest bezpośrednio powiązany z płcią. Należy jednak pamiętać, że w niektórych krajach lub kulturach kobietom odmawia się możliwości kształcenia, lub mają one dostęp jedynie do bardzo ograniczonego systemu szkolnictwa. Odsetek kobiet umiejących czytać i pisać jest dość niski w pewnych krajach, z których pochodzi wielu uchodźców.¹⁰⁹

2.6 Społeczno-kulturowa tożsamość płci (gender)

Płeć społeczno-kulturowa definiuje tożsamość, status społeczny, rolę, odpowiedzialność oraz zależności pomiędzy członkami jakiegokolwiek społeczeństwa lub kultury.¹¹⁰ Role związane z płcią społeczno-kulturową definiowane są w oparciu o kryteria społeczne, nie zaś poprzez biologiczne różnice pomiędzy mężczyznami i kobietami.¹¹¹ Różnią się pomiędzy oraz wewnątrz społeczeństw i kultur. Ulegają zmianom wraz z upływem czasu, będąc reakcją na rozwój otoczenia społecznego, politycznego i kulturowego.¹¹² Mają na nie wpływ także inne czynniki, takie jak wiek, religia, pochodzenie etniczne i społeczne.¹¹³ Role związane z płcią społeczno-kulturową wpływają na nastawienie, zachowania, odgrywane role oraz zachowania mężczyzn i kobiet. Role i tożsamości związane z płcią zwykle wiążą się z nierównością oraz

¹⁰⁹ Refugee, Asylum and International Operations Directorate (RAIO), US Citizenship and Immigration Services, *Asylum Officer Basic Training Module: Gender-Related Claims*, październik 2012 r., par. 7.1.4. Patrz także publikacja rządu Australii *Guidance on the Assessment of Credibility*, Migration Review Tribunal and Refugee Review Tribunal, marzec 2012, par. 4.3: „Doświadczenie społeczne i doświadczenia związane z wykształceniem, kulturą danej osoby może wpływać na sposób, w jaki przedstawia ona dowody jej dotyczące, jak również na zakres zrozumienia pewnych koncepcji” (podkreślenie autorów raportu).

¹¹⁰ UNHCR, *Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons, Guidelines for Prevention and Response*, maj 2003 r., s. 11.

¹¹¹ UNHCR, *Guidelines No. 1*, par. 3: „Społeczno-kulturowa tożsamość płci odnosi się do relacji pomiędzy kobietami a mężczyznami, opartymi na tożsamości, statusie, rolach i obowiązkach społecznych przypisywanych kobietom i mężczyznom a definiowanych przez społeczeństwo i kulturę, w odróżnieniu od płci biologicznej (ang. sex)”.

¹¹² UNHCR, *Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons, Guidelines for Prevention and Response*, maj 2003 r., s. 11; UNHCR, *Ensuring Gender Sensitivity in the Context of Refugee Status Determination and Resettlement*, październik 2005 r.

¹¹³ UNHCR, *Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons, Guidelines for Prevention and Response*, maj 2003 r., s.11.

brakiem równowagi sił pomiędzy kobietami i mężczyznami.¹¹⁴ Wiele kobiet na całym świecie ma zdecydowanie gorszą pozycję w porównaniu z mężczyznami pochodzącymi z tego samego środowiska społecznego i ekonomicznego.

Różnice pomiędzy płcią społeczno-kulturową zostały także poruszone w badaniach naukowych dotyczących pamięci. Wiodący badacze stwierdzili, że:

*“Różnice w historycznych rolach społecznych obydwu płci społeczno-kulturowych niewątpliwie przyczyniły się do rozwinięcia różnych zainteresowań, jak również odmiennych oczekiwań dotyczących rodzaju zajęć, w których każda z nich powinna osiągać dobre wyniki. Dlatego też różnice pomiędzy funkcjonowaniem pamięci mężczyzn i kobiet mogą wynikać z ich zdolności fizjologicznych, zainteresowań, oczekiwań lub skomplikowanych interakcji zachodzących pomiędzy tymi czynnikami”.*¹¹⁵

Role związane z płcią społeczno-kulturową wpływają na doświadczenia kobiet i mężczyzn dotyczące prześladowania i poważnej krzywdy, a przez to również na składane wnioski. Kobiety mogą być prześladowane w inny sposób niż mężczyźni. Często mogą być prześladowane z powodu ich niższego statusu w społeczeństwie kraju pochodzenia.¹¹⁶

Osoby przeprowadzające przesłuchania i prowadzące postępowania o nadanie statusu uchodźcy powinny zdawać sobie sprawę z tego, że kwestie natury społecznej mogą ograniczać kobiecie dostęp do informacji, jak również jej wiedzę na temat pewnych wydarzeń i aktywności. Na przykład, obyczaje społeczne i kulturowe wyznaczające role związane z płcią mogą ograniczać znaczenie kobiety w organizacji politycznej. W praktyce może to oznaczać, że nie będzie ona w stanie podać szczegółowych informacji na temat struktury i

¹¹⁴ UNHCR, *Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons, Guidelines for Prevention and Response*, maj 2003 r., s. 12.

¹¹⁵ E. F. Loftus, M R Banaji, J W Schooler, R. A. Foster, 'Who Remembers What?: Gender Differences in Memory', *Quarterly Review*, tom 26, nr 1, 1987, ss. 64-85.

¹¹⁶ *Secretary of State for the Home Department (Respondent) v K (FC) (Appellant) and Fornah (Appellant) v Secretary of State for the Home Department (Respondent)*, [2006] UKHL 46 [2006], UKLH (Izba Lordów) 46, 18 października 2006 r., para. 86, wniesione przez Baronową Hale.

funkcjonowania organizacji, mimo iż jest jej członkinią i podejmuje ryzyko dla realizacji jej celów.¹¹⁷

W niektórych kulturach mężczyźni nie dzielą się informacjami o swojej aktywności zawodowej, politycznej, wojskowej a nawet towarzyskiej z kobietami ze swoich rodzin. Może to wyjaśnić brak wiedzy kobiet na te tematy.¹¹⁸ Kobietom można również przypisywać poglądy polityczne bliskich lub mężczyzn, co może prowadzić do prześladowania. Jednocześnie mogą one nie wiedzieć nic na temat działań podejmowanych przez mężczyzn. Czynniki te powinny być uwzględnione podczas oceny wiedzy ogólnej wnioskodawcy dotyczącej stwierdzonych faktów materialnych.¹¹⁹

Společno-kulturowa tożsamość płci, kultura oraz wykształcenie osoby ubiegającej się o status uchodźcy mogą wpływać na jej możliwości przedstawienia relacji podczas przesłuchania.¹²⁰ Kobieta może nie mieć doświadczenia ani pewności siebie podczas kontaktów z organami państwowymi.¹²¹ Może być nieprzyzwyczajona do rozmowy z nieznanymi i/lub z osobami pracującym w administracji publicznej, ponieważ żyła w odosobnieniu i/lub jeżeli normy społeczne nakazywały, aby to mężczyzna wypowiadał się w jej imieniu.¹²² Ponadto, kobieta mogła być przyzwyczajona do okazywania szacunku innym w kraju pochodzenia lub dawnym miejscu zamieszkania. Również mężczyźni mogą mieć trudności w przedstawianiu

¹¹⁷ Refugee, Asylum and International Operations Directorate (RAIO), U.S. Citizenship and Immigration Services, *Asylum Officer Basic Training Module: Gender-Related Claims*, październik 2012 r., par. 7.1.1.

¹¹⁸ Podczas przesłuchań płę społeczno-kulturowa wnioskodawcy może wpływać na sposób rozumienia pytania, sposób udzielania odpowiedzi oraz na charakter odpowiedzi. Przesłuchanie, które koncentruje się na kwestiach dotyczących wiedzy lub działań podejmowanych zwyczajowo przez mężczyzn może nie prowadzić do uzyskania istotnych faktów, jeżeli przesłuchiwana jest kobieta. Patrz także UNHCR, Regionalne Przedstawicielstwo na Europę Zachodnią, *Note du Haut Commissariat des Nations Unies pour les réfugiés relative à l'évaluation des demandes d'asile introduites par des femmes*. Patrz także UKBA, *Gender Issues in Asylum Claims*, wrzesień 2010 r.

¹¹⁹ Refugee, Asylum and International Operations Directorate (RAIO), U.S. Citizenship and Immigration Services, *Asylum Officer Basic Training Module: Gender-Related Claims*, październik 2012 r., par. 7.1.1.

¹²⁰ Refugee, Asylum and International Operations Directorate (RAIO), U.S. Citizenship and Immigration Services, *Asylum Officer Basic Training Module: Gender-Related Claims*, październik 2012 r., par. 7.1.3.

¹²¹ UNHCR, *Handbook for the Protection of Women and Girls*, styczeń 2008 r.

¹²² Refugee, Asylum and International Operations Directorate (RAIO), U.S. Citizenship and Immigration Services, *Asylum Officer Basic Training Module: Gender-Related Claims*, październik 2012 r., par. 7.1.3. Patrz także: UNHCR, *Handbook for the Protection of Women and Girls*, styczeń 2008 r.

pewnych aspektów dotyczących ich przeszłego i obecnego doświadczenia, jeżeli te odbiegały od przyjętej roli społeczno-kulturowej zgodnej z ich płcią. Czynniki takie mogą stanowić wyjaśnienie dla związłych, niejasnych lub pozornie niespójnych odpowiedzi.

Z różnych powodów, kobiety, które ubiegają się o nadanie statusu uchodźcy mogą nie mieć dostępu do dokumentów tożsamości lub innych dokumentów niezbędnych do uzasadnienia ich wniosków. Na przykład, w ich kraju pochodzenia mogą nie mieć pełni praw obywatelskich, bądź też mężczyźni z rodziny rozporządzają tymi dokumentami.¹²³

Zeznania składane przez wnioskodawców muszą być oceniane w kontekście ich społeczno-kulturowej tożsamości płci powiązanej także z innymi czynnikami, takimi jak wiek, kultura, religia, sytuacja rodzinna oraz status społeczny i ekonomiczny w kraju pochodzenia lub dawnego zamieszkania. Osoby prowadzące przesłuchania i prowadzące postępowania o nadanie statusu uchodźcy muszą zachować obiektywizm i bezstronność, aby nie formułować wniosków, które oparte są na stereotypowym, powierzchownym, błędnym, lub nieprawidłowym postrzeganiu płci społeczno-kulturowej.¹²⁴

¹²³ Refugee, Asylum and International Operations Directorate (RAIO), U.S. Citizenship and Immigration Services, *Asylum Officer Basic Training Module: Gender-Related Claims*, październik 2012 r., par. 8.

¹²⁴ T. Spijkerboer, 'Stereotyping and acceleration: gender procedural acceleration and marginalised judicial review in the Dutch asylum system', rozdział 5 [w:] G. Noll, *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures*, Leiden: Martinus Nijhoff, 2005.

2.7 Orientacja seksualna i/lub tożsamość płciowa¹²⁵

Osoba, która obawia się prześladowania lub poważnej krzywdy z powodu swojej orientacji seksualnej i/lub tożsamości płciowej może mieć przesłanki do nadania ochrony międzynarodowej. Jeżeli wniosek o nadanie statusu uchodźcy powołuje się na kwestie związane z orientacją seksualną i/lub tożsamością płciową, ustalenie tego czy dany wnioskodawca jest lesbijką, gejem, osobą biseksualną, transpłciową lub interseksualną¹²⁶ (LGBTI) wiąże się zasadniczo z wiarygodnością.

Niektóre osoby LGBTI mogą, z różnych powodów, początkowo nie ujawniać prawdziwego powodu ubiegania się o status uchodźcy. Mogły w swojej społeczności doświadczyć naruszeń praw człowieka, nękania, dyskryminacji, marginalizacji społecznej oraz odizolowania. Mogły być zmuszone do ukrywania lub wyrzeczenia się swojej tożsamości seksualnej, aby unikać takiego traktowania. Zmuszenie do ukrywania własnej orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej może powodować istotny uszczerbek na zdrowiu psychicznym oraz inne urazy. Uczucia związane z zaprzeczaniem własnemu ja, cierpienia, poczuciem wstydu, odizolowania, a nawet nienawiści wobec własnej osoby mogą powstawać w reakcji na niemożność jawnego wyrażania swojej seksualności i/lub tożsamości płciowej.¹²⁷ Odczucia takie mogą zmniejszać zdolność wnioskodawcy do ujawniania istotnych informacji, powstrzymując od poinformowania osoby przeprowadzającej przesłuchanie oraz prowadzącej postępowanie o tym, że obawa przed prześladowaniem i/lub przed doznaniem poważnej krzywdy związana jest z jego/jej orientacją seksualną i/lub tożsamością płciową.

¹²⁵ Koncepcje związane z orientacją seksualną oraz tożsamością społeczno-kulturową płci określone są w Zasadach Yogyakarta, a terminy te są stosowane także w niniejszym raporcie. Orientacja seksualna to: „zdolność każdej osoby do rozwinięcia głębokiego uczuciowego, emocjonalnego i seksualnego pociągu oraz związków intymnych i seksualnych z osobami innej płci lub tej samej płci, lub różnych płci”. Tożsamość społeczno-kulturowa płci to: „głęboko odczuwane wewnętrzne i indywidualne doświadczenie płci społecznej, która może lub nie odpowiadać płci określonej przy urodzeniu, włączając w to osobiste odczucie własnej cielesności i inne formy wyrażania własnej płciowości przez ubiór, mowę czy sposób zachowania”. patrz: International Commission of Jurists (ICJ), *Yogyakarta Principles – Principles on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity* (dalej: “Zasady Yogyakarta”), marzec 2007 r.

¹²⁶ UNHCR, *Guidelines* No. 9, par. 10, zawiera opis znaczeń związanych z tą terminologią.

¹²⁷ UNHCR, *Guidelines* No. 9, par. 33.

Wnioskodawca, który jest na etapie przyjęcia swojej orientacji seksualnej i/lub tożsamości płciowej lub obawia się otwarcie o tym mówić, może nie chcieć wskazać prawdziwej skali doświadczanego prześladowania lub obawy przed prześladowaniem. Osoby LGBTI mogą na przykład zmienić swoje oświadczenia podczas trwania procedury. Na początku mogą stwierdzić, że ich orientacja seksualna jest im narzucona lub jeszcze przed potwierdzeniem, że są osobami LGBTI, złożyć wniosek, który opiera się na przesłankach niezwiązanych z orientacją seksualną i/lub tożsamością płciową.¹²⁸

Należy zagwarantować, aby ocena wiarygodności nie opierała się na powierzchownym zbadaniu doświadczeń osób LGBTI lub błędnych, niewłaściwych pod względem kulturowym lub stereotypowych założeniach. Doświadczenia osób LGBTI różnią się znaczenie. Są również pod silnym wpływem ich otoczenia kulturowego, ekonomicznego, rodzinnego, politycznego, religijnego i społecznego. Doświadczenia wnioskodawcy mogą wpływać na to w jaki sposób wyraża się na temat swojej orientacji seksualnej i/lub tożsamości seksualnej lub może uzasadniać dlaczego otwarcie nie funkcjonuje jako osoba LGBTI. Dlatego ważne jest, aby osoba prowadząca postępowanie rozumiała zarówno kontekst każdego złożonego wniosku oraz narrację indywidualną, która dość trudno wpisuje się w powszechne, zwłaszcza na Zachodzie, doświadczenia oraz przypisywane charakterystyki.¹²⁹

Brak pewnych oznak stereotypowych zachowań oraz wyglądu nie może być traktowany jako podstawa do stwierdzenia, że wnioskodawca ma, lub nie ma określonej orientacji seksualnej i/lub tożsamości płciowej.¹³⁰ Nie ma uniwersalnych cech lub przymiotów charakteryzujących osoby LGBTI, tak samo jak nie ma ich w odniesieniu do osób heteroseksualnych. Doświadczenia osób LGBTI mogą się różnić nawet wtedy, gdy pochodzą one z tego samego

¹²⁸ UNHCR, *Guidelines* No. 9, par. 59.

¹²⁹ UNHCR, *Guidelines* No. 9, par. 4.

¹³⁰ Kwestia ta była omawiana przez różne sądy w USA: *Shahinaj v. Gonzales*, 481 F.3d 1027, 1029, (8th Cir. 2007); *Razkane v. Holder, Attorney General*, 562 F.3d 1283, 1288, (10th Cir. 2009); *Todorovic v. US Attorney General*, 621 F.3d 1318, 1325-1327, (11th Cir. 2010). Patrz także S. Jansen and T. Spikerboer, *Fleeing Homophobia: Asylum Claims Related to Sexual Orientation and Gender Identity in Europe*, 2011 r. Brytyjskie wytyczne dotyczące zasad postępowania stwierdzają, że: "stereotypowe koncepcje dotyczące ludzi – takie jak 'zniewieściale' zachowania homoseksualnych mężczyzn lub męski wygląd lesbijek (bądź brak takich cech) nie powinny wpływać na ocenę wiarygodności". UKBA Asylum Instructions, *Guidelines on Sexual Orientation Issues in the Asylum Claim*, październik 2010 r.

kraju.¹³¹ Dlatego UNHCR sprzeciwia się używaniu wskaźników dotyczących zachowania podczas oceny wiarygodności. Dalsze omówienie tej kwestii można znaleźć w rozdziale 6 „Beyond the Credibility Indicators: Other Elements Affecting the Credibility Assessment in State Practice”.

Wpływ tożsamości społeczno-kulturowej płci ma znaczenie odnośnie wniosków składanych przez mężczyzn i kobiety, które są osobami LGBTI.¹³² Osoby prowadzące postępowanie powinny być uważne jeżeli chodzi o różnice w ich doświadczeniu odnośnie płci społeczno-kulturowej. Na przykład normy lub informacja o kraju pochodzenia dotycząca mężczyzn hetero lub homoseksualnych może nie mieć przełożenia na sytuację lesbijek. Czasem ich sytuacja może być bowiem zbliżona do pozycji kobiet w danym społeczeństwie.¹³³ Należy uwzględnić w całości różnice i zmiany tożsamości i sposoby ich wyrażania, faktyczne położenie danej osoby oraz kontekst kulturowy, prawny, polityczny i społeczny w kraju pochodzenia lub dawnego zamieszkania.¹³⁴

¹³¹ UNHCR, *Guidelines* No. 9, par. 60 (ii).

¹³² UNHCR, *Guidelines* No. 9, par. 3 i par. 14. Patrz także: UNHCR, *Ensuring Gender Sensitivity in the Context of Refugee Status Determination and Resettlement. Module 2: Ensuring Gender Sensitivity in Refugee Status Determination – Procedural Issues*, październik 2005, s. 59: „na przykład homoseksualni mężczyźni w niektórych społeczeństwach naruszają zarówno role dotyczące społeczno-kulturowej tożsamości płci, jak i zasady społeczne, w wyniku czego są prześladowani”.

¹³³ H. Crawley, *Gender-Related Persecution and Women's Claims to Asylum*, The Fahamu Refugee Programme: “wielu lesbijkom skutecznie odmawia się prawa do wyrażania własnej orientacji seksualnej, ponieważ zostały one przymuszone do zawarcia małżeństwa”.

¹³⁴ UNHCR, *Guidelines* No. 9, par. 14, przytacza UNHCR, *Summary Conclusions: Asylum-Seekers and Refugees Seeking Protection on Account of their Sexual Orientation and Gender Identity*, par. 5.

2.8 Stygmatyzacja i wstyd

Prowadzone badania pokazują, że obawa przed napiętnowaniem, wstyd lub strach przed odrzuceniem przez własną rodzinę oraz społeczność mogą sprawić, że wnioskodawca nie będzie chciał ujawnić istotnych informacji.¹³⁵ Zwłaszcza osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową w oparciu o przesłanki dotyczące społeczno-kulturowej tożsamości płci, przemocy na tle seksualnym i ze względu na płeć, orientacji seksualnej i/lub tożsamości płciowej mogą odczuwać wstyd lub bać się odrzucenia przez rodzinę oraz społeczność.¹³⁶

Z wielu powodów wnioskodawcy, których przesłanki związane są tożsamością społeczno-kulturową płci, mogą nie być w stanie lub nie chcieć ujawniać informacji¹³⁷ dotyczących przymusowej prostytucji, handlu ludźmi, okaleczania narządów płciowych lub przymusowej aborcji.¹³⁸ Powodem takiego zachowania mogą być skutki traumy, inne problemy natury psychicznej, stygmatyzacja i wstyd, brak zaufania do organów władzy, strach przed odrzuceniem lub ostracyzmem, strach przed doznaniem poważnej krzywdy w rezultacie akcji odwetowych. Elementy te mogą wyjaśnić dlaczego wnioskodawca nie chce wskazać prawdziwych powodów ubiegania się o ochronę międzynarodową albo wyjaśnić prawdziwy stopień doznanego lub obawy

¹³⁵ D. Bögner, J. Herlihy, C. Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, s. 75; J. Millbank, "'The Ring of Truth': A Case Study of Credibility Assessment in Particular Social Group Refugee Determinations", *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 1, 2009, ss. 1-33; Asylum Aid, 'I feel like as a woman, I am not welcome': A gender analysis of the UK asylum law, policy and practice, *Women's Asylum News: Issue nr 107*, December 2011-January 2012. Patrz także: UNHCR, *Note du Haut Commissariat des Nations Unies pour les réfugiés relative à l'évaluation des demandes d'asile introduites par des femmes*, 14 grudnia 2012 r.

¹³⁶ UNHCR, *Guidelines No. 1*. Uwaga, że wnioski związane z kwestią płci mogą być wnoszone zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn, aczkolwiek z uwagi na konkretne rodzaje prześladowań, częściej składają je kobiety. Patrz także: *Women and Girls Fleeing Conflict: Gender and the Interpretation and Application of the 1951 Refugee Convention*, wrzesień 2012, s. 44; UNHCR, *Handbook for the Protection of Women and Girls*, styczeń 2008, punkt 4.2.6, ss. 137-138; Asylum Aid, *Unsustainable: The Quality of Initial Decision-making in Women's Asylum Claims*, styczeń 2011.

¹³⁷ D. Bögner, J. Herlihy, C. Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, ss. 75-81; D. Bögner, C. Brewin, J. Herlihy, 'Refugees' Experiences of Home Office Interviews: A Qualitative Study on the Disclosure of Sensitive Personal Information', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, tom 36, nr 3, 2009, s. 519-535.

¹³⁸ Wnioski powołujące się na orientację seksualną wnioskodawcy zawierają element związany ze społeczno-kulturową tożsamością płci. W takich przypadkach wnioskodawca mógł odmówić dostosowania się do społecznie lub kulturowo zdefiniowanych ról, bądź oczekiwań dotyczących zachowań przypisywanych jego lub jej płci. UNHCR, *Guidelines No. 1*, par. 16.

przed doznaniem prześladowania.¹³⁹

Dane statystyczne lub raporty dotyczące przemocy ze względu na płeć mogą nie być opracowywane z powodu braku zgłoszeń lub ścigania takich przypadków. W niektórych krajach, władze mogą nie chcieć wydawać kobietom dokumentów dotyczących zdarzeń, które postrzegane są jako sprawy prywatne lub jeżeli uzyskanie takich dokumentów może narazić na zagrożenie poważną krzywdą.¹⁴⁰ Ofiary przemocy ze względu na płeć często są postrzegane jako moralnie odpowiedzialne za dany incydent, który uważany jest jako kulturowo nie do zaakceptowania lub jako coś wstydlivego.¹⁴¹ Wnioskodawcy, którzy doznali przemocy na tle seksualnym mogą doświadczyć traumy, która objawia się poprzez, między innymi, obwinianie się, utratę pamięci oraz przeinaczanie [faktów].¹⁴²

Wnioskodawcy mogą być wychowani w kulturze, która postrzega orientację seksualną i/lub tożsamość płciową jako coś wstydlivego lub temat tabu i dlatego osoby te mogą ukrywać ten fakt nawet przed rodziną.¹⁴³ Niektóre osoby LGBTI mogą doznawać tak głębokiego poczucia wstydu i/lub zinternalizowanej homofobii, że wypierają się swojej orientacji seksualnej lub przyjmują zachowania werbalne lub fizyczne zgodnie z normami i rolami heteroseksualnymi.¹⁴⁴ Wnioskodawcy pochodzący z krajów, gdzie występuje duża nietolerancja mogą nie chcieć określać siebie jako osoby LGBTI.¹⁴⁵ Mogli doznać już stygmatyzacji, izolacji lub marginalizacji w kraju

¹³⁹ UNHCR, *Guidelines No. 1*, par. 35; patrz także: Irish Council for Civil Liberties, *Women's Committee, Women and the Refugee Experience: Towards a Statement of Best Practice* Irish Times, 2000, s. 18; patrz także *AZ (Trafficked women) Thailand v Secretary of State for the Home Department*, CG [2010] UKUT 118 (IAC), 8 kwietnia 2010, par. 116.

¹⁴⁰ Szwedzka Rada ds. Migracji (Migrationsverket), *Gender-Based Persecution: Guidelines for Investigation and Evaluation of the Needs of Women for Protection*, 28 marca 2001 r., s. 15.

¹⁴¹ Swedish Migration Board (Migrationsverket), *Gender-Based Persecution: Guidelines for Investigation and Evaluation of the Needs of Women for Protection*, 28 marca 2001 r., s. 15.

¹⁴² UKBA, *Asylum Instructions, Guidelines: Gender Issues in the Asylum Claim*, wrzesień 2010 r.

¹⁴³ UNHCR, *Guidelines No. 9*, par. 63 (i)-(viii); J. Millbank, 'From Discretion to Disbelief: Recent Trends in Refugee Determinations on the Basis of Sexual Orientation in Australia and the United Kingdom', *The International Journal of Human Rights*, tom 13, nr 2/3, 2009, ss. 391-414.

¹⁴⁴ L. Berg, J. Millbank, 'Constructing the Personal Narratives of Lesbian, Gay and Bisexual Asylum Claimants', *Journal of Refugee Studies*, tom 22, nr 2, 2009, ss. 195-223.

¹⁴⁵ UNHCR, *Guidelines No. 9*, par. 63 (i)-(viii).

pochodzenia, kraju dawnego zamieszkania lub w ich własnej społeczności. Badania wykazały, że takie przeżycia i odczucia mogą powodować, że osoby LGBTI nie będą skłonne do ujawniania faktów materialnych.¹⁴⁶ Co zostało już zauważone w orzecznictwie międzynarodowym,¹⁴⁷ krajowym,¹⁴⁸ w zaleceniach organów sądowych,¹⁴⁹ jak również w krajowych dokumentach dotyczących [standardowych] zasadach postępowania.¹⁵⁰

Stygmatyzacja może także wyjaśniać brak dokumentów lub innych dowodów. Stygmatyzacja związana z tożsamością społeczno-kulturową płci, przemocą seksualną i przemocą ze względu na płeć oraz orientacją seksualną i/lub tożsamością płciową powoduje, że wiele incydentów nie jest zgłaszanych.¹⁵¹ Ofiary mogą nie zgłaszać do [odpowiednich] organów zajęć związanych z doznaniem lub groźbą doznania krzywdy. Ponadto władze niektórych krajów mogą nie chcieć wydawać dokumentów na temat tego co postrzegane jest jako tabu.¹⁵² Chęć zgromadzenia dokumentów może narazić niektóre osoby na postępowanie sądowe w krajach, gdzie na przykład, zgwałcone kobiety i

¹⁴⁶ D. Bögner, J. Herlihy, C. Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, ss. 75–81.

¹⁴⁷ *V.L. v. Szwajcaria*, CAT/C/37/D/262/2005, 20 listopada 2006 r., par. 8.8.

¹⁴⁸ *Refugee Appeal No. 74665*, Nowa Zelandia: Refugee Status Appeals Authority, 7 lipca 2004 r. Urząd uznał, że pierwotny, nieprawdziwy wniosek oraz złożenie fałszywych dowodów było pretekstem do ukrycia tego, czego wnioskodawca – jego zdaniem – nie mógł ujawnić, czyli jego orientacji seksualnej.

¹⁴⁹ Australian Government, *Guidance on the Assessment of Credibility*, Migration Review Tribunal, Refugee Review Tribunal, March 2012, par. 4.5, 4.6 i 5.6.

¹⁵⁰ UKBA, Asylum Instructions, *Gender Issues in the Asylum Claim*, wrzesień 2010 r., s. 18; UKBA, Asylum Instructions, *Gender Identity issues in the Asylum Claim*, v. 1.0, 8 czerwca 2011 r., s. 12; UKBA, Asylum Instructions, *Sexual Orientation Issues in the Asylum Claim*, v. 4.1, 8 czerwca 2011, s. 10; Verslag van een algemeen overleg, vastgesteld 24 juli 2012, kamerstuk 19 637 nr 1570. Minister stwierdził w związku z „ujawnianiem orientacji”: „Gisteren heb ik gezegd dat dat wat mij betreft een nieuw feit oplevert. Dit komt niet in de Vreemdelingendirculaire te staan, maar het komt wel in het Kamerstuk. Ik doe die toezegging dus niet zomaar. Het is wel degelijk een punt waarmee wij rekening gaan houden.” Dokument „Okólnik ds. Cudzoziemców” (Aliens Circular) został zaktualizowany później w dniu 27 września 2012 r., Besluit van de Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel van 18 september 2012, WBV 2012/21, opublikowane w Staatscourant nr 19403, 27; Patrz także: D. Bögner, J. Herlihy, C. Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, ss 75-81; Szwedzka Rada ds. Migracji (Migrationsverket), *Guidelines for Investigation and Evaluation of Asylum Cases in Which Persecution Based on Given Sexual Orientations is Cited as a Ground*, 28 stycznia 2002 r., s. 14.

¹⁵¹ UNHCR, *Guidelines No. 9*, par. 66

¹⁵² Szwedzka Rada ds. Migracji (Migrationsverket), *Gender-Based Persecution: Guidelines for Investigation and Evaluation of the Needs of Women for Protection*, 28 marca 2001 r., s. 15; D. Bögner, J. Herlihy, C. Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, s. 75

dziewczęta mogą zostać skazane za cudzołóstwo oraz gdzie cudzołóstwo lub homoseksualizm są karane.¹⁵³ Informacje o kraju pochodzenia dotyczące tego rodzaju przemocy mogą być niewystarczające i/lub trudne do uzyskania.¹⁵⁴

2.9 Inne czynniki dotyczące wnioskodawcy: wiek, pochodzenie ze środowiska miejskiego lub wiejskiego, zawód, status socjoekonomiczny, religia

Wiek osoby ubiegającej się o status uchodźcy jest kolejnym istotnym elementem, który powinien być uwzględniany przez osoby prowadzące postępowanie. Z powodu ograniczonych zasobów prowadzonego badania, wiek nie był w pełni analizowany. Kwestia ta będzie poruszana podczas kontynuacji projektu CREDO.

Próba badawcza w ramach projektu obejmowała wnioski złożone przez osoby dorosłe. Fakty materialne dotyczące ich wniosku obejmowały dzieciństwo, a ich wiek był czynnikiem uwzględnionym przez osoby prowadzące postępowanie. Raport przedstawia konkretne przykłady, które pokazują kiedy ten czynnik był uwzględniany.

Osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową pochodzą z bardzo zróżnicowanych środowisk. Niektóre z nich wychowały się odseparowanych terenach wiejskich, inne w dużych ośrodkach miejskich. Jedne mogły pracować na roli lub w domu, inne zajmowały wysokie stanowiska. Niektórzy wnioskodawcy mogli mieć dostęp do mediów, podróżowały i stykały się z innymi osobami w kraju pochodzenia lub miejscu poprzedniego zamieszkania, podczas gdy inni nie mieli takiej szansy i żyli w odosobnieniu. Niektórzy wnioskodawcy mogą przywiązywać znaczenie do określonej religii lub zwyczaju, który wpływa na ich postępowanie.

¹⁵³ Szwedzka Rada ds. Migracji (Migrationsverket), *Gender-Based Persecution: Guidelines for Investigation and Evaluation of the Needs of Women for Protection*, 28 marca 2001 r., s. 15

¹⁵⁴ UNHCR, *Guidelines No. 9*, para. 66. See also UNHCR, *Guidelines No. 1*, para. 36 (x).

To tylko niektóre spośród elementów wpływających na oświadczenia składane przez wnioskodawców. Ważnym jest, aby osoby prowadzące przesłuchania wzięły je pod uwagę opracowując pytania dotyczące wiarygodności oraz podczas oceny wiarygodności. Znaczenie tych elementów dla oceny wiarygodności zostało podkreślone w zaleceniach wypracowanych przez organy sądowe.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Australian Government, *Guidance on the Assessment of Credibility*, Migration Review Tribunal, Refugee Review Tribunal, marzec 2012, par. 4.3

3. Czynniki wpływające na osobę prowadzącą postępowanie o nadanie statusu uchodźcy

Osoba prowadząca postępowanie o nadanie statusu uchodźcy jest zobowiązana przestrzegać przy ocenie wiarygodności standardów określonych w rozdziale 2 „Ocena wiarygodności: cel i zasady”. Poniższe podrozdziały ukazują niektóre czynniki, które dotyczą osoby prowadzącej postępowanie i mogą wpływać na jej lub jego zdolność do oceny wniosku.

3.1 Osoba prowadząca postępowanie o nadanie statusu uchodźcy

Decyzje o przyznaniu ochrony międzynarodowej są jednymi z najtrudniejszych do podjęcia. Niewystarczający materiał dowodowy popierający lub potwierdzający okoliczności podnoszone przez wnioskodawcę, sprawia, że wiele osób prowadzących postępowania musi decydować o sprawach dotyczących życia lub śmierci w oparciu jedynie o ocenę wiarygodności oświadczeń wnioskodawcy.

Zasada obiektywizmu i bezstronności zobowiązuje do przyjęcia takiego podejścia w ocenie wiarygodności, które ogranicza subiektywizm. Subiektywizm wiąże się z trzema zasadniczymi obszarami:

- 1 procesami myślowymi osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy;

- 2 indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących osoby prowadzącej postępowanie;
- 3 usposobienia osoby prowadzącej postępowanie.

Uwzględnienie indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową jest kluczowym elementem oceny wiarygodności. Ważnym jest również to, aby osoba prowadząca postępowanie była świadoma tego, w jaki sposób indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące jego/jej samej wpływają na proces podejmowania decyzji.

3.1.1 Procesy myślowe osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy

Wyniki badań wskazują na to, że *intuicja* często może nie prowadzić do podjęcia dobrej decyzji. Psychologia pokazuje, że kiedy ktoś myśli, używa *dwóch systemów*.¹⁵⁶ Oznacza to, że gdy jesteśmy skoncentrowani i zmotywowani, mamy lepszą zdolność do rozważania i analizy problemów. Kiedy jesteśmy rozproszeni, działamy w pośpiechu lub gdy nasze możliwości umysłu są ograniczone, na co również wpływa niski poziom glukozy w organizmie,¹⁵⁷ jesteśmy bardziej skłonni do polegania na *szybkim myśleniu*¹⁵⁸ i komunikatach pozawerbalnych.¹⁵⁹ Prowadzi to do stronniczości, o której osoby prowadzące postępowanie mogą nie być świadomi.

¹⁵⁶ Znany jako „model podwójnego procesu”, podczas którego dana osoba przetwarza informacje jednocześnie na poziomie świadomym i podświadomym. Patrz na przykład S Chaiken, Y Trope, *Dual-Process Theories in Social Psychology*, New York: Guilford Press, 1999.

¹⁵⁷ D. Kahneman, *Thinking, Fast and Slow* [tytuł wydania polskiego: „Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym”], wydawnictwo Media Rodzina (2012), przełożył Piotr Szymczak], London: Allen Lane, 2011, ss. 41-44. Patrz także: S Danziger, J. Levav, L. Avnaim-Pesso, *Extraneous Factors in Judicial Decisions*, Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 2011. Badanie nad decyzjami wydawanymi przez Komisję ds. zwolnień warunkowych w Izraelu pokazało, że znaczący wpływ przerw na posiłek: decyzje wydawane bezpośrednio po takiej przerwie były częściej zgodne ze stanem faktycznym (czyli dotyczyły odmowy zwolnienia warunkowego).

¹⁵⁸ D. Kahneman, *Thinking, Fast and Slow*, London: Allen Lane, 2011.

¹⁵⁹ M. A. Reinhard, S. L. Sporer, 'Verbal and Nonverbal Behaviour as a Basis for Credibility Attribution: The Impact of Task Involvement and Cognitive Capacity', *Journal of Experimental Social Psychology*, tom 44, nr 3, 2008, ss. 477-488.

Na przykład, jeżeli osoba sformułowała już wniosek, będzie bardziej skłonna dać wiarę tym dowodom, które go potwierdzają, nawet jeżeli sam wniosek jest błędny.¹⁶⁰ Innymi słowy, jeżeli punktem wyjścia jest przekonanie, intuicja czy przecucie, że wniosek jest nieprawdziwy, to zgodnie z przeprowadzonymi badaniami wszystko, co dopasowuje się do tego założenia będzie akceptowane o wiele łatwiej niż to co jemu przeczy. Istnieje również tzw. efekt aureoli, który jest skłonnością do dawania wiary lub braku wiary we wszystko [co zostało przedstawione].¹⁶¹ Efekt aureoli przypisuje największe znaczenie pierwszym wrażeniom, czasem nawet prowadząc do traktowania informacji uzyskanych później jako nieważnych. Innymi słowy, pierwsze wrażenie może wpłynąć negatywnie na ustalenia faktów, jako że dana osoba może przykładać większe znaczenie do dowodów, które wspierają jej lub jego początkowe przecucie lub wrażenie, nawet jeżeli dowód nie jest wiarygodny.

Osoby prowadzące postępowania muszą być świadome tego, kiedy na działania dotyczące gromadzenia faktów, wyjaśnianie i podejmowanie decyzji ma wpływ przede wszystkim przecucie (intuicja) a nie analiza całości zebranego materiału [dowodowego].

3.1.2 Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy

Brak świadomości osoby prowadzącej postępowanie na temat wpływu na nią/niego samego takich czynników jak: pochodzenie, wiek, tożsamość społeczno-kulturowa płci, orientacja seksualna i/lub tożsamość płciowa, kultura, religia, przekonania, wartości, status społeczny, edukacja czy doświadczenie życiowe, może skutkować podjęciem niewłaściwych i subiektywnych decyzji. Osoby prowadzące postępowania to osoby, które, każda z osobna, mają swoje własne opinie, postrzeganie [pewnych spraw, rzeczy], wartości, preferencje,

¹⁶⁰ Opiera się to na tzw. zasadzie „uprzedzenia, które potwierdza”. Patrz R. S. Nickerson, 'Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises', *Review of General Psychology*, tom 2, nr 2, 1998, ss. 175-220.

¹⁶¹ Internetowy słownik psychologiczny AllPsych Online Dictionary definiuje efekt aureoli jako „tendencję do przypisywania ogólnie pozytywnych lub ogólnie negatywnych cech osobie po zaobserwowaniu jednej, konkretnej cechy pozytywnej lub negatywnej” - ponieważ spójność, a zwłaszcza odpowiednie dopasowanie wszystkich [istniejących] elementów, jest dla nas wszystkich ważne.

zachowania, uprzedzenia wynikające z ich rozwoju psychicznego, wiedzy i doświadczenia życiowego zanurzonych w pewnej kulturze lub kontekście kulturowym.

Stwierdzono, że osoby prowadzące postępowania realizując powierzone im zadania kierują się własną perspektywą, wynikającą z doświadczeń i doświadczenia życiowego. Zadają sobie pytanie „*co w tej sytuacji zrobiłbym ja sam, lub co zrobiłby ktoś, kogo znam?*”.¹⁶² Takie podejście może nie uwzględniać różnych doświadczeń życiowych, okoliczności indywidualnych oraz psychiki wnioskodawcy,¹⁶³ jak również niecodziennych zdarzeń przed którymi osoba ta uciekła i nie chce do nich powracać.

Osobiste, subiektywne doświadczenie życiowe wpływa na przeczucia i intuicję. W związku z tym, jeżeli osoba prowadząca postępowanie opiera się na tego rodzaju uczuciach oceniając doświadczenia życiowe wnioskodawcy, którego doświadczenia w większości są inne, mogą one prowadzić do błędu. Normalnym jest, aby swoje przeczucia i opinie na niemal wszystkiego co jest napotykanie opierać na własnych, ograniczonych doświadczeniach życiowych.¹⁶⁴ Jednocześnie osoby prowadzące postępowanie mogą być skłonne do dania wiary takim oświadczeniom, które są powiązane logicznie lub mają związek z ich własnymi przekonaniem i preferencjami lub pochodzą z wiarygodnego źródła. Niektóre przeczucia mogą wynikać z umiejętności i wiedzy zdobytej podczas powtarzających się zadań. Innego rodzaju przeczucia mogą nie być łatwo odróżniane od tych pierwszych i w przeciwieństwie do nich mogą wynikać z ograniczonego doświadczenia życiowego.¹⁶⁵

Należy być ostrożnym podczas oceny zachowań, norm, włączając w to normy dotyczące płci społeczno-kulturowej oraz zwyczajów osób, które pochodzą z różnych kultur, ale również zdarzeń, które mają miejsce w innym kontekście kulturowym oraz polityczne, sądowe i społeczne praktyki i procedury w

¹⁶² R. Graycar, 'The gender of judgments: an introduction', [w:] M. Thornton (red.), *Public and Private Feminist Legal Debates*, Melbourne: OUP, 1991, ss. 262-282.

¹⁶³ J. Herlihy, K. Gleeson, S. Turner, 'What Assumptions about Human Behaviour Underlie Asylum Judgments?', *International Journal of Refugee Law*, tom 22, nr 3, 2010, ss. 351-366.

¹⁶⁴ D. Kahneman, *Thinking, Fast and Slow*, London: Allen Lane, 2011, s. 45 i 97.

¹⁶⁵ D. Kahneman, *Thinking, Fast and Slow*, London: Allen Lane, 2011, s. 185.

systemach innych państw.¹⁶⁶ Zachowanie i postrzeganie zagrożenia różni się ze względu na kulturę i okoliczności indywidualne.¹⁶⁷ Osoba prowadząca postępowanie może być również pod nadmiernym wpływem własnych przekonań co jest a co nie jest prawdopodobne. Doświadczenie danej osoby, jej kultura, zwyczaje, płęć społeczno-kulturowa i normy społeczne wpływają na takie postrzeganie.¹⁶⁸ Sąd Federalny w Kanadzie wyraził stanowisko dotyczące wnioskowania na podstawie kulturowych generalizacji i w oparciu o stereotypy.¹⁶⁹ Osoba prowadząca postępowanie musi „spojrzeć na sprawę przez okulary-informacje, które posiada na temat danego kraju”.¹⁷⁰

Rozumowanie oparte na przypuszczeniach, odzwierciedlające teorie osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy na temat tego, w jaki sposób wnioskodawca mógł lub powinien postąpić lub w jaki sposób pewne wydarzenia mogły lub powinny przebiegać również narusza zasadę obiektywizmu chyba, że zostało oparte na niezależnych, wiarygodnych i obiektywnych źródłach.

3.1.3 Stan umysłu osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy

Ważnym jest, aby osoby prowadzące postępowania przedwcześnie nie oceniały wiarygodności ani podchodziły do tego zadania w sceptyczny i negatywny sposób. Takie zachowanie może wpłynąć w negatywny sposób na gromadzenie faktów i analizę oświadczeń wnioskodawcy.

Badania pokazały, że nastój i stan fizyczny danej osoby może wpływać na jej/ jego myśli i działania. Niektóre osoby prowadzące postępowanie stwierdziły

¹⁶⁶ Immigration and Refugee Board of Canada, *Assessment of Credibility in Claims for Refugee Protection*, 31 stycznia 2004 r., punkt 2.3.5, s. 34.

¹⁶⁷ Moduł EAC 7, punkt 4.2.20.

¹⁶⁸ *Y v Secretary of State for the Home Department*, [2006] EWCA, Civ 1223, 26 lipca 2006 r. Patrz także: R. Graycar, 'The gender of judgments: an introduction', in M Thornton (ed.), *Public and Private Feminist Legal Debates*, Melbourne: OUP, 1991, ss. 262-282.

¹⁶⁹ Immigration and Refugee Board of Canada, *Assessment of Credibility in Claims for Refugee Protection*, 31 stycznia 2004 r., punkt 2.3.5, s. 35.

¹⁷⁰ *Y v Secretary of State for the Home Department*, [2006] EWCA Civ 1223, 26 lipca 2006 r., par. 27.

w rozmowie z UNHCR, że kiedy miały wrażenie, że wnioskodawca kłamie podczas przesłuchania, w większym stopniu odbierały takie zachowanie personalnie. Mówiły, że powodowało to ich złość, irytację, obrażało ich, denerwowało i wzburzało. Powodowało to, że w taki sam sposób podchodziły do pozostałych zeznań wnioskodawcy.

Lekarstwem na subiektywizm w procesie myślowym jest świadomość. Ocena wiarygodności wymaga od osób przeprowadzających przesłuchania i prowadzących postępowania przeprowadzanie samooceny, tak aby rozpoznać w jakim zakresie ich własne emocje i stan fizyczny, wartości, poglądy, przypuszczenia, uprzedzenia i doświadczenia życiowe wpływają na podejmowane decyzje.¹⁷¹ Niezwykle istotnym jest to, aby organy odpowiedzialne za ocenę wniosku oraz osoby prowadzące postępowania miały podstawowe zrozumienie i świadomość wpływu tych elementów. Pozwoli to na podjęcie odpowiednich kroków zmierzających do ograniczenia najbardziej jak to możliwe subiektywizmu i stronniczości.¹⁷²

3.2 Kontekst polityczny, społeczny i instytucjonalny

Ważne jest zrozumienie, że wiele osób prowadzących postępowania pracuje w pewnym kontekście społecznym, politycznym i instytucjonalnym nakierowanym na ograniczanie napływu nieudokumentowanych migrantów i zagwarantowaniu, że osoby składające nieprawdziwe wnioski nie naruszają prawa uchodźczego.

¹⁷¹ R. Thomas, *Administrative Justice and Asylum Appeals: A Study of Tribunal Adjudication*, Oxford: Hart Publishing, 2011, s. 166; J. Millbank, „The Ring of Truth”: A Case Study of Credibility Assessment in Particular Social Group Refugee Determinations’, *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 1, 2009; A Macklin, *Truth and Consequences: Credibility Determination in the Refugee Context*, International Association of Refugee Law Judges, 1998 Conference.

¹⁷² R. Graycar, ‘The gender of judgments: an introduction’, in M Thornton (ed.), *Public and Private: Feminist Legal Debates*, Melbourne: OUP, 1991, s. 267: “To, co sędziowie wiedzą na temat świata, na ile dobrze znają swoją pracę oraz to, w jaki sposób ich wiedza przekłada się na ich pracę są niezwykle ważne. Może gdybyśmy mogli edukować sędziów, aby zyskali świadomość własnych uprzedzeń, to być może przynajmniej mogliby zorientować się, kiedy zaczynają one wpływać na wydawane przez nich wyroki. Być może nawet mogliby zacząć inaczej myśleć”. Programy szkoleniowe dotyczące oceny wiarygodności instruują osoby prowadzące postępowania o nadanie statusu uchodźcy aby odłożyły na bok własny „bagaż doświadczeń osobistych”, Moduł EAC 7, punkt 4.2.22.

W niektórych państwach członkowskich Unii Europejskiej organ odpowiedzialny za rozpatrywanie wniosków o nadanie statusu uchodźcy może być częścią organu zajmującego się polityką migracyjną i kontrolą granic. Organy te prawdopodobnie kierują się wskazaniem krajowymi i/lub Unii Europejskiej dotyczącymi ochrony przed i/lub ograniczeniem napływu nieudokumentowanych migrantów. Jednocześnie, w niektórych krajach Unii Europejskiej doniesienia prasowe i debaty polityczne na temat uchodźstwa mogą wpływać na społeczne postrzeganie [systemu] uchodźczego jako środka na ograniczenie nieudokumentowanej migracji. W rezultacie, organy rozpatrujące wnioski oraz osoby prowadzące postępowania mogą traktować otrzymywane wnioski jak coś co opiera się na sfabrykowanych dowodach. Takiego rodzaju podejście obecne jest na najwyższym poziomie Unii Europejskiej, gdzie Rada Europejska stwierdziła, że co prawda Wspólny Europejski System Uchodźczy powinien opierać się o „wysokie standardy ochrony, niemniej jednak trzeba także należycie uwzględnić sprawiedliwe i skuteczne procedury mogące zapewnić zapobieganie nadużyciom”.¹⁷³

Taka sytuacja może świadomie lub podświadomie wpływać na nastawienie i podejście osób przeprowadzających przesłuchania i postępowania do oceny wiarygodności.

Pomimo tego, że osoby prowadzące postępowania stwierdziły, że od początku postępowania [starają się] przyjąć otwarte podejście.¹⁷⁴ Niektórzy podkreślili,

¹⁷³ Rada Unii Europejskiej, *Otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli*, Dz. U. UE, C 115 z 4.5.2010, s. 32.

¹⁷⁴ Osoby prowadzące postępowanie o nadanie statusu uchodźcy, z którymi rozmawiał UNHCR, mówiły iż uważają, że nie mają żadnego, konkretnego poglądu przez rozpoczęciem przesłuchania. Osoba „B” stwierdziła: „Rozpaczam pracę z otwartym umysłem”, (wywiad nr 2). Osoba „F” stwierdziła: „Zwykle gromadzę informacje przed zajęciem się każdą sprawą i czytam protokół z wstępnej rozmowy. Ale nie wyrabiam sobie opinii na temat tych ludzi” (wywiad nr 6). Podobne opinie zostały wyrażone przez osobę „A”: „Nie możesz pozwolić sobie na planowanie czegokolwiek z góry. Musisz sondować informacje, w przeciwnym razie możesz pójść niewłaściwą drogą. Jeżeli przed rozpoczęciem przesłuchania masz ustalone podejście, możesz zniweczyć całe podjęte przygotowania” (wywiad nr 1).

że w większości wnioskodawcy to migranci ekonomiczni.¹⁷⁵ Prawnicy, podczas jednej z dyskusji, stwierdzili, że osoby prowadzące postępowanie mają tendencję do „trzymania bramy zamkniętej” zamiast zapewniać „ochronę”.¹⁷⁶

Presja społeczna, polityczna i instytucjonalna dotycząca ochrony przed nadużyciami systemu uchodźczego może podświadomie wpływać na nastawienie osób prowadzących postępowanie, przez co podejście do oceny wiarygodności jest sceptyczne i powątpiewające.¹⁷⁷

Dlatego tak ważne jest to, aby osoby prowadzące postępowania wiedziały, że ich zadaniem jest zagwarantowanie praw podstawowych, a celem ochrona, tj. identyfikacja wnioskodawców, którzy wymagają ochrony międzynarodowej. Ponadto, organy odpowiedzialne za ocenę wniosków, muszą podjąć odpowiednie kroki, aby zapewnić, podejście instytucjonalne nakierowane na udzielanie ochrony i kulturę instytucjonalną wrażliwą na potrzeby związane z udzielaniem ochrony.

¹⁷⁵ Na przykład, osoba „A” stwierdziła: „Uważam, że 90% z nich to migranci zarobkowi” (wywiad nr 1); inne osoby wypowiedziały się następująco: „Wszyscy, którzy tu przyjeżdżają i ubiegają się o status uchodźcy nie są uchodźcami, tylko migrantami zarobkowymi. Ktoś z nich powiedział mi, bezpośrednio i na początku przesłuchania, że przyjechał z powodów zarobkowych” (wywiad nr 3); oraz: „Zwykle przyjeżdżają tylko z powodów zarobkowych” (wywiad nr 4). Jedna z osób prowadzących postępowanie o nadanie statusu uchodźcy stwierdziła także: „Wnioskodawcy kłamią i nadużywają systemu imigracyjnego, nadużywają systemu świadczeń socjalnych. Dla mnie jest dość oczywiste, z czym mamy tutaj do czynienia. Kiedy jesteś na to wystawiony przez dłuższy czas, stajesz się bardzo cyniczny” (wywiad nr 5).

¹⁷⁶ Spotkanie z prawnikami odbyło się w dniu 22 czerwca 2012 r.

¹⁷⁷ G. Coffey, 'The Credibility of Credibility Evidence at the Refugee Review Tribunal', *International Journal of Refugee Law*, tom 15, nr 3, 2003, ss. 377-417. „Kiedy osoba ubiegająca się o nadanie statusu uchodźcy, będąca w istocie uchodźcą zgodnie z definicją Konwencji Genewskiej, nie daje się wiary, oznacza to niepowodzenie na kilku poziomach. To jest fiasko na poziomie sądowym i zdrada tego czym jest status uchodźcy. To także niepowodzenie związane z brakiem dania wiary zeznaniom osoby ubiegającej się o nadanie statusu uchodźcy, dotyczących prześladowania, a przez to nieświadome dopelnienie działań prześladowców – zdyskredytowanie ofiary i zmuszenie jej do milczenia. Powinniśmy dbać o to, aby bezpodstawnie nie odmawiać zaufania ofiarom prześladowań”.

3.3 Powtarzalny charakter zadań

Zachowanie obiektywizmu i bezstronności to prawdziwe wyzwanie, w szczególności biorąc pod uwagę fakt, że osoby prowadzące postępowania muszą oceniać dużą liczbę wniosków, często pod presją czasu, ale również oceniać dużą ilość wniosków z tego samego kraju pochodzenia. Powtarzalny charakter zadań może powodować, że osoba prowadząca postępowanie będzie skłonna, świadomie lub nieświadomie, do kategoryzowania wnioskodawców do standardowych profili¹⁷⁸ do których przypisują wcześniej przyjęte przypuszczenia dotyczące wiarygodności.¹⁷⁹ Większość osób prowadzących postępowanie w krajach członkowskich, z którymi przeprowadzono wywiady, stwierdziła, że gdy kolejny raz słyszą te same wersje zdarzeń, przekonane są, że historia jest nieprawdziwa.¹⁸⁰

Nikt z osób, z którymi rozmawiano nie wziął pod uwagę tego, że to właśnie podobieństwo relacji wnioskodawców może być wskaźnikiem wiarygodności.

Wcześniejsze ustalenia dotyczące wiarygodności lub braku wiarygodności podobnych wniosków z tego samego kraju pochodzenia lub miejsca zamieszkania nie powinny prowadzić do z góry ustalonego wniosku

¹⁷⁸ J. Herlihy, S.W Turner, 'The Psychology of Seeking Protection', *International Journal of Refugee Law*, tom 21, nr 2, 2009, s. 191, omówienie stereotypów.

¹⁷⁹ Jedna z osób prowadzących postępowanie o nadanie statusu uchodźcy powiedziała: „Po jakimś czasie nic nie poradzisz na to, jak mieć jakiś stereotyp. Staram się zachować obiektywizm wobec oświadczeń. Nie da się jednak wyłączyć przyjętych z góry opinii dotyczących osób reprezentujących daną narodowość. Nie można wykonywać tej pracy zbyt długo, ponieważ budujesz w sobie uprzedzenia dotyczące pewnych kwestii” (wywiad nr 3). Inna osoba stwierdziła: „Czasem jest to dość trudne. Moim zdaniem tej pracy nie powinno wykonywać się bardzo długo. Uodparniasz się na to, jeżeli słyszysz wciąż te same historie, to powstają pewne odgórne założenia” (wywiad nr 6); wyższy rangą urzędnik także uznał, że: „wysłuchiwanie podobnych historii oznacza, że osoby prowadzące postępowanie o nadanie statusu uchodźcy stają się znudzone. To nie jest właściwe podejście do analizowania spraw uchodźców” (wywiad nr 8).

¹⁸⁰ Osoba „A” powiedziała: „Instynktownie zaczynam uważać, że to nieprawda - zaczynasz myśleć w stylu, 'o, znowu to samo'” (wywiad nr 1). Osoba E stwierdziła: „Gdy chodzi o Afgańczyków, to oni wszyscy boją się Talibów, każdy Afgańczyk ma brata, który został zrekrutowany przez Talibów. To wpływa na przesłuchanie jeszcze przed jego rozpoczęciem: wiesz, że wnioskodawca obawia się Talibów, myślisz sobie, że to takie standardowe, oklepane uzasadnienie. I jest nieprawdziwe.” (wywiad nr 5). Osoba „D” powiedziała: „To nieprawdziwe uzasadnienie. Często ludzie znają inne osoby, które wykorzystywały tę samą historię, aby otrzymać status” (wywiad nr 4). Osoba „C” powiedziała: „No cóż, trudno jest w coś uwierzyć, gdy wiesz, jaka będzie odpowiedź zanim jeszcze zadałeś pytanie” (wywiad nr 3). Jedna z osób prowadzących postępowanie o nadanie statusu uchodźcy zwróciła uwagę na trudność zadania: „Musisz przypominać sobie, że każda sprawa jest inna, analizować czynniki stanowiące tło – przecież to niemożliwe, żeby wszyscy kłamali” (wywiad nr 6).

dotyczącego wyniku postępowania. Z drugiej strony, jeżeli treść jednego wniosku znacząco różni się od innych wniosków z tego samego kraju lub miejsca zamieszkania, nie jest to podstawą do formułowania z góry ustalonej konkluzji na temat wiarygodności. Warto podkreślić, że każdy wniosek powinien być rozpatrywany w sposób indywidualny, bezstronnie oraz obiektywnie, nawet jeżeli istnieją krajowe wytyczne dotyczące grup „w zagrożeniu” i grup „niezagrożonych”.

3.4 Zobojętnienie, zmęczenie, dystans, stres i wtórna trauma

Codziennie kontakty z relacjami dotyczącymi tortur, przemocy, nieludzkiego lub poniżającego traktowania mogą wpływać na samopoczucie psychiczne osób prowadzących postępowania. Osoby te, z którymi rozmawiał UNHCR, opowiadały o stresie związanym z wielokrotnym słuchaniem lub czytaniem relacji dotyczących prześladowania.

Jedna z osób prowadzących postępowanie stwierdziła, że:

*„Przeprowadzałam jedno przesłuchanie, kobiety, która zostawiła swoje dzieci w Gambii. Na samym końcu rozmowy załamała się. Jej cierpienie podczas wywiadu wpłynęło na mnie. Prowadziłam wywiady, podczas których oglądałam drastyczne fotografie. Takie wywiady mają swoje następstwa, nadal oddziałują na moją głowę”.*¹⁸¹

Inna osoba powiedziała, że „słyszysz straszne rzeczy przez cały czas, to bardzo intensywne doznanie. Wywiera na ciebie wpływ”.¹⁸²

Osoby prowadzące przesłuchania oraz postępowania o nadanie statusu uchodźcy mogą cierpieć na zaburzenia psychiczne powodowane wystawieniem na takiego rodzaju relacje. Określane jest to jako trauma wtórna. Stosują

¹⁸¹ Wywiad nr 3.

¹⁸² Wywiad nr 6; a inna osoba powiedziała: „Czasem to wyjątkowo przygnębiające i wywiera na człowieka wpływ” (wywiad nr 4).

również strategię radzenia sobie z tą traumą, które nieświadomie mogą wpływać na ich bezstronność.¹⁸³

Osoby prowadzące przesłuchania i postępowania o nadanie statusu uchodźcy mogą uznać treść zeznań za tak przerażające, że skłania to do ich odrzucenia jako niewyobrażalnych, sfabrykowanych i dlatego niewiarygodnych.¹⁸⁴ Inne badanie, które zostało niedawno przeprowadzone, wskazuje, że „jest coraz trudniej podchodzić do każdej sprawy niejako od nowa i unikać tworzenia hierarchii cierpienia, w których doznawane krzywdy muszą być coraz cięższe aby wzbudzić współczucie”.¹⁸⁵ Nie dawanie wiary to strategia radzenia sobie z tym problemem. Wpływa jednak negatywnie na obiektywizm i bezstronność.

Dystans emocjonalny może być postrzegany jako element zapewniający obiektywizm. Jednak osoby prowadzące postępowania muszą być uważne, aby dystans nie przerodził się w nie dawanie wiary i niechęć do odpowiedniego podejścia do narracji wnioskodawcy.¹⁸⁶ Dwie osoby prowadzące postępowania o nadanie statusu uchodźcy powiedziały UNHCR, że usiłują radzić

¹⁸³ Na przykład, osoby prowadzące przesłuchania mogą starać się unikać kontaktów z materiałami dowodowymi pogłębiającymi ich cierpienia, co może wpłynąć na sposób zadawania pytań wnioskodawcy podczas przesłuchania lub gromadzenia dalszych, istotnych dowodów na poparcie wniosku. Patrz: D. Bögner, J. Herlihy, C. Brewin, 'Impact of Sexual Violence on Disclosure during Home Office Interviews', *British Journal of Psychiatry*, tom 191, nr 1, 2007, ss. 75-81.

¹⁸⁴ J. Cohen, 'Questions of Credibility: Omissions, Discrepancies and Errors of Recall in the Testimony of Asylum Seekers', *International Journal of Refugee Law*, tom 13, 2001, ss. 293-309, cytowanie rozdziału F. Mollica, 'The trauma story: the psychiatric care of refugee survivors of violence and torture' w: F. M. Ochberg, (red.), *Post Traumatic Therapy and Victims of Violence*, 1998, New York: Brunner/Mazel; „Mollica wykazał, że zastosowane zostaną psychiczne mechanizmy obronne osoby prowadzącej przesłuchanie, w celu uniknięcia negatywnych skutków słuchania o stresujących zdarzeniach”. Patrz także: C. Rousseau, F. Crépeau, P. Foxen, F. Houle, 'The Complexity of Determining Refugeehood: A Multidisciplinary Analysis of the Decision-Making Process of the Canadian Immigration and Refugee Board', *Journal of Refugee Studies*, tom 15, nr 1, 2002, ss. 43-70, gdzie opisane są przykłady bezpośredniego unikania, zaprzeczania i trywializacji zeznań przez członków Trybunału ds. Uchodźców w Kanadzie.

¹⁸⁵ H. Baillot, S. Cowan, V. Munro, *Research Briefing: Rape Narratives and Credibility Assessment (of Female Claimants) at the AIT*, kwiecień 2012, s. 6. W badaniu przytoczona jest opinia jednego z urzędników: „Na samym początku było to dość traumatyczne (...) a po jakimś czasie, jak przeczyta się dużo opisów takich przypadków, osiąga się taki etap, że można pomyśleć iż kobiety te i tak nie mówią prawdy. (...) Nie wiem czy można się na to uodpornić – zapewne częściowo tak, bo człowiek uczy się sposobów radzenia sobie z tymi zeznaniami”.

¹⁸⁶ H. Baillot, S. Cowan, V. Munro, *Research Briefing: Rape Narratives and Credibility Assessment (of Female Claimants) at the AIT*, kwiecień 2012, s. 6. Patrz także: C. Westaby, 'Feeling Like a Sponge: The Emotional Labour Produced by Solicitors in their Interactions with Clients Seeking Asylum', *International Journal of the Legal Profession*, tom 17, 2010, ss. 153-174, w sprawie radzenia sobie z emocjami przez brytyjskich prawników prowadzących sprawy uchodźców.

sobie z traumatycznymi opowieściami poprzez zachowywanie dystansu emocjonalnego. Jedna z nich stwierdziła, że „moje więzi emocjonalne z osobami, z którymi rozmawiam, są bardzo ograniczone. Moim zadaniem jest zgromadzenie informacji, jestem więc bierny, wręcz chłodny”.¹⁸⁷

Osoby przeprowadzające przesłuchania i postępowania o nadanie statusu uchodźcy mogą stać się cyniczne, obojętne lub też doznawać „kryzysu wiarygodności” wynikający z dystansu, jak również ilości ocenianych wniosków i materiału dowodowego. Jak stwierdził jeden z doświadczonych pracowników, „musimy cały czas zachowywać czujność, czy nie dopada nas kryzys wiarygodności, ale musimy też uważać, by nie dać się oszukać nieprawdziwym wnioskom”.¹⁸⁸

Badania prowadzone przez UNHCR wykazały, że niektóre z osób prowadzących postępowania o nadanie statusu uchodźcy nie ma świadomości problemów dotyczących zubożenia, kryzysu wiarygodności i wypalenia zawodowego.¹⁸⁹ Niektóre z nich stwierdziły, że pożądanym wsparciem byłaby możliwość skorzystania z porady psychologa [terapeuty] lub z telefonu zaufania:¹⁹⁰ „Czułem się przytłoczony. Masz wrażenie, że pracujesz jak na linii produkcyjnej. Zdecydowanie skorzystałbym z takiego wsparcia”, a także: „Gdyby zapewniono nam pomoc terapeutów, byłoby to bardzo korzystne,

¹⁸⁷ Wywiad nr 5.

¹⁸⁸ Sir Nicholas Blake, Przewodniczący UTIAC: ‘The Arrival of the Upper Tribunal Immigration and Asylum Chamber’, (Tribunals Service, 11 lutego 2010 r.) 2; Patrz także: H. Baillet, S. Cowan, V. Munro, *Research Briefing: Rape Narratives and Credibility Assessment (of Female Claimants) at the AIT*, kwiecień 2012, s. 6.

¹⁸⁹ Wywiad z dnia 23 stycznia 2012.

¹⁹⁰ Organ zajmujący się oceną złożonych wniosków o nadanie statusu uchodźcy w Wielkiej Brytanii prowadzi program pomocy dla pracowników, w ramach którego mogą skorzystać oni z poufnych konsultacji z psychologiem, bez informowania o tym działu kadr i bezpośrednich przełożonych. Osoby prowadzące postępowania o nadanie statusu uchodźcy mogą zadzwonić na bezpłatny telefon zaufania, czynny całodobowo i przez cały rok, gdzie otrzymują pomoc we wszelkich kwestiach emocjonalnych lub praktycznych. Bardzo ważnym jest, aby wszyscy pracownicy wiedzieli o dostępności takiej usługi i aby zidentyfikować i usunąć bariery przeszkadzające w korzystaniu z niej. Należy jednak odnotować, że w badaniu prowadzonym w Wielkiej Brytanii ustalono, iż osoby prowadzące postępowania o nadanie statusu uchodźcy nie wiedziały o istnieniu tej usługi. Również w sekcji ds. Afryki w belgijskim organie odpowiedzialnym za rozpatrywanie wniosków o nadanie statusu uchodźcy realizowany był projekt pilotażowy, w czasie gdy UNHCR prowadził swoje badanie. Projekt „Dbaj o siebie” i miał na celu zapobieganie stresowi i utracie zdolności do empatii wśród osób prowadzących postępowania o nadanie statusu uchodźcy. W Holandii działa specjalny zespół udzielający wsparcia, z którym można skontaktować się za pośrednictwem menedżera danej jednostki: *Bedrijfs Opvang Team* (BOT, wewnętrzny zespół pomocy).

zwłaszcza dla tych osób, które zajmują się takimi problemami jak handel ludźmi”.

Niektóre z osób prowadzących postępowanie, zauważyły, że ocena prowadzona przez współpracowników (peer-review) mogłaby pomóc w zapewnieniu bezstronności i ochronić przed zubożeniem i cynizmem. W jednym z państw członkowskich osoby prowadzące postępowania wspominały, że w przeszłości istniały grupy konsultacyjne przygotowujące ocenę wykonywania powierzonych zadań przez współpracowników. Jednak podczas przeprowadzania przez UNHCR badania, taka opcja zależna była od metod pracy oraz atmosfery w danym departamencie. Wszystkie oceny były nieformalne.¹⁹¹ Ponadto pracownikom umożliwiono udział w kursie pod nazwą „Interwizja”,¹⁹² podczas którego omawiane są poszczególne przypadki i przekazywane informacje zwrotne i opinie. Inne osoby prowadzące postępowania wspomniały, że mogą przekazać dokumentację sprawy innemu pracownikowi departamentu, jeżeli uważają, że nie będą w stanie ocenić wiarygodności wnioskodawcy w sposób profesjonalny.¹⁹³

UNHCR zachęca kraje członkowskie do zapewnienia osobom przeprowadzającym przesłuchania i prowadzącym postępowania o nadanie statusu uchodźcy właściwych i łatwo dostępnych mechanizmów wsparcia, które będą łagodzić wpływ procesu związanego z podejmowaniem decyzji. Organy zajmujące się oceną wniosków mogą również wziąć pod uwagę wprowadzenie rotacji na stanowiskach osób prowadzących postępowanie, tak aby na krótki okres czasu przydzielić im inne zadania.¹⁹⁴

Badanie UNHCR prowadzone w trzech państwach członkowskich pokazało, jak ważne jest, aby osoby prowadzące postępowanie o nadanie statusu uchodźcy miały pewien poziom samoświadomości i aby rozumiały w jaki sposób ich procesy myślowe, pochodzenie oraz stan fizyczny i psychiczny wpływają na przeprowadzaną przez nich ocenę wiarygodności. Ponadto badanie podkreśliło

¹⁹¹ Wywiad z dnia 27 marca 2012.

¹⁹² Informacje uzyskane za pośrednictwem urzędnika AUA.

¹⁹³ Wywiad z 2 lutego 2012, wywiad z 31 stycznia 2012.

¹⁹⁴ UNHCR, *Quality Initiative Project*, First Report, s.9, zalecenie nr 9; UNHCR, *Quality Initiative Project*, Second Report, par. 3.9.2, s. 24.

znaczenie wprowadzenia przez organy oceniające wnioski o nadanie statusu uchodźcy właściwych i łatwo dostępnych mechanizmów wsparcia oraz strategii, które będą łagodzić psychiczne konsekwencje zadań za które są odpowiedzialne osoby prowadzące postępowania. Badanie UNHCR podkreśliło również, że o ile w świetle orzecznictwa i zaleceń, mówi się wyraźnie o względności czynników kulturowych, to jedynie w paru sprawach zwracano uwagę na wpływ innych czynników na podejmowanie decyzji. Jest to sprzeczne z badaniami akademickimi, które zajmowały się tymi kwestiami.

4. Wnioski

Badanie UNHCR dotyczące obowiązujących zaleceń w trzech państwach członkowskich ukazało konieczność uwzględniania indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących osób składających wnioski o nadanie statusu uchodźcy. Ogólnie rzecz ujmując, badanie UNHCR stwierdza, że ocena wiarygodności dokonywana przez organy zajmujące się kwestiami migracji może nie być podejmowana świadomie i/lub opierać się na znaczącym zestawie empirycznego materiału dowodowego, który istnieje w każdym z wymienionych obszarach. Badanie UNHCR pokazało, że często notatki wewnętrzne i decyzje w indywidualnych sprawach nie uwzględniają odpowiednich, indywidualnych i ogólnych okoliczności, które mogą wpływać na ocenę wiarygodności. Nie zawsze jest jasne, biorąc pod uwagę analizę akt spraw, czy indywidualne i ogólne okoliczności wnioskodawcy zostały uznane przez osobę prowadzącą postępowanie za związane [ze sprawą]. To, oczywiście, nie koniecznie oznacza, że czynniki te nie zostały wzięte pod uwagę, jednak brak odniesienia oraz znaczenia wniosków opracowanych przez osobę prowadzącą postępowanie pozwala stwierdzić, że nie wzięto ich w ogóle pod uwagę i/lub brak jest odpowiedniego zrozumienia wpływu tych czynników.

Załączniki

Schematy i listy kontrolne dla osób prowadzących postępowanie

Wskazówki dotyczące oceny wiarygodności – informacje ogólne.....	31
Ocena wiarygodności – cel i zasady	32
Gromadzenie faktów: obowiązek wnioskodawcy do uzasadnienia wniosku [o udzielenie ochrony międzynarodowej].....	33
Gromadzenie faktów: obowiązek współpracy przez osobę prowadzącą postępowanie	34
Ocena wiarygodności – czynniki, które należy wziąć pod uwagę	35
Wskaźniki dotyczące wiarygodności.....	37
Strukturalne podejście do oceny wiarygodności	38
Załącznik 2 - Spis treści całości raportu.....	39

Wskazówki dotyczące oceny wiarygodności – informacje ogólne

ETAPY ANALIZY		☒ WYJAŚNIENIA
Przygotowanie do przesłuchania		
1	OBOWIĄZEK ORGANU PRZEKAZANIE INFORMACJI I WSKAZÓWEK	☐ Przed rozpoczęciem przesłuchania, organ prowadzący postępowanie informuje wnioskodawcę o konieczności uzasadnienia [złożonego] wniosku oraz przedstawia wskazówki w jaki sposób należy to zrobić. Dotyczy to całości trwającego postępowania.
2	OBOWIĄZEK ORGANU ZEBRANIE PODSTAWOWYCH INFORMACJI NA TEMAT WNIOSKODAWCY	☐ Podstawowe informacje (wiek, płeć, narodowość, pochodzenie etniczne, stan fizyczny/psychiczny, wykształcenie, status społeczny, religia, pochodzenie ze środowiska miejskiego/wiejskiego, krewni itp.) mogą zostać uzyskane drogą ustną lub za pomocą formularza. Jeżeli to potrzebne [należy] korzystać z pomocy tłumacza. Informacje te obejmują pytanie: „Dlaczego ubiegasz się o nadanie statusu uchodźcy?”, ale bez zagłębiania się w szczegóły dotyczące wniosku.
3	OBOWIĄZEK OSOBY PROWADZĄCEJ POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWANIE DO PRZESŁUCHANIA	☐ Osoba prowadząca postępowanie zapoznaje się z faktami dotyczącymi wniosku, weryfikuje ogólne i szczegółowe informacje o kraju pochodzenia, zbiera informacje dotyczące szczególnych elementów wniosku, analizuje indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy, uwzględnia wszelkie wnioski wniesione przez członków rodziny i przygotowuje pytania na przesłuchanie.
Podczas przesłuchania		
4	OBOWIĄZEK OSOBY PROWADZĄCEJ POSTĘPOWANIA UDZIELENIE INFORMACJI I WSKAZÓWEK	☐ Na początku przesłuchania, osoba prowadząca postępowanie informuje wnioskodawcę o konieczności uzasadnienia wniosku oraz w jaki sposób należy to zrobić.
5	OBOWIĄZEK OSOBY PROWADZĄCEJ POSTĘPOWANIE ODPOWIEDNIE PRZEPROWADZENIE WNIOSKODAWCY PRZEZ PRZESŁUCHANIE	☐ Osoba prowadząca postępowanie zadaje odpowiednie pytania, pozostaje bezstronna i obiektywna podczas przesłuchania – zarówno w komunikacji werbalnej i pozawerbalnej.
6	OBOWIĄZEK OSOBY PROWADZĄCEJ POSTĘPOWANIE UWZGLĘDNIENIE INDYWIDUALNYCH I OGÓLNYCH OKOLICZNOŚCI DOTYCZĄCYCH WNIOSKODAWCY	☐ Osoba prowadząca postępowanie zadając pytania wnioskodawcy, analizując, oceniając i interpretując udzielone odpowiedzi oraz zadając pytania uzupełniające bierze pod uwagę takie czynniki jak: wiek, płeć, pochodzenie kulturowe i etniczne i/lub społeczno-kulturową tożsamość płci.
7	OBOWIĄZEK OSOBY PROWADZĄCEJ POSTĘPOWANIE ZEBRANIE DOWODÓW MAJĄCYCH WPŁYW NA OCENĘ WNIOSKU	☐ W razie potrzeby osoba prowadząca postępowanie wykorzystuje wszelkie możliwe środki prowadzące do zgromadzenia całości istotnego materiału dowodowego, włączając dowody potwierdzające [powody ubiegania się o nadanie statusu uchodźcy].
8	OBOWIĄZEK OSOBY PROWADZĄCEJ POSTĘPOWANIE UMOŻLIWIĆ WNIOSKODAWCY SKOMENTOWANIE I WYJAŚNIENIE WSZYSTKICH NIEKORZYSTNYCH USTALEŃ DOTYCZĄCYCH JEGO/JEJ WIARYGODNOŚCI	☐ Osoba prowadząca postępowanie umożliwia wnioskodawcy wyjaśnienie oczywistego braku [pewnych] szczegółów, omyłek, niespójności oraz faktów niemających potwierdzenia. Podczas trwania procedury, w każdym jej momencie, wnioskodawca ma prawo do ustosunkowania się i złożenia wyjaśnień dotyczących ustaleń, które mogą niekorzystnie wpłynąć na jego/jej wiarygodność. Osoba prowadząca postępowanie umożliwia wnioskodawcy odpowiednie warunki i wystarczający czas na realizację jej/jego prawa do uzasadnienia wniosku.
Po przesłuchaniu: Ocena oświadczeń złożonych przez wnioskodawcę i pozostałego materiału dowodowego		
9	OCENA WIARYGODNOŚCI WSZYSTKICH FAKTÓW MATERIALNYCH	☐ Podczas oceny wiarygodności wszystkich faktów materialnych, osoba prowadząca postępowanie analizuje wskaźniki wiarygodności w nawiązaniu do indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących wnioskodawcy oraz czynnik, które wpływają na interpretację tych informacji przez tę osobę.
10	OCENA, KTÓRE FAKTY MATERIALNE ZOSTANĄ PRZYJĘTE	☐ Wnioskodawca może przedstawiać dodatkowe dowody (do oceny przez osobę prowadzącą postępowanie) do momentu wydania decyzji lub uzgodnić z osobą prowadzącą postępowanie, jakie dowody będzie mógł/mogła przedstawić w nadchodzącym okresie czasu, tak aby te zostały uwzględnione w decyzji. Osoba prowadząca postępowanie musi ocenić, które z faktów materialnych zostaną przyjęte, odrzucone oraz wzbudzają wątpliwości.
11	OCENA CZY POZOSTAŁE FAKTY, KTÓRE WZBUDZAJĄ WĄTPLIWOŚCI BĘDĄ UWZGLĘDNIONE NA KORZYŚĆ WNIOSKODAWCY	☐ Jeżeli [przedstawione] oświadczenia są generalnie spójne, wiarygodne i potwierdzone przez informacje o kraju pochodzenia, fakty, które nie są wsparte wystarczającym materiałem dowodowym, w tym informacją o kraju pochodzenia, lub jeżeli wzbudzają wątpliwości, należy uwzględnić na korzyść wnioskodawcy.
12	STWORZENIE LISTY WSZYSTKICH FAKTÓW MATERIALNYCH, KTÓRE ZOSTAŁY PRZYJĘTE LUB ODRZUCONE	☐ Fakty materialne, które zostały przyjęte stanowią podstawę analizy powadzonej na etapie II [postępowania], tj. podczas ustalania czy wnioskodawca ma uzasadnioną obawę przed lub dozna poważnej krzywdy.

Ocena wiarygodności – cel i zasady

Osoby prowadzące postępowania nie mają pełnej swobody w ocenie wiarygodności, [bowiem] muszą przestrzegać podstawowych praw i zasad Unii Europejskiej oraz zasad prawa administracyjnego Unii Europejskiej. Osoby prowadzące postępowania muszą współpracować z wnioskodawcą (art. 4(1) Dyrektywy Kwalifikacyjnej), ocenić wnioski w oparciu o przesłanki indywidualne biorąc pod uwagę określone elementy (art. 4(3) Dyrektywy Kwalifikacyjnej) oraz przyjąć, pod pewnymi warunkami, fakty nieoparte [odpowiednim materiałem dowodowym] (art. 4(5) Dyrektywy Kwalifikacyjnej). Ocena wniosku i wydana decyzja muszą być przygotowywane w oparciu o zasadę indywidualnego podejścia, obiektywizmu oraz bezstronności (art. 8(2) Dyrektywy Proceduralnej), zgodnie ze standardami prawa uchodźczego (art. 8(2)(c) Dyrektywy Proceduralnej), Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Komitetu Przeciwko Torturom i zaleceniami UNHCR.

ZASADY I STANDARDY	KOMENTARZ	☒
PODZIAŁ OBOWIĄZKU [UZASADNIENIA WNIOSKU]	Obowiązek złożenia oświadczeń i przedłożenia dokumentów lub innych dowodów potwierdzających okoliczności [ubiegania się o nadanie statusu uchodźcy] spoczywa z zasady na wnioskodawcy. Jednak także osoba prowadząca postępowanie ma obowiązek aktywnej współpracy z wnioskodawcą, w celu zgromadzenia wszystkich niezbędnych informacji. Obowiązek uzasadnienia wniosku jest wspólny.	☐
OCENA INDYWIDUALNA	Ocena wiarygodności musi być prowadzona w oparciu o indywidualne podejście uwzględniając okoliczności indywidualne i ogólne wnioskodawcy.	☐
OBIEKTYWNA I BEZSTRONNA OCENA	Przyznanie ochrony międzynarodowej nie jest procesem kontrydiktoryjnym. Ocena wiarygodności musi zostać przeprowadzona w sposób obiektywny i bezstronny. Osoba prowadząca postępowanie powinna być świadoma, że jej własne wartości, uprzedzenia i poglądy oraz stan emocjonalny i fizyczny mogą oddziaływać na obiektywizm oceny, dlatego powinna starać się ograniczać wpływ tych czynników.	☐
OCENA OPARTA NA DOWODACH	Jeżeli osoba prowadząca postępowanie przyjmuje lub odrzuca jakiś fakt, musi to poprzeć [odpowiednim] materiałem dowodowym. Ustalenia negatywnie wpływające na wiarygodność [wnioskodawcy] nie powinny opierać się na bezpodstawnych założeniach, subiektywnych spekulacjach, domysłach, stereotypach, intuicji ani przeczuciach.	☐
SKUPIENIE SIĘ NA ISTOTNYCH FAKTACH	Fakty materialne stanowią podstawę wniosku. Fakty poboczne nie są [taką podstawą]. Ocena wiarygodności powinna koncentrować się na tych faktach materialnych, które mają największe znaczenie dla sprawy. Niekorzystne ustalenia dotyczące wiarygodności muszą być istotne i nie mogą dotyczyć wyłącznie mało ważnych kwestii.	☐
MOŻLIWOŚĆ USTOSUNKOWANIA SIĘ DO NIEKORZYSTNYCH USTALEŃ	Każdy wnioskodawca ma prawo do bycia wysłuchanym (art. 41 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej). Obejmuje ono prawo do udzielenia wyjaśnień lub skomentowania faktów w odniesieniu do których osoba prowadząca postępowanie może mieć wątpliwości związane z wiarygodnością. Osoba prowadząca postępowanie powinna umożliwić wnioskodawcy złożenie wyjaśnień wobec wszelkich ustaleń, które mogą niekorzystnie wpływać na jego/jej wiarygodność.	☐
OCENA OPARTA NA CAŁOŚCI ZGROMADZONEGO MATERIAŁU DOWODOWEGO	Ocena wiarygodności musi opierać się na całości zgromadzonych informacji przekazanych przez wnioskodawcę i uzyskanych przez osobę prowadzącą postępowanie, włączając w to dodatkowe wyjaśnienia przedstawione przez wnioskodawcę dotyczące oczywistych niespójności, omyłek, niejasności czy faktów niemających potwierdzenia. Osoba prowadząca postępowanie nie powinna wyciągać wniosków dotyczących wiarygodności w oparciu o fakt, który jest traktowany w oderwaniu od innych.	☐
SZCZEGÓŁOWA I DOKŁADNA ANALIZA	Ponieważ wydawane decyzje mogą dotyczyć kwestii życia lub śmierci, każdy z przypadków zasługuje na szczegółową i dokładną analizę wszystkich zgromadzonych informacji. Wnioskodawca powinien mieć możliwość pełnego wyjaśnienia swojej sprawy. Wszystkie przedłożone dowody muszą być ocenione. Wydana decyzja musi opierać się na wszystkich dostępnych informacjach. Osoba prowadząca postępowanie musi wyjaśnić wszystkie wątpliwości.	☐
UWZGLĘDNIANIE WĄTPLIWOŚCI NA KORZYŚĆ WNIOSKODAWCY	Ponieważ wydawane decyzje mogą dotyczyć kwestii życia lub śmierci oraz pomimo dołożenia wszelkich starań przez osobę prowadzącą postępowanie i wnioskodawcę zmierzających do zgromadzenia materiału dowodowego, nadal może istnieć wątpliwość co do niektórych faktów. [Dlatego] należy je rozstrzygnąć na korzyść wnioskodawcy.	☐
DOKŁADNE USTALENIA ORAZ PODEJŚCIE STRUKTURALNE	Ocena wiarygodności określa, które fakty zostaną przyjęte, a następnie posłużą do ustalenia czy wnioskodawca ma uzasadnione obawy przed prześladowaniem/doznaniem poważnej krzywdy. Zasada rozstrzygnięcia wątpliwości na korzyść wnioskodawcy pozwala osobie prowadzącej postępowanie na wypracowanie jasnych wniosków dotyczących przyjęcia lub odrzucenia faktów materialnych, jeżeli są one wątpliwe. Podejście strukturalne zapewnia stosowanie odpowiednich standardów.	☐

Gromadzenie faktów: obowiązek wnioskodawcy do uzasadnienia wniosku [o udzielenie ochrony międzynarodowej]

Artykuł 4(1) Dyrektywy Kwalifikacyjnej stwierdza: „Państwa Członkowskie **mogą** uznać za obowiązek wnioskodawcy by ten wskazał, **tak szybko, jak jest to możliwe**, wszystkie elementy potrzebne do uzasadnienia wniosku o udzielenie międzynarodowej ochrony”.

Artykuł 4(2) Dyrektywy Kwalifikacyjnej wymienia **elementy** potrzebne do uzasadnienia wniosku, którymi są „oświadczenia wnioskodawcy oraz wszelka dokumentacja **będąca w posiadaniu wnioskodawcy**”.

Artykuł 4(5)(a) Dyrektywy kwalifikacyjnej wymaga, aby wnioskodawca **poczynił rzeczywisty wysiłek** by uzasadnić swój wniosek.

Artykuł 4(5)(b) Dyrektywy Kwalifikacyjnej wymaga, aby „zostało przedstawione **wystarczające wyjaśnienie** co do braku innych odpowiednich elementów”.

„ZASADNICZY” OBOWIĄZEK WNIOSKODAWCY DO UZASADNIENIA WNIOSKU

OBOWIĄZEK	☒	WYJAŚNIENIA	ELEMENTY	☒
1. POCZYNIĆ RZECZYWISTY WYSIŁEK	☐	Dowód może mieć formę ustną lub pisemną. Obejmuje oświadczenia wnioskodawcy oraz zeznania ekspertów, członków rodziny i innych świadków. Dowody mogą dzielić się na rzeczowe (przedmioty, blizny na ciele) [oraz] pisemne, rysunkowe, cyfrowe, elektroniczne, audiowizualne [czy] dotyczyć informacji o kraju pochodzenia. Materiał dowodowy obejmuje wszystko to, co potwierdza lub ma związek z faktami.	Wiek	☐
2. ZŁOŻYĆ OŚWIADCZENIA I PRZEDSTAWIĆ CAŁĄ DOKUMENTACJĘ POSIADANĄ PRZEZ WNIOSKODAWCĘ	☐	Obowiązek uzasadnienia wniosku przez wnioskodawcę nie obejmuje potrzeby udokumentowania lub przedłożenia dowodu na każdy fakt materialny, który został [wcześniej] przedstawiony. Oświadczenia wnioskodawcy same w sobie stanowią dowód i są wystarczające do uzasadnienia wniosku. W odniesieniu do niektórych faktów trudno jest przedstawić dokumenty i inne dowody.	Płeć	☐
3. UZASADNIĆ WNIOSK TAK SZYBKO, JAK JEST TO MOŻLIWE	☐	Osoba prowadząca postępowanie nie powinna mieć nadmiernych oczekiwań dotyczących tego, jakiego rodzaju dokumenty lub dowody wnioskodawca powinien posiadać lub być w stanie uzyskać. Ocena „rzeczywistego wysiłku” powinna uwzględniać indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy, w tym możliwości pozyskania dokumentów lub innych dowodów.	Tożsamość, narodowość, pochodzenie etniczne	☐
4. UDZIELIĆ WYSTARCZAJĄCYCH WYJAŚNIEŃ CO DO BRAKU INNYCH ODPOWIEDNIH INFORMACJI	☐	Wnioskodawca może zostać poproszony lub może sam chcieć przedstawić, dodatkowe, istotne oświadczenia lub inne dowody już po rozpoczęciu oceny [zebranego] materiału dowodowego. Interpretacja wyrażenia „tak szybko, jak to możliwe” musi być oparta na zrozumieniu indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących danej osoby, które mogą utrudniać ujawnienie informacji lub możliwość pozyskania dodatkowych dokumentów i innych dowodów. Dotyczy to również uwzględnienia sytuacji w kraju pochodzenia wnioskodawcy.	Kraj pochodzenia lub miejsce dawnego zamieszkania	☐
		Osoba prowadząca postępowanie powinna wykazywać się elastycznością dotyczącą obowiązujących terminów i powinna interpretować je w nawiązaniu do momentu przekazania wnioskodawcy, w języku dla niego/niej zrozumiałym, informacji na temat obowiązku uzasadnienia wniosku. Osoba prowadząca postępowanie powinna być świadoma tego, że proces przedstawiania i gromadzenia informacji i innych dowodów, jak również ocena tego materiału, nie jest procesem linearnym i może wiązać się z potrzebą pozyskania dodatkowych informacji dotyczących danych faktów.	Członkowie rodziny	☐
			Wykształcenie	☐
			Status społeczny	☐
			Pochodzenie z obszarów miejskich/ wiejskich	☐
			Religia	☐
			Dokumentacja	☐
			Zdrowie fizyczne/ psychiczne	☐
			Wcześniejsze wnioski o nadanie statusu uchodźcy	☐
			Powody ubiegania się o ochronę międzynarodową	☐

Gromadzenie faktów: obowiązek współpracy przez osobę prowadzącą postępowanie

Artykuł 4(1) Dyrektywy Kwalifikacyjnej stwierdza, że „**Obowiązkiem Państwa Członkowskiego jest dokonanie oceny odpowiednich elementów wniosku przy współudziale wnioskodawcy**”.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że „zwykle to wnioskodawca powinien przedstawić wszystkie elementy niezbędne do uzasadnienia wniosku, lecz pozostaje faktem, że obowiązkiem Państwa Członkowskiego jest współpraca z wnioskodawcą na etapie określania istotnych elementów tego wniosku”.

OBOWIĄZEK OSOBY PROWADZĄCEJ POSTĘPOWANIE DO WSPÓŁPRACY [Z WNISKODAWCĄ]

OBOWIĄZEK

WYJAŚNIENIE

1. OBOWIĄZEK UDZIELENIA WNISKODAWCY INFORMACJI I WSKAZÓWEK

Nie można oczekiwać, że wnioskodawca będzie wiedział, że ma obowiązek uzasadnić swój wniosek, w jaki sposób ma wywiązać się z tego obowiązku oraz jakiego rodzaju fakty, dokumenty lub inne dowody mogą być istotne [dla rozstrzygnięcia sprawy]. Osoba prowadząca postępowanie informuje o tym wnioskodawcę w sposób oraz w języku dla niego/niej zrozumiałym. Osoba prowadząca postępowanie wzywa wnioskodawcę do przedstawienia dowodów, które w oczywisty sposób wspierają fakty materialne. Informuje również o terminach oraz środkach będących w dyspozycji wnioskodawcy, z których może skorzystać w celu dostarczenia wszystkich wymaganych elementów. Informacje te muszą być przekazane wnioskodawcy w terminie umożliwiającym jemu/jej wywiązanie się z obowiązku [uzasadnienia wniosku].

2. ZAPEWNIENIE PRZEZ OSOBĘ PROWADZĄCĄ PRZESŁUCHANIE WŁAŚCIWEGO TOKU PRZESŁUCHANIA, POPRZEZ ZADAWANIE ODPOWIEDNIH PYTAŃ

Osoba prowadząca postępowanie doradza wnioskodawcy, aby zebrać wszystkie istotne informacje dotyczące faktów materialnych przedstawionych we wniosku. Osoba prowadząca postępowanie stosuje połączenie pytań otwartych, sondujących i zamkniętych, aby umożliwić wnioskodawcy uzasadnienie wniosku. Osoba prowadząca przesłuchanie jest bezstronna i obiektywna podczas prowadzonego wywiadu. Dotyczy to zarówno komunikacji werbalnej i pozawerbalnej. Treść zadawanych pytań powinna uwzględniać indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy. Główną zasadą powinno zawsze być poszanowanie standardów oceny wiarygodności oraz godności wnioskodawcy.

3. ZAPEWNIENIE WNISKODAWCY MOŻLIWOŚCI ZŁOŻENIA WYJAŚNIEŃ DOTYCZĄCYCH ZGROMADZONEGO MATERIAŁU, KTÓRY MOŻE NEGATYWNIE WPŁYWAĆ NA JEGO/JEJ WIARYGODNOŚĆ

Do momentu wydania decyzji w sprawie, wnioskodawca powinien mieć zapewnioną możliwość wyrażenia uwag do zgromadzonego materiału, który może negatywnie wpływać na jego/jej wiarygodność. Osoba prowadząca postępowanie wskazuje wszystkie niespójności, sprzeczności, rozbieżności, pominięcia i elementy niemające uzasadnienia w faktach, które wystąpiły podczas przesłuchania i przedstawia je wnioskodawcy. Może to wiązać się ze wskazaniem terminu kolejnego przesłuchania lub możliwości złożenia [dodatkových] wyjaśnień. Jeżeli zostaną one złożone, należy je przeanalizować przed podjęciem ostatecznej decyzji w sprawie.

4. GROMADZENIE PRZEZ OSOBĘ PROWADZĄCĄ POSTĘPOWANIE MATERIAŁU DOWODOWEGO MAJĄCEGO ZNACZENIE DLA SPRAWY

Z powodu trudności dotyczących możliwości przedstawienia przez wnioskodawcę dokumentów i innych dowodów w celu poparcia złożonych oświadczeń, osoba prowadząca postępowanie gromadzi materiał dowodowy i inne informacje mające związek z faktami materialnymi przedstawionymi przez wnioskodawcę. W razie potrzeby [gromadzi] wszelkie dowody na potwierdzenie tych faktów.

4.1 INFORMACJA O KRAJU POCHODZENIA ORAZ INNE DOWODY

Osoba prowadząca postępowanie pozyskuje, w oparciu o środki własne, ogólne i szczegółowe informacje o kraju pochodzenia oraz inne dowody. Informacja o kraju pochodzenia powinna mieć związek ze sprawą oraz być dokładna, obiektywna, bezstronna, wiarygodna i dotyczyć odpowiedniego okresu czasu. Osoba prowadząca postępowanie ocenia oświadczenia złożone przez wnioskodawcę oraz inne informacje w świetle sytuacji w kraju pochodzenia lub poprzedniego miejsca zamieszkania oraz konkretnych dowodów związanych ze sprawą. Osoba prowadząca postępowanie przestrzega zasady obiektywizmu i bezstronności. Wymaga to zgromadzenia dowodów na potwierdzenie lub poparcie stwierdzonych faktów, a nie wyłącznie w celu ich oddalenia.

4.2 ZASADA SZCZEGÓLWEJ ANALIZY

Osoba prowadząca postępowanie ocenia cały zgromadzony materiał zebrany w sprawie, biorąc pod uwagę indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy. Osoba prowadząca postępowanie bierze pod uwagę również materiał, który sama zgromadziła. Osoba prowadząca postępowanie jest zobowiązana rozwiązać wszelkie wątpliwości dotyczące tych informacji.

Ocena wiarygodności

– czynniki, które należy wziąć pod uwagę

1/2

CZYNNIKI WPLYWAJĄCE NA WNIOSKODAWCĘ

Ocena wiarygodności musi być zgodna z prawem i standardami. Musi być prowadzona z uwzględnieniem indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących wnioskodawcy. Okoliczności te obejmują kwestie związane z indywidualnymi elementami dotyczącymi wnioskodawcy (wiek, narodowość, pochodzenie etniczne, płeć, orientacja seksualna i/lub tożsamość płciowa, wykształcenie, status społeczny, religia, kultura, pochodzenie ze środowiska miejskiego/wiejskiego oraz zdrowie fizyczne i psychiczne), wcześniejszymi lub obecnymi doświadczeniami związanymi ze złym traktowaniem, torturami, prześladowaniem, doznanymi krzywdami lub innymi poważnymi naruszeniami praw człowieka. Ale również kontekst prawny, instytucjonalny, polityczny, społeczny, religijny, kulturowy kraju pochodzenia lub miejsca dawnego zamieszkania, sytuacją związaną z przestrzeganiem praw człowieka, poziomem przemocy i możliwością [uzyskania] ochrony ze strony państwa. Osoba prowadząca postępowanie powinna wyjść poza ograniczenia geograficzne, kulturowe, socjoekonomiczne, płciowe, związane z wykształceniem i religią, tak aby wziąć pod uwagę odmienne, indywidualne doświadczenia.

OGRANICZENIA I ZMIENNOŚĆ LUDZKIEJ PAMIĘCI	WYJAŚNIENIA
REKONSTRUKCJA	Osoba prowadząca postępowanie powinna być świadoma tego, że ludzka zdolność do zapamiętywania, kodowania i przywoływania zdarzeń znacznie się różni [pomiędzy poszczególnymi osobami]. Informacje wzrokowe, ustne i dźwiękowe nie są zapisywane jako dokładne odzwierciedlenie zdarzenia, ale są rekonstruowane w momencie jego przywoływania. Ponowne przywoływanie [danego] zdarzenia nigdy nie będzie identyczne [z poprzednim]. Niespójność jest nieunikniona. Pamięć zmienia się z biegiem czasu, niekiedy w istotny sposób, zanika, a szczegóły są zapomniane. W przypadku ponownego przytaczania (mówienia o danym zdarzeniu) pamięć [o zdarzeniu] może zanikać, zostać zniekształcona czy stać się mniej wyrazista.
PAMIĘĆ DOTYCZĄCA FAKTÓW, DAT I PRZEDMIOTÓW	Kodowanie informacji na temat dat, godzin, częstotliwości, czasu trwania i kolejności wydarzeń, nazw własnych, dosłownego [przebiegu] rozmów, szczegółów drugorzędnych oraz obecności przedmiotów codziennego użytku jest zawodne. Przywoływanie takich informacji może być trudne lub niemożliwe do zrealizowania. Takiego rodzaju wspomnienia są prawie zawsze rekonstruowane w oparciu o domysły, ocenę czy zgadywanie i rzadko kiedy są dokładne.
EMOCJE I PAMIĘĆ	Wysoki poziom emocji może negatywnie wpływać na kodowanie każdego zdarzenia. Przywoływanie informacji autobiograficznych jest determinowane przez nastroje.
OPOWIADANIE	Kontekst, w którym przywoływane są zdarzenia wpływa na ich odtwarzanie. Na pamięć wpływa zadane pytanie (zamknięte lub otwarte) i to w jaki sposób jest zadane. Pamięć jest podatna na sugestie, w większym stopniu jeżeli dana osoba jest w sytuacji stresowej, ma niską samoocenę lub postrzega osobę zadającą pytania jako nastawioną krytycznie lub negatywnie. Istnieje również różnica pomiędzy informacjami uzyskanymi podczas rozmowy bezpośredniej a [przedstawionymi] w formularzu wypełnianym samodzielnie [przez wnioskodawcę].
WPLYW TRAUMY NA PAMIĘĆ I ZACHOWANIE	Osoby, które mają za sobą traumatyczne przeżycia, często doświadczają symptomu unikania, tj. starają się nie myśleć i nie mówić o tym zdarzeniu. Mogą doświadczyć dysocjacji podczas wystąpienia lub odtwarzania traumatycznego doświadczenia, tj. nie są w stanie przypomnieć sobie niektórych lub całości traumy, dlatego że doświadczenie to nie zostało zakodowane. Mogą wykazywać obojętność i dystansować się od informacji [historii], które przedstawiają. Mogą również pamiętać wyłącznie wrażenia sensoryczne (emocje, odczucia, dźwięki, zapachy) lub doświadczać nagłych nawrotów urazu (flashbacks). Mogą również przedstawiać jedynie część doświadczeń lub wrażeń związanych z [traumą]. Zapamiętują jedynie część ważnych szczegółów, na których się skupiali, kosztem tych drugorzędnych. Detencja może mieć wpływ na zdolność do kodowania i odtwarzania specyficznych szczegółów związanych z wydarzeniami. [Dlatego] przywołując dane, bolesne doświadczenie mogą odwoływać się do wiedzy ogólnej (pamięci schematycznej) na temat zdarzenia.
STRACH I BRAK ZAUFANIA	Wnioskodawcy mogą nie mieć zaufania do przedstawicieli organów władzy lub tłumaczy. Niektórzy mogą być szczerze przekonani, że ich prześladowcy dysponują rozległą siecią kontaktów w innych państwach, włączając w to kraj, w którym ubiegają się o status uchodźcy. Ponadto wnioskodawcy mogą nie chcieć ujawniać pewnych istotnych faktów, obawiając się, że w ten sposób narażą życie swoich krewnych, przyjaciół lub współpracowników. Wnioskodawcy, których obawy związane są z płcią, przemocą seksualną, orientacją seksualną lub tożsamością społeczno-kulturową płci lub doświadczeniem handlu ludźmi mogą obawiać się odwetu ze strony rodziny, społeczności lub handlarzy ludźmi. Wnioskodawcy mogą obawiać się osób, które zorganizowały ich podróż i wjazd do kraju [, w którym ubiegają się o nadanie statusu uchodźcy].
KULTURA I ZWYCZAJE	Różnorodność kulturowa wpływa na komunikację. Rozumienie i interpretowanie informacji jest zdeterminowane kulturowo. Indywidualne środowisko kulturowe wpływa na sposób przekazywania oraz interpretowania informacji. Nieumiejętność rozpoznania względności [znaczenia] kulturowego słów, pojęć czy zamysłów może prowadzić do nieporozumień i wad w ocenie wiarygodności. Pojęcie czasu, odległości i miejsca może być prowadzone w różnych kulturach. Pojęcie czasu może różnić się od przyjętego w społeczeństwie zachodnim. Zdarzenia mogą być zapamiętane w odniesieniu do pory roku, uroczystości religijnych, świąt itp. Daty urodzenia i rocznic w niektórych kulturach mogą nie mieć znaczenia. Kultura i [przyjęte] normy wnioskodawcy mogą wpływać na sposób w jaki się wypowiada. Np. kobieta mogła spędzić całe swoje życie w odosobnieniu, nie kontaktować się z obcymi lub organami władzy czy jest przyzwyczajona do tego, że to mężczyzna wypowiada się w jej sprawach.
WYKSZTAŁCENIE	Poziom wykształcenia wnioskodawcy może wpływać na zdolność do wyrażania powodów związanych z ubieganiem się o status uchodźcy, odpowiedzi na zadawane pytania, włączając w to pytania dotyczące wiedzy ogólnej z zakresu historii, geografii, polityki, sytuacji socjoekonomicznej, jak również jej/jego rozumienie znaczenia niektórych zdarzeń.

Ocena wiarygodności

– czynniki, które należy wziąć pod uwagę

2/2

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA WNIOSKODAWCĘ	
PLEĆ SPOŁECZNO-KULTUROWA	Płeć społeczno-kulturowa definiuje tożsamość, status społeczny, rolę, odpowiedzialność oraz zależności pomiędzy członkami społeczeństwa. Role społeczno-kulturowe płci determinowane są przez konstrukcję społeczeństwa. Różnią się pomiędzy oraz wewnątrz społeczeństw i kultur. Również w związku z wiekiem, religią, pochodzeniem etnicznym i społecznym. Powstały w odpowiedzi na zmiany. Role społeczno-kulturowe płci wpływają na postawy, zachowania, rolę oraz zachowania mężczyzn i kobiet. Zwykle wiążą się z nierównością i brakiem równowagi pomiędzy kobietami i mężczyznami. Role społeczno-kulturowe płci wpływają na doświadczenia prześladowania lub poważnej krzywdy wśród kobiet i mężczyzn. [Wpływają] to na składane wnioski. Osoba prowadząca postępowanie powinna ocenić relację wnioskodawcy w kontekście jego/jej płci społeczno-kulturowej powiązanej z wiekiem, kulturą, religią, rodziną, pozycją socjoekonomiczną. [Osoba prowadząca postępowanie] powinna unikać wniosków, które oparte są na stereotypowym, powierzchownym, błędnym, lub nieprawidłowym postrzeganiu płci społeczno-kulturowej.
ORIENTACJA SEKSUALNA I/ LUB TOŻSAMOŚĆ PŁCIOWA	Niektórzy wnioskodawcy będący osobami LGBTI mogli być zmuszeni do ukrywania swojej orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej, aby uniknąć złego traktowania. Mogło to doprowadzić do wyrzeczenia się własnej tożsamości, cierpienia z tego powodu, poczucia wstydu, izolacji, nienawiści do samego/samej siebie oraz uszczerbku na zdrowiu psychicznym. Takie osoby mogą z początku nie wyjawiać prawdziwych powodów ubiegania się o nadanie statusu uchodźcy. Osoby te mogły również doświadczyć złego traktowania, dyskryminacji, nękania lub marginalizacji. Normy związane z płcią społeczno-kulturową mogą powodować trudności w rozmowie na te tematy [tj. na temat orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej]. Wnioskodawcy będący osobami LGBTI, które znajdują się na etapie akceptacji i przyjęcia swojej orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej mogą zmienić oświadczenia składane podczas toczącego się postępowania. Ich doświadczenie determinowane jest przez kontekst kulturowy, ekonomiczny, rodzinny, polityczny, religijny oraz społeczny. Ma to wpływ na to w jaki sposób wypowiadają się na temat orientacji seksualnej lub tożsamości seksualnej. Osoba prowadząca postępowanie nie powinna opierać oceny wiarygodności na powierzchownym rozumieniu doświadczeń osób LGBTI lub na postawie błędnych/stereotypowych założeniach.
STYGMATYZACJA I WSTYD	Stygmatyzacja, wstyd, strach przed odrzuceniem przez rodzinę i społeczność mogą utrudniać ujawnianie faktów. Osoby, które doświadczyły przemocy ze względu na płeć często postrzegane są jako moralnie odpowiedzialne za to zdarzenie, bowiem [takie zachowanie] nie jest kulturowo akceptowane i przynosi wstyd. Takie osoby mogą doświadczać traumy, obwiniać się, wstydzić się, mogą również mieć zaniki pamięci i przeinaczać [pewne fakty]. Stygmatyzacja może również wyjaśniać brak dokumentów lub innych dowodów np. zgłoszeń o zdarzeniach lub informacji o kraju pochodzenia.
INNE CZYNNIKI	Wiek, status społeczny, zawód, religia i przekonania, pochodzenie ze środowiska wiejskiego lub miejskiego itp.

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA OSOBĘ PROWADZĄCĄ POSTĘPOWANIE	
Zasada obiektywizmu i bezstronności zobowiązuje do przyjęcia takiego podejścia w ocenie wiarygodności, które ogranicza subiektywizm. Osoba prowadząca postępowanie powinna być świadoma tego, że subiektywizm może objawić się poprzez:	
PROCESY MYŚLOWE	Jeżeli osoba prowadząca postępowanie sformułowała już wniosek, będzie bardziej skłonna dać wiarę tym dowodom, które go potwierdzają, nawet jeżeli jest on błędny. Efekt aureoli to określenie skłonności osoby prowadzącej postępowanie do wiary lub braku wiary we wszystko [co zostało przedstawione, powiedziane]. Efekt aureoli przypisuje największe znaczenie pierwszym wrażeniom, traktując informacje uzyskane później jako nieważne.
OKOLICZNOŚCI INDYWIDUALNE I OGÓLNE	Podczas oceny wiarygodności osoba prowadząca postępowanie nie powinna brać pod uwagę własnych okoliczności i doświadczeń życiowych („co w tej sytuacji zrobiłbym ja sam lub ktoś, kogo znam?”). Osoba prowadząca postępowanie powinna wiedzieć o wpływanie wykształcenia. Osoba prowadząca postępowanie nie powinna kierować się własnymi ocenami tego co jest możliwe a co nie. Osoba prowadząca postępowanie powinna być świadoma tego, że jest bardziej skłonna dawać wiarę oświadczeniom, które mają związek logiczny lub są powiązane z jej/jego przekonaniem.
STAN UMYSŁU	Osoba prowadząca postępowanie nie może rozpoczynać oceny wiarygodności nastawiona sceptycznie, bowiem może to powodować uprzedzenie i zniekształcić [cały proces]. Osoba prowadząca postępowanie nie może się denerwować lub irytować jeżeli uznaje, że wnioskodawca kłamie. Bycie świadomym to lekarstwo na subiektywność.
KONTEKST POLITYCZNY, SPOŁECZNY I INSTYTUCJONALNY	Osoba prowadząca postępowanie powinna być świadoma tego, w jaki sposób na jej/jego nastawienie oraz postawę wpływa kontekst polityczny, społeczny i instytucjonalny związany z ograniczaniem napływu niedokumentowanych migrantów. Osoba prowadząca postępowanie musi pamiętać o tym, że priorytetem jest [zapewnienie] ochrony i zagwarantowanie praw podstawowych.
POWTARZALNY CHARAKTER ZADAŃ	Z powodu powtarzających się zadań, osoba prowadząca postępowanie może kategoryzować wnioskodawców do standardowych profili, [z góry] zakładając wiarygodność [lub jej brak].
ZOBOJĘTNIECIE, ZMĘCZENIE, DYSTANS, STRES I WΤÓRNA TRAUMA	Codziennie kontakty z relacjami dotyczącymi tortur, przemocy czy złego traktowania mogą wpływać na samopoczucie psychiczne. Nie dawanie wiary może stanowić strategię obronną, co wpływa na obiektywizm oraz bezstronność. Zbojętnienie może objawiać się poprzez nie dawanie wiary oraz brak zaangażowania w relacje przekazywane przez wnioskodawców.

Wskaźniki dotyczące wiarygodności

Ocena wiarygodności odnosi się do procesu gromadzenia odpowiednich informacji od wnioskodawcy, ich oceny w oparciu o informacje dostępne osobie prowadzącej postępowanie oraz wskazywaniu czy i które zeznania i inne dowody związane z elementami materialnymi sprawy zostaną przyjęte. Przyjęte fakty mogą być następnie wzięte pod uwagę przy analizie uzasadnionej obawy przez prześladowaniem oraz oceny rzeczywistego ryzyka doznania poważnej krzywdy.

Wnioski [o nadanie statusu uchodźcy] powinny zostać zbadane a decyzje wydane [w oparciu o zasadę] indywidualnego podejścia, obiektywizmu oraz niezależności. Nie ma jednak niezawodnego i w pełni obiektywnego sposobu oceny wiarygodności faktów przedstawionych przez wnioskodawcę. Aby zmniejszyć subiektywizm, należy stosować wskaźniki dotyczące wiarygodności. Żaden pojedynczy wskaźnik nie jest pewnym wyznacznikiem wiarygodności lub jej braku. Osoby prowadzące postępowanie muszą być świadome założeń będących podstawą każdego ze wskaźników oraz zrozumieć czynniki i okoliczności, jakie mogą sprawić, że nie będą miały one zastosowania i/lub będą nieprzydatne w określonych przypadkach (patrz rozdział „Czynniki wpływające na ocenę wiarygodności”).

WSKAŹNIKI WIARYGDNOŚCI	WYJAŚNIENIA
WYSTARCZAJĄCA ILOŚĆ SZCZEGÓŁÓW ORAZ KONKRETÓW	Osoba prowadząca postępowanie musi ocenić czy poziom i charakter szczegółów przedstawionych przez wnioskodawcę jest uzasadniony i odpowiedni biorąc pod uwagę ogólną i osobistą sytuację wnioskodawcy (wiek, płeć, region pochodzenia, wykształcenie itd.).
SPÓJNOŚĆ WEWNĘTRZNA	Spójność wewnętrzna odnosi się do związku pomiędzy przesłuchaniem lub oświadczeniami pisemnymi i ustnymi wnioskodawcy lub pomiędzy oświadczeniami oraz dokumentami lub innymi dowodami przedstawionymi przez wnioskodawcę. Wymagana jest zgodność, brak sprzeczności oraz różnic w przedstawianych informacjach.
ZGODNOŚĆ OŚWIADCZEŃ WNIOSKODAWCY Z INFORMACJAMI PODAWANYMI PRZEZ CZŁONKÓW RODZINY LUB ŚWIADKÓW	Zgodność faktów przedstawionych przez wnioskodawcę z wszelkimi oświadczeniami złożonymi przez osoby od niego zależne, innych członków rodziny lub świadków może być postrzegana za wskaźnik wiarygodności.
ZGODNOŚĆ OŚWIADCZEŃ WNIOSKODAWCY Z DOSTĘPNYMI INFORMACJAMI OGÓLNYMI I SZCZEGÓŁOWYMI, W TYM INFORMACJAMI O KRAJU POCHODZENIA	Osoba prowadząca postępowanie musi ocenić wiarygodność istotnych faktów przedstawionych przez wnioskodawcę w świetle informacji ogólnej na temat kraju pochodzenia lub miejsca dawnego zamieszkania. Również informacji o kraju pochodzenia, która jest dokładna, obiektywna, bezstronna, wiarygodna i dotyczy odpowiedniego okresu czasu oraz konkretnych, dostępnych informacji. Ale również innego rodzaju ekspertyzy (medyczne, antropologiczne, analizy językowe czy analizy dokumentów).
PRAWDOPODOBIENSTWO	Prawdopodobieństwo związane jest z tym co wydaje się być sensowne, możliwe i prawdopodobne. Osoba prowadząca postępowanie musi zwrócić szczególną uwagę na to, aby nie wyciągać wniosków na temat wiarygodności w oparciu o subiektywne założenia, uprzedzenia, domysły oraz spekulacje. Ocena wiarygodności powinna być przeprowadzona w oparciu o dowody, które są niezależne, obiektywne, wiarygodne i odnoszące się do odpowiedniego okresu czasu.

Strukturalne podejście do oceny wiarygodności

Procedura rozpatrywania wniosku o nadanie ochrony międzynarodowej opiera się na dwóch etapach. Pierwszy etap polega na zgromadzeniu odpowiedniej informacji, wskazaniu faktów materialnych wniosku i określeniu, które z oświadczeń i innych dowodów przedstawionych przez wnioskodawcę mogą zostać przyjęte. Drugi etap polega na analizie uzasadnionej obawy przez prześladowaniem oraz oceny rzeczywistego ryzyka doznania poważnej krzywdy.

ETAPY	WYJAŚNIENIA	☒
ETAP 1: Ocena wiarygodności oświadczeń wnioskodawcy i innych dowodów		
Uwaga: Do czasu podjęcia decyzji wnioskodawca powinien mieć możliwość wyrażenia uwag co do niekorzystnych ustaleń w jego/jej sprawie		
KROK 1: ZBIERZ WSZYSTKIE INFORMACJE, ABY UZASADNIĆ WNIOSEK	Wszystkie oświadczenia oraz inne dowody uzasadniające wniosek muszą zostać zgromadzone przez wnioskodawcę i osobę prowadzącą postępowanie. Dowody dotyczące wniosku mogą być przekazywane przez wnioskodawcę lub zbierane przez osobę prowadzącą postępowanie, aż do momentu podjęcia decyzji. Ponieważ wnioskodawca może nie znać przesłanek do udzielenia ochrony międzynarodowej, analiza faktów dotyczących wniosku powinna być szeroka.	☐
↓		
KROK 2: USTAL ISTOTNE FAKTY	Po zebraniu wszystkich faktów dotyczących danej sprawy, osoba prowadząca postępowanie ustala, które z nich dotyczą przesłanek do nadania ochrony międzynarodowej. Decyzje dotyczące przyznania statusu uchodźcy powinny być podjęte na podstawie oceny faktów materialnych dotyczących wniosku. Fakty materialne odnoszą się do sedna treści wniosku i muszą być jasno określone.	☐
↓		
KROK 3: OCEŃ WIARYGODNOŚĆ KAŻDEGO FAKTU MATERIALNEGO	Podczas oceny wiarygodności wszystkich faktów materialnych, osoba prowadząca postępowanie odpowiednio analizuje czynniki wskazujące na wiarygodność, w świetle indywidualnych i ogólnych okoliczności dotyczących wnioskodawcy, jak również czynników, które wpływają na interpretację tych informacji przez osobę prowadzącą postępowanie	☐
↓		
KROK 4: USTAL, KTÓRE FAKTY MATERIALNE SĄ		
↓	↓	↓
1 Do zaakceptowania Fakty zaakceptowane są spójne, odpowiednio szczegółowe i wiarygodne, niezależnie od tego, czy są poparte dokumentami i innymi dowodami.	2 Do odrzucenia Odrzucone fakty nie są wystarczająco szczegółowe, są niespójne i nie mają oparcia w rzeczywistości.	3 Niepewne Fakty niepewne to takie, które nie są poparte dokumentami lub innymi dowodami, lub wobec, których istnieje wątpliwość.
		↓
KROK 5: ROZWAŻ, CZY FAKTY NIEPEWNE POWINNY ZOSTAĆ UWZGLĘDNIONE NA KORZYŚĆ WNIOSKODAWCY	Rozważ czy nie należy rozpatrzyć na korzyść wnioskodawcy faktów, które budzą wątpliwości, jeżeli całokształt oświadczeń jest spójny, wiarygodny i zgodny z informacją o kraju pochodzenia, a jakiegokolwiek wyjaśnienia wnioskodawcy dotyczące sprzeczności, niespójności, ominięć i elementów nie mających poparcia w faktach są zasadne.	☐
↓		
PISEMNA DECYZJA: OKREŚL JASNO, KTÓRE FAKTY ZOSTAŁY ZAAKCEPTOWANE, A KTÓRE ODRZUCONE I OKREŚL POWODY	Wskaż wszystkie zaakceptowane fakty materialne, które będą uwzględniane podczas etapu 2 – analizy uzasadnionej obawy przez prześladowaniem oraz oceny rzeczywistego ryzyka doznania poważnej krzywdy. Będą to fakty materialne przyjęte na etapie "krok 4" jak również te rozpatrzone na korzyść wnioskodawcy na etapie "krok 5". Podaj powody przyjęcia lub odrzucenia każdego z faktów materialnych.	☐
ETAP 2: Analiza uzasadnionej obawy przez prześladowaniem oraz oceny rzeczywistego ryzyka doznania poważnej krzywdy.		

Załącznik 2

Spis treści całości raportu

Podziękowania	3
---------------------	---

ROZDZIAŁ 1 - Wstęp.....11

1. Informacje ogólne.....13

2. Cel i zakres raportu.....15

Ograniczenia badania	16
----------------------------	----

3. Metodologia.....18

3.1 Metodologia badania.....	18
------------------------------	----

3.2 Krajowa metodologia badań	19
-------------------------------------	----

Analiza materiałów zastanych.....	19
-----------------------------------	----

Wybór i przegląd akt spraw i decyzji	20
--	----

Obserwacja przesłuchań	21
------------------------------	----

Wywiady i konsultacje z podmiotami krajowymi.....	21
---	----

Dane liczbowe dotyczące badań krajowych	21
---	----

4. Zastrzeżenia, terminy i wyjaśnienia.....22

Zastrzeżenia	22
--------------------	----

Terminy i wyjaśnienia.....	22
----------------------------	----

Tłumaczenia.....	23
------------------	----

ROZDZIAŁ 2 – Ocena wiarygodności: Cele i zasady.....25

1. Czym jest ocena wiarygodności?.....27

1.1 Cel oceny wiarygodności.....	27
----------------------------------	----

1.2 Znaczenie oceny wiarygodności.....	28
--	----

1.3 Wyzwania dotyczące oceny wiarygodności	30
--	----

2. Zasady i standardy oceny wiarygodności.....34

2.1 Podział obowiązku.....	35
----------------------------	----

2.2 Ocena indywidualna	35
------------------------------	----

2.3 Obiektywna i bezstronna ocena.....	37
--	----

2.4 Ocena oparta na dowodach.....	41
-----------------------------------	----

2.5 Skupienie się na istotnych faktach.....	42
---	----

2.6 Możliwość ustosunkowania się do niekorzystnych ustaleń	43
--	----

2.7 Ocena oparta na całości zgromadzonego materiału dowodowego.....	45
---	----

2.8 Szczegółowa i dokładna analiza	48
--	----

2.9 Uwzględnienie wątpliwości na korzyść wnioskodawcy.....	49
--	----

2.10 Dokładne ustalenie oraz podejście strukturalne	50
---	----

ROZDZIAŁ 3 – Ocena wiarygodności:

Podejście wielodyscyplinarne.....53

1. Wstęp.....55

2. Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy.....56

2.1 Ograniczenia i zmienność ludzkiej pamięci	57
---	----

2.1.1 Rekonstrukcja	57
---------------------------	----

2.1.2 Pamięć dotycząca faktów: daty i przedmioty.....	58
---	----

2.1.3 Emocje i pamięć	60
-----------------------------	----

2.1.4 Opowiadanie	60
-------------------------	----

2.2 Wpływ traumy na pamięć i zachowanie	61
---	----

2.3 Strach i brak zaufania	65
----------------------------------	----

2.4 Kultura i zwyczaje.....	66
-----------------------------	----

2.5 Wykształcenie.....	68
------------------------	----

2.6 Społeczno-kulturowa tożsamość płci (gender).....	69
--	----

2.7 Orientacja seksualna i/lub tożsamość płciowa	71
--	----

2.8 Stygmatyzacja i wstyd	72
---------------------------------	----

2.9 Inne czynniki dotyczące wnioskodawcy: wiek, pochodzenie ze środowiska miejskiego lub wiejskiego, zawód, status socjoekonomiczny, religia.....	74
---	----

3. Czynniki wpływające na osobę prowadzącą postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	75
3.1 Osoba prowadząca postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	75
3.1.1 Procesy myślowe osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	75
3.1.2 Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	76
3.1.3 Stan umysłu osoby prowadzącej postępowanie o nadanie statusu uchodźcy	77
3.2 Kontekst polityczny, społeczny i instytucjonalny	78
3.3 Powtarzalny charakter zadań	79
3.4 Zobojętnienie, zmęczenie, dystans, stres i wtórna trauma	79
4. Wnioski	82
ROZDZIAŁ 4 – Gromadzenie faktów	83
1. Wstęp - Uzasadnienie wniosku	85
2. Kto jest zobowiązany uzasadnić wniosek?	86
3. „Zasadniczy” obowiązek wnioskodawcy do uzasadnienia wniosku	89
3.1 Co wnioskodawca musi przedstawić aby uzasadnić swój wniosek?	89
3.2 Dokumenty i inne dowody w „posiadaniu wnioskodawcy”	92
3.2.1 Znaczenie terminu „dokumenty w posiadaniu wnioskodawcy”	93
3.2.2 Znaczenie terminu „zadowolające wyjaśnienie”	96
3.3 Obowiązek wnioskodawcy do uzasadnienia wniosku tak szybko, jak jest to możliwe	97
3.3.1 Znaczenie określenia „najszybciej jak to możliwe” w praktyce poszczególnych krajów	98
3.3.2 Wymóg dostarczenia dokumentów „najszybciej jak to możliwe” a indywidualne i ogólne okoliczności wnioskodawcy	102
4. Obowiązek organu dotyczący uzasadnienia wniosku	104
4.1 Udzielenie wnioskodawcy informacji i wskazówek	105
4.1.1 Uwzględnienie pochodzenia wnioskodawcy przy udzielaniu wskazówek	106
4.1.2 Udzielenie wskazówek dotyczących związanych ze sprawą dokumentów lub innych dowodów	107
4.2 Udzielenie wskazówek podczas przesłuchania poprzez zadawanie odpowiednich pytań	110
4.2.1 Stosowanie pytań z „wiedzy ogólnej” by sprawdzić wiarygodność	113
4.2.2 Ocena odpowiedzi na pytania sprawdzające „wiedzę ogólną”	114
4.2.3 Założenia będące bazą do stosowania pytań z „wiedzy ogólnej”	116
4.3 Zapewnienie wnioskodawcy możliwości złożenia wyjaśnień dotyczących zgromadzonego materiału, który może negatywnie wpływać na jego/jej wiarygodność	119
4.3.1 Prawo do bycia wysłuchanym	121
4.3.2 Wymóg współpracy	124
4.4 Gromadzenie przez organ prowadzący postępowanie materiału dowodowego mającego znaczenie dla sprawy	126
4.4.1 Gromadzenie informacji z kraju pochodzenia	128
4.4.2 Gromadzenie faktów i zasada dokładnej analizy	131
5. Wnioski	134
ROZDZIAŁ 5 – Wskaźniki dotyczące wiarygodności	135
1. Wstęp	137
2. Wystarczająca ilość szczegółów oraz konkretów	138
2.1 Wystarczający poziom szczegółowości	138
2.2 Pamięć a wystarczająca ilość szczegółów	139
2.3 Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy a wystarczająca ilość szczegółów	142
2.4 Wstyd i stygmatyzacja a wystarczająca ilość szczegółów	145
2.5 Inne czynniki wpływające na wystarczającą ilość szczegółów	145
2.6 Pytania dotyczące wiedzy ogólnej a wystarczająca ilość szczegółów	146

3. Wewnętrzna spójność faktów, podanych przez wnioskodawcę, członków jego/jej rodziny lub świadków	149
3.1 Zasady dotyczące wewnętrznej spójności	150
3.2 Pamięć a spójność wewnętrzną.....	151
3.3 Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy a spójność wewnętrzną	153
3.4 Spójność pomiędzy oświadczeniami składanymi wcześniej i później	154
3.5 Krajowe praktyki dotyczące spójności pomiędzy oświadczeniami składanymi wcześniej i później.....	156
3.6 Zgodność oświadczeń wnioskodawcy z dodatkowymi dokumentami lub innym dowodami przedstawionym przez wnioskodawcę.....	160
3.7 Oparcie oceny wiarygodności na całości zebranego materiału dowodowego.....	161
4. Zgodność oświadczeń wnioskodawcy z informacjami podawanymi przez członków rodziny lub świadków	165
4.1 Pamięć oraz zgodność z informacjami podawanymi przez członków rodziny lub świadków.....	165
4.2 Zgodność z oświadczeniami innych wnioskodawców	166
4.3 Indywidualne i ogólne okoliczności a zgodność z informacjami podawanymi przez członków rodziny lub świadków	167
4.4 Praktyki krajowe dotyczące zgodności informacji podawanych przez członków rodziny lub świadków	168
5. Zgodność oświadczeń wnioskodawcy z dostępnymi informacjami ogólnymi i szczegółowymi	169
5.1 Ramy prawne i zasady postępowania.....	169
5.2 Wskazówki dotyczące stosowania „spójności zewnętrznej”	170
5.3 Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące wnioskodawcy a „spójność zewnętrzną”	171
5.4 Zgodność z informacjami o kraju pochodzenia.....	173
6. Prawdopodobieństwo	176
6.1 Znaczenie terminu „prawdopodobny”	176

6.2 Indywidualne i ogólne okoliczności dotyczące osoby podejmującej decyzje	177
6.3 Stosowanie prawdopodobieństwa w praktyce krajowej	181
6.3.1 Założenie subiektywne założenia i domysły	181
6.3.2 Postrzeganie ryzyka.....	183
7. Zachowanie	185
7.1 Okoliczności indywidualne i ogólne.....	186
7.2 Praktyki krajowe dotyczące postępowania [wnioskodawcy].....	189
8. Wnioski	191
ROZDZIAŁ 6 – Ocena zachowania wnioskodawcy	193
1. Wstęp	195
2. Zachowania wnioskodawcy uważane za wskazujące na brak obawy przed prześladowaniami lub ryzykiem doznania poważnej krzywdy ...	199
2.1 Opóźnienie w złożeniu wniosku o status uchodźcy	199
Czynniki, które należy wziąć pod uwagę.....	200
2.2 Wnioskodawca nie złożył wniosku o ochronę międzynarodową w innym bezpiecznym kraju	204
Czynniki, które należy wziąć pod uwagę.....	205
Krajowe praktyki dotycząca braku złożenia wniosku w innym kraju	206
3. Oczekiwane zachowania w państwie członkowskim, wskazujące na wiarygodność	208
4. Zachowania wnioskodawcy wskazujące na oszustwo i nieuczciwości ...211	
Czynniki, które należy wzięć pod uwagę	213
5. Wnioski	217

ROZDZIAŁ 7 – Podejścia do oceny wiarygodności	219
1. Wstęp	221
2. Podejście do oceny wiarygodności w praktyce poszczególnych państw	222
2.1 Podejście stosowane w Holandii.....	222
Krok 1 – ocena dokumentów	222
Krok 2 – ocena progę wiarygodności, jaki ma być zastosowany: uwzględnienie zapisów art. 31(2) punkty od (a) do (f) Ustawy o cudzoziemcach.....	223
Krok 3 – ocena wiarygodności oświadczeń wnioskodawcy	224
2.2 Podejście stosowane w Wielkiej Brytanii	225
2.3 Podejście stosowane w ramach EAC.....	226
2.4 Analiza różnych podejść.....	226
2.4.1 Punkt wyjścia	227
2.4.2 Ocena wiarygodności wszystkich faktów materialnych.....	227
2.4.3 Zastosowanie zasady uwzględnienia faktów na korzyść wnioskodawcy.....	229
2.5 Próg dla ustalania wiarygodności.....	237
3. Jasne określenie, które fakty są akceptowane jako wiarygodne, a które odrzucone	243
4. Strukturalne podejście do oceny wiarygodności	245
4.1 Zasada interpretowania wątpliwości na korzyść wnioskodawcy	246
4.2 Uwzględnienie wątpliwości na korzyść wnioskodawcy.....	247
4.3 Stosowanie zasady interpretowania wątpliwości na korzyść wnioskodawcy.....	248
5. Wnioski	250

Załączniki	253
Schematy i listy kontrolne dla osób prowadzących postępowanie	254
Schematy krajowych procedur uchodźczych.....	262
Bibliografia.....	265
Spis orzecznictwa.....	277
Wykaz skrótów.....	285